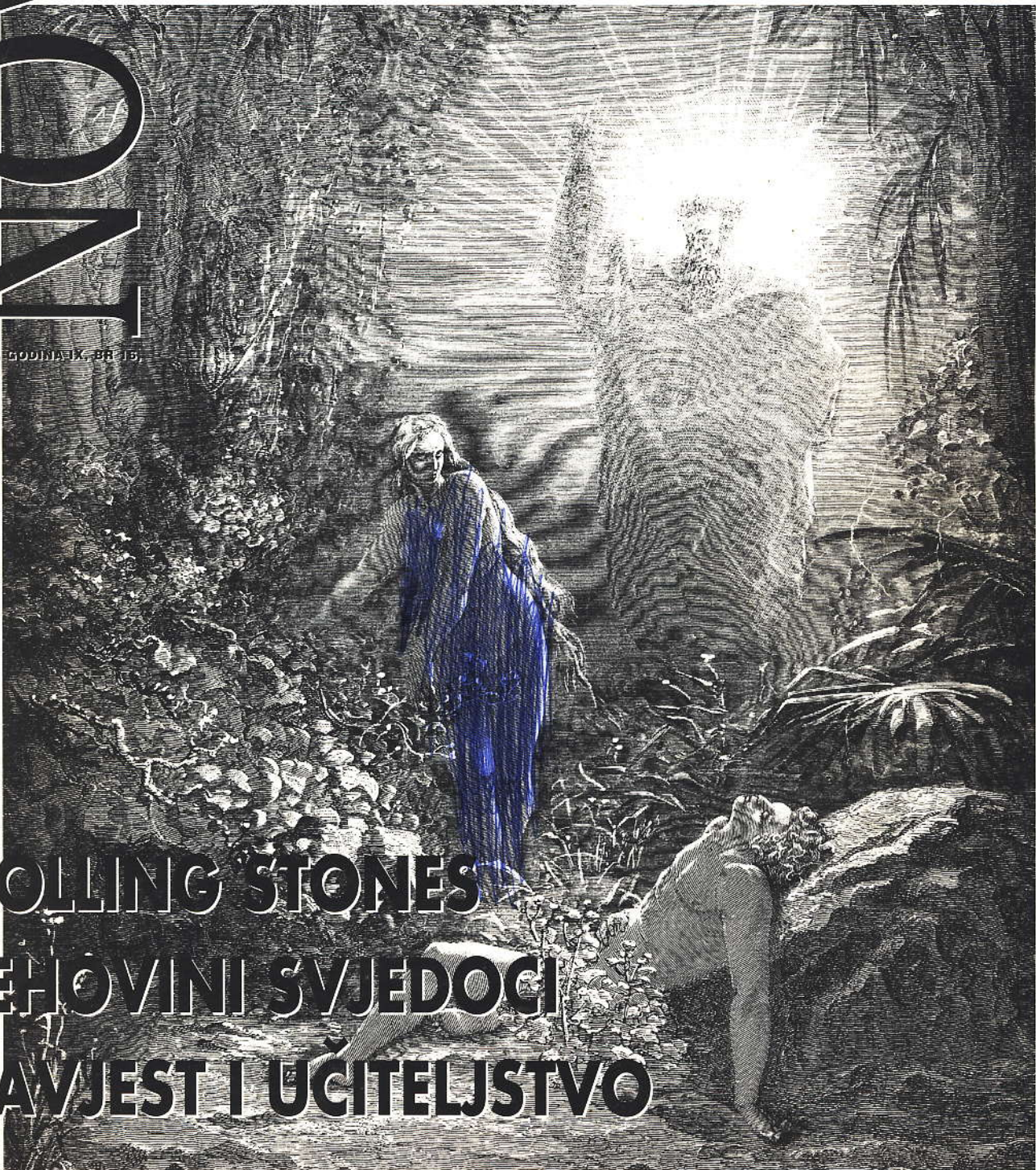

NOVA

TRIBINA

SEMESTRALNA REVIIJA ZA RELIGIJU, KULTURU I MISAONU ORIJENTACIJU

15 KN, GODINA IX, BR 15,

**ROLLING STONES
JEHOVINI SVJEDOCI
SAVJEST I UČITELJSTVO**

OPASNOSTI GENETIČKE MANIPULACIJE

UVODNIK

POVRATAK IZVORU	5
-----------------------	---

U PRVOM PLANU: KLONIRANJE

KLONIRANJE NIJE SAMO POKUŠAJ	6
<i>Otac Albert Moraczewski</i>	
OPASNOSTI GENETIČKE MANIPULACIJE	12
<i>Papa Ivan Pavao II.</i>	
KLONIRANJE ČOVJEKA	16
<i>Valentin Pozaić, SJ</i>	

PRINOSI

SAVJEST I UČITELJSTVO (II)	24
<i>Msgr. Andreas Laun</i>	
CRKVI JE POTREBNA SVETOST, A NE MENADŽMENT	29
<i>Vittorio Messori</i>	

INTERVIEW

“SLOBODNI LJUBITELJ CRKVE”	34
<i>Peter Seewald</i>	

ISPOVIJEST

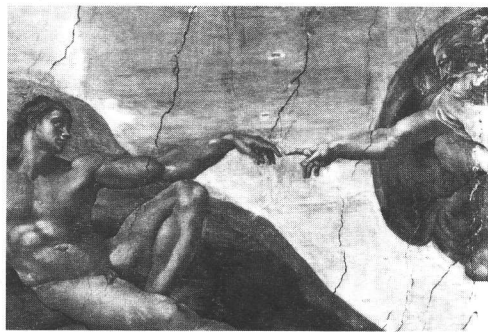
BIO SAM JEHOVIN SVJEDOK	38
<i>Dalibor Durdov</i>	

PROTIV STRUJE

ČUVAJ SE “KOTRLJAJUĆEG KAMENJA”!	48
<i>Branko Miloš</i>	

MOZAIK

KATOLIČKE WEB STRANICE	56
KNJIŽARSKI IZLOG	58

KLONIRANJE

Uznapredovala genetička istraživanja čine hipotetskim i kloniranje čovjeka, pa su se mnogi u svijetu zbog toga zabrinuli, iznoseći često proturječna mišljenja i stavove. Kako moralno prosuđivati takve pokušaje, koje su posljedice s tim u svezi? Što Crkva o tome izjavljuje, možete saznati iz ovog tematskog bloka.

SAVJEST I UČITELJSTVO

U vrijeme krize autoriteta mnogi ne mogu prihvatiti instancu koja nepogrešivo sudi o pitanjima vjere i morala. Kakav je smisao poslušanja autoritetu Crkve i na čemu se on temelji? O tome piše msgr. dr. Andreas Laun, pomoćni biskup Salzburga.

JEHOVINI SVJEDOCI

Izravno iz srca DALIBORA DURDOVA izvire ova dirljiva i poučna ispovijest o sekti Jehovinih svjedoka, njihovom naučavanju i metodama. Fotografije i dokumenti koje objavljujemo uz tekst svjedoče sami za sebe.

ROLLING STONES

Velika i neprestana popularnost rock sastava The Rolling Stones, te njihovo najavljeno gostovanje u Zagrebu povod su BRANKU MILOŠU da kritički zaviri iza kulisa njihovog stvaranja i djelovanja, dajući činjenično utemeljenu vjerničku prosudbu.

NOVA TRIBINA

Semestralna revija za religiju, kulturu i misaonu orijentaciju
1998, br. 16

IZDAVAČ

"VOX" d.o.o Split

UREDNIŠTVO

Stipe Čelar

Dražen Čaleta

Marko Troglić

Petar Balta, gl. urednik

SVOJE DOPISE MOLIMO
ŠALJITE NA ADRESU:

Nova Tribina
Supilova 50, 21000 Split

Rukopisi i fotografije
se ne vraćaju.

Prilozi i tekstovi ne
odražavaju nužno stajališta
Uredništva.

TISAK

"Dalmacija papir" Split

Copyright ©
NOVA TRIBINA, 1998.

Tiskano u lipnju 1998.

A tko bude pio vode koju ću mu ja dati, ne, neće ožednjeti nikada: voda koju ću mu ja dati postat će u njemu izvorom vode koja struji u život vječni.

(Iv 4,14)

POVRATAK IZVORU

Umorni čovjek dvadesetoga stoljeća, nakon mnogih lutanja ovozemnim pustinjama još je uvijek neutažene žeđi – i nakon zaustavljanja na brojnim oazama koje to nisu. Do “vrhunca” dovedeni tehnički razvoj, globalno ekonomsko blagostanje, svakom dostupno obrazovanje i masovna kultura, moćna industrija zabave... ništa nije u stanju razbiti osjećaj koji obuzima čovjeka, osjećaj da se nalazi na vjetrometini povijesti... bez korijena, bez tradicije, bez osobnih i zajedničkih ideala za budućnost.

Još od mračnog doba prosvjetiteljstva proklamirana je ideja potpunog raskida s prošlošću, tvrdilo se da će čovjek sam svojim snagama i djelovanjem stvoriti novi, bolji svijet. Nakon kraha mnogih revolucionarnih oblika koji su to pokušali ostala je neostvarena zacrtana utopijska budućnost pred nama, a iza nas polja smrti, gulazi, lageri i križni putevi. – Vrli novi svijet se nije dogodio (nije li kloniranje, tema kojom se bavimo u ovom broju, također pokušaj u tom pravcu); ostala je i dalje žeđ koja se očituje na moralnom, duhovnom i socijalnom području. Svijet je u potrazi, lažne oaze iznova niču... ali one čovjeku ne daju svježine i istinske okrepe.

Naše doba treba povratak izvoru, treba svježinu koju to sa sobom nosi. Nakon dugotrajnog lutanja pustinjom, u svijetu žeđi i spaljene zemlje, taj povratak predstavlja pravu revoluciju, *revoluciju povratka izvorima*, kako se izrazio Peguy.

Ne radi se ni o kakvom nasilnom činu ili djelovanju, niti o nekakvom obliku arheološke utopije koja bi zagovarala povratak u prošlost i okretanje leđa našem vremenu. Riječ je o okrenutosti ka budućnosti, o stvaranju novog ozračja, nove kulture, usprkos onoj dominantnoj, koja je negativna. To se neće dogoditi nikakvom zakonskom uredbom, državnom ili političkom agitacijom, niti menagerskom sposobnošću; takvi pokušaji i djelovanje mogu pobuditi samo averziju i odbojnost kao što se dogodilo sa sintagmom *duhovne obnove* nakon što se ona profanirala kao dio demagoško-političke terminologije.

Oči vjernika stoga su s očekivanjem uprte u Crkvu. Od nje se očekuje da se odlučnije i djelatnije postavi, nudeći bez ustručavanja izvor žive vode koji joj je Krist ostavio u baštinu. Ona bi iz krivo shvaćenog “oslušivanja svijeta” (koje je, tako shvaćeno, značilo u stvari prilagođavanje svijetu) trebala prijeći u misionarski stav kojeg zagovara i Ivan Pavao II govoreći o novoj evangelizaciji. Ako, umjesto uvjerenosti da Crkva posjeduje istinu i da je na njoj sazdana, kod suvremenih vjernika bude prevladavalo mišljenje da je crkveni nauk vrijedio u nekim prošlim vremenima, a da je danas neadekvatan i da bi ga trebalo mijenjati, sigurno neće biti ništa od zahvaćanja svijeta Kristovim duhom. Samo oslonjeni na sjaj istine (*veritatis splendor*) – integralne i bez kompromisa, jer jedino takva svijetli i privlači – kršćani mogu preobraziti ovaj svijet (*instaurare omnia in Christo*), učiniti da Crkva ponovno bude prepoznata kao “svjetionik narodâ”.

U tom nastojanju dobar poticaj nam mogu dati Augustini i Pavli današnjeg vremena, oni koji nakon mučnog traženja i lutanja ponovno pronalaze izvor žive vode. Svojim potpunim predanjem i svjedočenjem svog života i nama posvješćuju zahtjeve koji se pred nas stavljaju. Dva takva svjedočanstva donosimo u broju lista koji je pred Vama. Riječ je o iskrenoj, potresnoj i duboko kršćanskoj ispovijesti mladića koji je nakon pripadništva Jehovinim svjedocima ponovno došao do Krista, te o obraćenju uglednog njemačkog novinara Petera Seewalda koji se nedavno vratio u krilo Crkve.

Na kraju trebamo zahvaliti svima onima koji su svojim pretplaćivanjem na naš list pomogli da on i dalje širi mrežu svojih čitatelja. Nadamo se i ubuduće Vašoj podršci. ■

KLONIRANJE NIJE SAMO POKUŠAJ

Što je kloniranje i kako se taj proces odvija?

Riječ "kloniranje" ima mnogo značenja, kako u znanstvenom tako i u običnom, neznatstvenom jeziku. No ovdje će biti govora o procesu koji je izvršen nad ovcom Dolly.

Uzima se, dakle, DNA odrasle zrele stanice, potpuno diferencirane i stavlja se u neoplođenu jajnu stanicu iz koje je odstranjena jezgra. Sada imamo citoplazmu jajne stanice bez jezgre i uz to stanicu s odraslom jezgrom, koje se spajaju pod utjecajem električne stimulacije. Dvije stanice postaju jedna, s jednom jezgrom koja sadržava DNA zrele životinje. Jezgra je očito "reprogramirana" od strane citoplazme jajne stanice.

Ovaj postupak nije još uvijek u potpunosti razjašnjen, ali je sigurno da se stanica ponaša kao stanica embrija, a ne odraslog organizma. Stoga se počinje dijeliti, rasti i iz nje nastaje novi organizam koji ima DNA već odrasle, ranije odabrane životinje iz koje, uostalom, DNA potječe.

Ima li kakvih realističnih mogućnosti da se u bliskoj

Možda su pred nama, još godine, dok znanstvenici ne budu u mogućnosti klonirati ljudska bića, ali dosadašnja saznanja, genetička manipuliranja i umjetna reprodukcija su umnogome uznapredovali, te u zadnje vrijeme potenciraju najozbiljnija pitanja. Kada su škotski znanstvenici objelodanili cijelom svijetu vijest o uspješnom kloniranju ovce, otac ALBERT MORACZEWSKI, prvi predsjednik "Centra za medicinsko-moralna istraživanja" pape Ivana XXIII, iznio je stavove teologa i znanstvenika-katolika o problemu kloniranja.

budućnosti klonira čovjek?

Poznato vam je, vjerujem, da se radi na kloniranju životinja. Ovca Dolly je očiti primjer. Postoje, također, tvrdnje da su klonirani i majmuni, ali taj se pokušaj ne može svrstati u istu kategoriju s kloniranjem Dolly jer je u pitanju bilo spajanje embrija.

Dakako, nikad se ne može sa stopostotnom sigurnošću kazati kako stvari stoje s kloniranjem ljudi, te uvijek postoji određena mogućnost tajnih priprema za kloniranje ljudi.

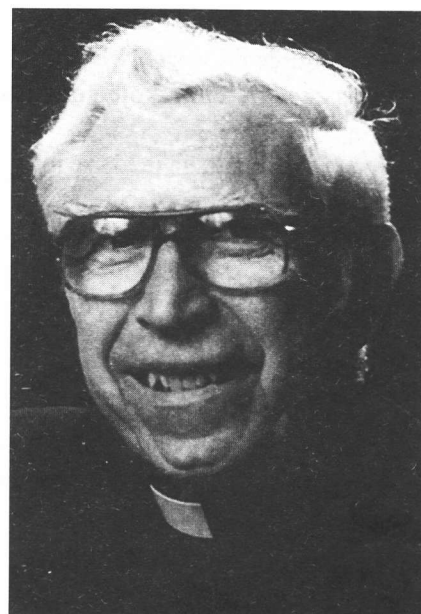
Ipak, na to utječe nekoliko čimbenika. Nismo sigurni da će ljudska DNA iz stanice donora reagirati na isti način kao i DNA ovce. Ne znamo hoće li se stanica donora i jaje spojiti, kao u slučaju sa Dolly, pod električnom stimulacijom. Uostalom u slučaju Dolly od 277 pokušaja samo jedan je uspio.

Iako je i sam slučaj kloniranja ovce sve do par tjedana prije samog kloniranja izgledao gotovo nemoguć, ovca Dolly uspješno je klonirana. Golem je doprinos dr. Iana Wilmuta, koji je otkrio da se stanice mogu dovesti u stanje podobno za transplantiranje, izglednijavajući ih. Ali čak i tad – zapamtimo to – imao je samo

Riječ "kloniranje" ima mnogo značenja, kako u znanstvenom tako i u običnom, neznanstvenom jeziku. No ovdje će biti govora o procesu koji je izvršen nad ovcom Dolly.

Uzima se, dakle, DNA odrasle zrele stanice, potpuno diferencirane i stavlja se u neoplođenu jajnu stanicu iz koje je odstranjena jezgra. Sada imamo citoplazmu jajne stanice bez jezgre i uz to stanicu s odraslom jezgrom, koje se spajaju pod utjecajem električne stimulacije. Dvije stanice postaju jedna, s jednom jezgrom koja sadržava DNA zrele životinje. Jezgra je očito "reprogramirana" od strane citoplazme jajne stanice.

Ovaj postupak nije još uvijek u potpunosti razjašnjen, ali je sigurno da se stanica ponaša kao stanica embrija, a ne odraslog organizma. Stoga se počinje dijeliti, rasti i iz nje nastaje novi organizam koji ima DNA već odrasle, ranije odabrane životinje iz koje, uostalom, DNA potječe.

O. Albert MORASZEWSKI, dominikanac, doktor farmakologije i magistar filozofije i teologije posvetio je većinu svoje karijere istraživanju moralnih vrijednosti unutar biomedicinskih razvojnih dostignuća. Bio je prvi predsjednik "Centra za medicinsko-moralna istraživanja" pape Ivana XXIII.

jedan uspješan, a 276 neuspješnih pokušaja.

Taj novi, klonirani organizam ima dakle isti genetski materijal kao i njegov "original". Što bi onda bila glavna razlika između prirodno rođenih i kloniranih blizanaca?

Identični blizanci rađaju se od iste majke, u isto vrijeme, dok kod opisanog kloniranja vremenska razlika može biti pozamašna. To je jedna od bitnijih razlika. Druga razlika, ili bitni čimbenik jest okoliš, kako onaj biološki tako i sociološki, u kojem pojedinac odrasta.

Isto tako u slučaju prirodnih blizanaca, proces je obično monozigotski, što znači da se jedna oplođena jajna stanica podijeli. Citoplazma je, znači, identična, štoviše i jezgra. U tom smislu prirodni blizanci genetski su povezani nego klonirani.

Ovo nam daje jasan uvid zašto je nemoguće klonirati 100 Staljina, Hitlera, ili 100 super ratnika ili bilo koga u tom smislu. Velik je broj čimbenika koji utječe na

cjelokupnu ljudsku osobu. Osim toga postoje određene razlike u citoplazmi, koja ima svoje vlastite gene, istina nema ih mnogo, ali dovoljno da imaju bitnu važnost, tako da možemo reproducirati dio osobe, ali ne i čitavu osobu.

No, nameće se još jedno pitanje, je li donor majka, otac ili pak oboje.

Jedini problem koji se danas nameće jest kako kloniranu stanicu održati na životu do zrelosti. I ovdje je značajan utjecaj dr. Wilmuta, koji je DNA iz donora stavio u sasvim mirno stanje, tako da se stanica više ne dijeli i ne raste – ovaj postupak naziva se suspendirana animacija. Nakon ovoga uspio je spojiti stanicu s praznom jajnom stanicom, te tako citoplazma jajne stanice ima kapacitet ponovnog programiranja DNA u zreli stanicu.

Postoji li znanstveno opravdana i moralno prihvatljiva primjena te tehnike?

Neki govore da kloniranje može biti korisno i da je to jedan od načina da se spase ugrožene vrste. Isto tako

ovo bi mogao biti jedan od načina da se poboljšaju kvalitete određene vrste. Velika primjena našla bi se kod domaćih životinja koje čine osnovu prehrambene industrije.

Ponavljam, ipak, da je to sve još uvijek pred nama, te da do tog stupnja znanstvene spoznaje nismo još došli.

Što se pak biljaka tiče, nije mi poznato da je netko klonirao biljku. Dakako bilo je mnogo miješanja vrsta, proizvodnje hibridnih biljaka isto kao i životinja. Ali sve se to obavljalo na uobičajeni prirodni način. Znanstvenici su uspjeli modificirati bakterije. To je bilo učinjeno istim procesom kao što je i kloniranje, ali upotrebom samo jednog dijela DNA (jednog lanca). Na primjer, dio DNA iz čovjeka, koji kontrolira proizvodnju inzulina, bio je transplantiran na E-koli bakteriju. Tako da je sada bakterija bila u stanju proizvesti nešto što nije mogla proizvesti na prirodan način, nego jedino uz pomoć ljudskog gena. Tako je ljudski inzulin proizveden na novi način. Slični pokusi uspješno su napravljeni s čimbenikom za rast i interfecuum (proteinom koji se bori protiv virusa) kako bi se proizveli za ljudski rod korisni produkti.

Neki organizmi mogu regenerirati određene dijelove tijela, npr. nogu ako je kojim slučajem odsječena, dok drugi ne mogu. Mi ljudi možemo regenerirati jetru, ako je jedan njezin dio otkinut, dok neka druga tkiva i organe, primjerice živčane stanice u mozgu, ne možemo. Ukoliko bismo pronašli čimbenike koji utječu na živčane stanice, to bi bio velik doprinos.

Ovo je jedna od granica moderne medicine, te iako možda ne zvuči dramatično kao neki drugi pokušaji, regeneracija se uvelike proučava. Kao što rekoh,

*Bog želi da
budemo poput Njega,
zato nas je i stvorio na Svoju
sliku, i na Svoj način, a ne onako
kako mi to želimo. Zato moramo
pobijediti taj nagon u sebi koji
nas tjera od Boga i onemo-
gućuje nam spoznaju
naše nesavršenosti.*

*Kloniranje kao
način stvaranja ljudske
jedinke totalno je protivno
Božjoj volji. Stvarajući ljude
na drugačiji način mi u biti zlo-
rabimo vlast koju nam je Bog
darovao. Ista je stvar s umjet-
nom oplodnjom, koja je
ujedno otvorila put
kloniranju.*

regeneraciji se danas pridaje sve veća važnost i mišljenja sam da se to ne protivi moralnim principima. Zaista bi bilo dobro kad bismo mogli regenerirati neke organe, kao slezenu, pluća, srce, mozak, mišiće, a naročito bi dobro bilo kad bismo mogli regenerirati živčane stanice. Mnogi znanstvenici danas rade na tom problemu kako bi otkrili kako djeluje naš živčani sustav i kako neuroni mogu biti regenerirani.

U zadnje vrijeme također se mnogo priča o uzgajanju životinja u kojima znanstvenici razvijaju organe koji će se moći transplantirati i afirmirati kod ljudi. To nije slučaj kloniranja nego genetičkog inženjerstva. Sva teškoća je u razvijanju površinskih antigena po kojima tijelo prepoznaje tkivo kao strano ili prijateljsko. Do ovog stupnja proces se doima teoretski moguć. Ali, u svojim izjavama želim biti oprezan. Sve dok proces nije u potpunosti iskazan, ne znam koji međukoraci mogu biti uneseni u nj, tako da ne znamo je li cjelokupan proces moralno opravdan.

Koje su znanstvene i moralne razlike između genetičkog inženjerstva i kloniranja?

Genetičko inženjerstvo je možda fundamentalnije pitanje od kloniranja jer je kloniranje samo druga metoda reprodukcije. Genetičkim inženjerstvom se mijenjaju karakteristike, ali isto tako mogu biti izliječene neke teške bolesti. U genetičkom inženjerstvu znanstvenici manipuliraju genima ili skupinom gena, te imaju moć restrukturiranja ljudske osobe. Ali, nasreću, ili nažalost,

o genima još uvijek ne znamo mnogo. U nekim slučajevima jedan gen kontrolira protein, ali mnoge naše karakteristike ponašanja određene su s mnogo gena, kao i s mnogo drugih čimbenika. Još uvijek, na primjer, ne znamo koji geni utječu na inteligenciju. Znamo samo da na inteligenciju utječe međusobna interakcija više gena zajedno s okolišem i nizom drugih psiho-socijalnih čimbenika.

Dakako, poznate su nam mnoge stvari o ljudskoj genetici – određene bolesti koje mogu biti izliječene, ili pak neke karakteristike kao što su boja očiju i boja kose. Otprilike oko 4.000 karakteristika određuje pojedini gen, tako da je problem veoma kompleksan. Budući da ljudi imaju oko 100.000 gena, teško je izolirati bilo koji pojedini gen u eksperimentalnom subjektu kao što je voćna muha, s mnogo jednostavnijom genetskom strukturom.

Kad sam kazao da je otprilike 4.000 uvjeta povezano s jednim genom, to ne znači da možemo zanemariti neke druge, brojne funkcije koje ima pojedini gen, a koje nam još uvijek nisu poznate.

Što se tiče znanstvenog napredovanja, znanstvenici su dali obećanje da će do 2005. godine katalogizirati svih 100.000 gena (*Human Genome Project*). Pri tome moramo imati na umu da točan broj gena još uvijek ne znamo. Također, sada smo mnogo sposobniji otkriti neke gene koji kod pojave mutacije, gdje genetski produkt nije u redu, izazivaju specifične bolesti ili određeni nered. Određen broj takvih gena do danas je već otkriven. Problematični gen je relativno lako pronaći, no pravi problem leži u nemogućnosti ispravljanja lošeg gena i stavljanju pravih stanica na pravo mjesto. Stoga smo započeli eksperimente s embrionalnim tkivom, jer je problem mnogo jednostavniji na tom stupnju razvoja tkiva.

Je li grijeh primijeniti znanje u svrhu sprečavanja razvoja gena koji može prouzrokovati smrt?

Mislim da je i sam Papa dao veoma koncizan odgovor na to pitanje. Prije svega treba napraviti razliku između

G. Doré, Stvaranje Eve

terapeutsko-genetske intervencije u svrhu liječenja određene bolesti i one koja služi u svrhu mogućnosti poboljšanja nečeg što je već zdravo.

Prvi slučaj, generalno govoreći, s moralne strane nije problematičan i uistinu je dobra stvar popraviti nepravilnost ili izliječiti kakvu bolest, dok je pak drugi slučaj sasvim drugačije naravi.

Uvijek postoji određena mogućnost tajnih priprema za kloniranje ljudi.

*Katolici – svi zajedno ali i svaki
pojedini katolik – moraju biti
spremni prihvatiti položaj
opozicije. Bez obzira na
poziciju trebamo zna-
ti obraniti se i
računati na
Boga.*

Ponekad nije lako povući strogu granicu između ova dva slučaja.

Koja moralna načela moramo imati na pameti gledajući novi znanstveni napredak?

Kako se meni čini, ljudi pokušavaju napraviti raj na Zemlji, koristeći se tehničkim dostignućima. Već sada kontroliramo temperaturu i vlažnost zraka pomoću uređaja za klimatiziranje, a to činimo kako bismo lagodnije živjeli. No isto tako pokušavamo promijeniti neke značajke svoje ljudske prirode, kako bismo stvorili savršene ljude, ili kako ih običavamo zvati, genetski savršene ljude, tako da više ne budemo podložni bolestima ili starenju.

Štoviše, ljudi idu sve dalje, nadajući se nekako pronaći lijek besmrtnosti, ključ vječnog života ovdje na Zemlji, koristeći pri tom transplantaciju organa i mnoge druge metode kako bi odgodili smrt, tako da nam se barem pričinja da živimo beskonačno.

Jesu li ovi pokušaji počinjeni svjesno ili nesvjesno? Ja osobno mislim da su oni odraz neke čudne, ali veoma raširene ambicije koja je zahvatila čovječanstvo.

Ali, to nije način na koji nas je Gospodin stvorio. Smrt je normalna pojava i zapravo bijeg u vječni život. Moramo proći kroz ta vrata da bismo ušli u vječni život, u život kojeg nema ovdje na Zemlji. Vječni život nije samo besmrtnost, nije to vječna mladost; on uključuje dijeljenje života s Bogom. Smrt je, dakle, samo put kojeg nam je providnost ostavila.

Treba li “forsirati” znanost pod svaku cijenu ?

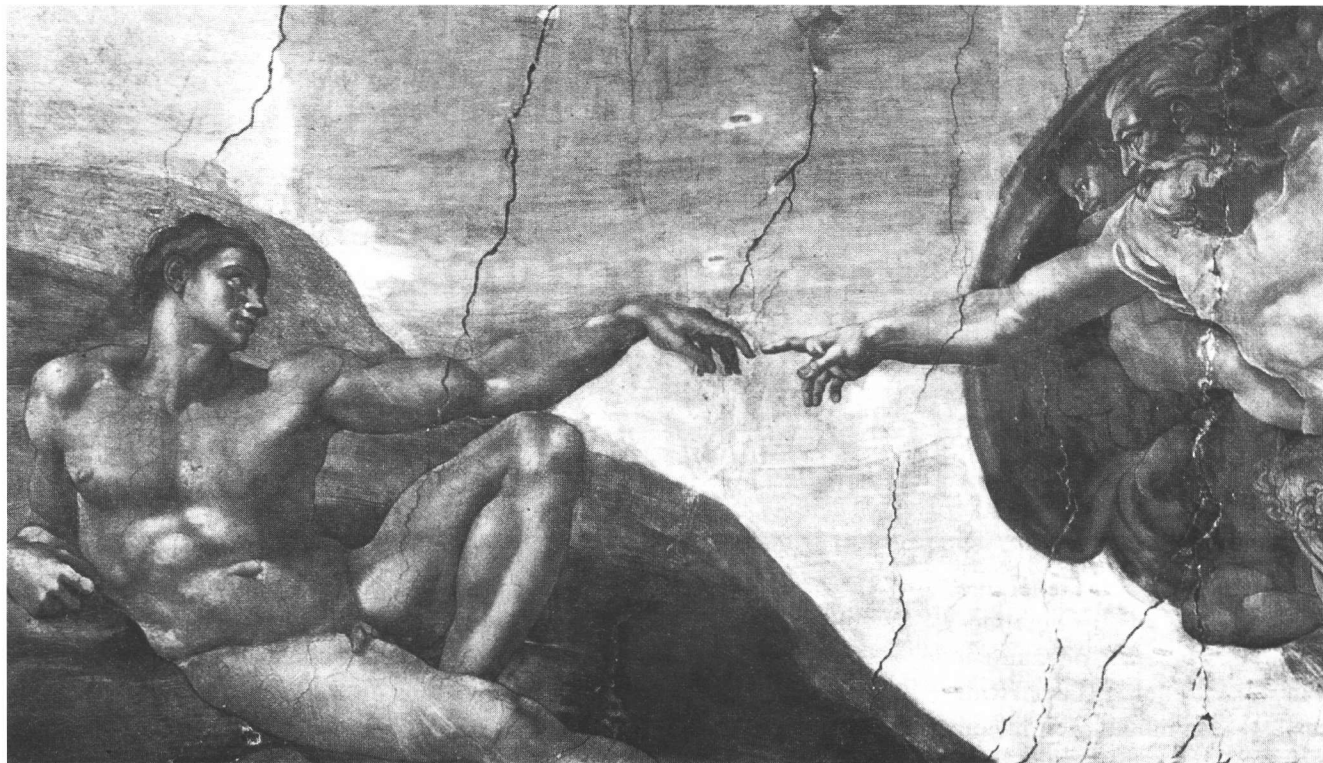
Imamo dvije vrste znanosti. Prva je ona koja nam daje znanje i jasniji uvid u stvarnost kao izražaj Božji, kao manifestaciju Božjeg djelovanja u svemiru. Druga grana je ona koja nas vodi ka tehnologiji i kontroli. I upravo je to ono što mi tražimo sve češće i češće – želja za kontrolom okoliša pa čak i nas samih. A upravo iz toga proizlazi opasnost.

Kad je Bog predao Adamu Zemlju na uporabu, tog istog trenutka ga je proglasio glavnim bićem i podložio mu sve na Zemlji. Ipak, postoje određeni limiti, određena odgovornost. Ta odgovornost, odnosno granica, nije doslovno izrečena i zato je čovjek nastoji pobijediti i naći granicu svoje moći. To je veoma komplicirano pitanje i moralni teolozi neprestano pokušavaju dati odgovor na to pitanje. Ali ako samo spoznamo da nemamo neograničenu moć – da ne možemo učiniti sve što želimo, nego da naša djela moraju biti u skladnoj Božjoj koordinaciji i okrilju majke Crkve – tada je to velik korak naprijed. Bog želi da budemo poput Njega, zato nas je i stvorio na Svoju sliku, i na Svoj način, a ne onako kako mi to želimo. Zato moramo pobijediti taj nagon u sebi koji nas tjera od Boga i onemogućuje nam spoznaju naše nesavršenosti.

Dakle, etička pitanja glede kloniranja i genetičkog inženjerstva izviru u stvari iz čovjekove geneze.

U nekom smislu da. Postanak također indicira značenje ljudske reprodukcije. U knjizi Postanka piše da će muž i žena postati jedno tijelo i iz njihove ljubavi djeca će postati. Iz ovog se vidi da je obitelj temelj svake

*Sv. Petar
kaže: “Znaj zašto
to vjeruješ.” Osobno
bih savjetovao katolici-
ma da pođu od ove reče-
nice kada nastoje dokučiti
moralne probleme koji se pro-
vlače kroz najnovija biološka otkri-
ća i razvoje. **Znaj zašto vjeruješ!!!***

Michelangelo, Stvaranje čovjeka

ljudske jedinke na zemlji.

Ovo onda znači da je kloniranje kao način stvaranja ljudske jedinke totalno protivno Božjoj volji. Stvarajući ljude na drugačiji način mi u biti zlorabimo vlast koju nam je Bog darovao. Ista je stvar s umjetnom oplodnjom, koja je ujedno otvorila put kloniranju.

Linija koja povezuje kloniranje i umjetnu oplodnju nije tehničke naravi, već je to stvar stava i orijentacije. Do sada je rođeno tisuće djece zahvaljujući umjetnoj oplodnji. Obitelji su tako obogaćene za jedan novi život i mnogi će se složiti da je to dobro djelo. Crkva i dalje zastupa stajalište da to nije dobro jer je to jednostavno suprotan način donošenja djece na svijet. Dakako, poznati su nam mnogi problemi povezani s umjetnom oplodnjom. U Velikoj Britaniji postoji preko 3.000 zamrznutih embrija koje nitko neće, a u SAD-u se taj broj procjenjuje na 25.000. Ipak, javnost je prihvatila i tolerira umjetnu oplodnju. Možda će se javnost u budućnosti pomiriti i s kloniranjem.

Argument zagovaratelja kloniranja jest taj da će se kloniranje obaviti na nekom drugom mjestu, ako se ne obavi ovdje, sad kad su podaci svima dostupni. To može biti istina, no to ne znači da bismo mi katolici trebali šutjeti, zato što ostala javnost ne razumije pravu stranu "napretka". Mi možemo barem usporiti neke pokušaje, ili ih pak zaustaviti na nekoj točki. U svakom slučaju naš je zadatak vikati na sav glas.

Hoće li kršćani postati manjina zbog neprihvatanja takvog "napretka" kojeg donose najnovija biološka otkrića, a kojeg većina prihvaća unatoč njegovoj nespojivosti s moralom?

Naš Gospodin je kazao da naše kraljevstvo nije s ovoga svijeta. Ako smo mi s ovoga svijeta, onda će nas on prihvatiti. Trebamo imati na pameti da Isus nije osvojio nagradu zbog popularnosti. Stoga ni mi ne trebamo očekivati više.

No, biti manjina ili većina nije isto što i biti u pravu ili krivu. Katolici – svi zajedno ali i svaki pojedini katolik – moraju biti spremni prihvatiti položaj opozicije. Bez obzira na poziciju trebamo znati obraniti se i računati na Boga. Naša Crkva pokušava očuvati ljudsko dostojanstvo. Moramo potpuno biti svjesni onoga što nas Crkva podučava.

U ovim posebnim slučajevima treba biti svjestan enciklika *Donum vitae* i *Evangelium vitae*. Papa Ivan Pavao II pokušava pravovremeno informirati ljude o biološkim pitanjima u skladu s učenjem Crkve.

Sv. Petar kaže: "Znaj zašto vjeruješ." Osobno bih savjetovao katolicima da pođu od ove rečenice kada nastoje dokučiti moralne probleme koji se provlače kroz najnovija biološka otkrića i razvoje. Znaj zašto vjeruješ!!!

Izvor: INTERVIEW - Cloning Is Not the Issue, *The Catholic World Report*, May 1997 - Vol.7, No.5, str. 42-47

Priredio i preveo: Ivan Kurobasa

OPASNOSTI GENETIČKE MANIPULACIJE

Po završetku 35. Generalne skupštine *Svjetskog liječničkog udruženja* održane u Veneciji, zaželjeli ste doći u Rim susresti se sa mnom. Želim vam srdačnu dobrodošlicu u ovoj kući, pogotovo jer između vaših nastojanja i nastojanja Crkve postoje određene sličnosti. Medicina je uzvišeni, temeljni oblik službe čovječanstvu.

Na prvom je mjestu potrebno pomoći čovjeku da živi i nadvlada poteškoće koje utječu na normalno djelovanje svih njegovih organskih funkcija, u njihovom psihofizičkom jedinstvu.

Čovjek je isto tako središte zanimanja Crkve, čije je poslanje, Kristovom milošću, spasiti čovjeka i obnoviti njegov duhovni i moralni integritet, voditi ga prema njegovom cjelovitom razvoju gdje tijelo ima svoj dio.

Zato je služba Crkve i svjedočanstvo kršćana ujedinjeno u molitvama za bolesne.

Od srca vam želim da medicinska znanost i umijeće liječenja nastavi napredovati. Borba protiv stečenih bolesti, akutnih i kroničnih, već je postala vrlo uspješna. Organizirana akcija protiv nasljednih bolesti također napreduje. Kako da se ne nadamo da u suvremenom društvu – koje toliko ulaže u zdravlje – nalazite dovoljno razumijevanja i podrške da pružite potrebnu skrb za bolesti današnjice i sutrašnjice?

Tema vašeg susreta u Veneciji, "Liječnik i ljudska prava", bio je dodatni razlog da pobudi interes Svete

Potaknut opasnošću od zloupotrebe medicinskih dostignuća papa Ivan Pavao II je u svom govoru članovima *Svjetskog liječničkog udruženja*, održanom 29. listopada 1983. godine, naglasio temeljne stavove Crkve glede odnosa morala i medicine.

Stolice. Koliko sam često imao priliku govoriti o temeljnim i neotudivim ljudskim pravima, čak i pred skupštinom Ujedinjenih naroda! Ukupnost ovih prava odgovara biti dostojanstva ljudskog bića. Liječnik je na poseban način uključen u poštivanje ovih prava. Pravo osobe na život – od trenutka začeća do smrti – prvo je i temeljno pravo, korijen i izvor svih ostalih prava.

U istom smislu se govori o "pravu na zdravlje", odnosno o najpovoljnijim uvjetima za dobro zdravlje. Prisjetimo se i poštivanja fizičkog integriteta, profesionalne tajne, slobode za skrb i biranja, kad god se može, liječnika.

Prava koja spominjemo nisu, na prvom mjestu, ona koja priznaju promjenljive uredbe građanskog društva, nego su ukorijenjena u temeljnim načelima, u moralnom zakonu koji je utemeljen na tome što jest i koji je nepromjenljiv. Područje deontologije može pogotovo danas izgledati kao najranjivije na polju medicine, ali ono je od osnovne važnosti. Medicinska moralnost uvijek mora biti na pameti medicinskih djelatnika kao norma njihove profesionalne prakse koja zaslužuje najviše pažnje i, iznad svega, najveće napore u njenoj obrani.

Bjelodano je da izvanredni i brzi napredak medicinske znanosti povlači za sobom često preispitivanje njene deontologije. Neizbježno ste sučeljeni sa novim pitanjima koja su poticajna, ali vrlo delikatna. Crkva sa ovim potpuno suosjeća i – iz poštivanja vaše odgovornosti –

*Izvanredni i brzi
napredak medicinske
znanosti povlači za
sobom često pre-
ispitivanje njene
deontologije.*

rado podržava vaša promišljanja.

Potraga za zadovoljavajućim stajalištem na etičkoj razini, međutim, ovisi poglavito o tome kako osoba u osnovi shvaća samu medicinu. Ono što se definitivno mora utvrditi jest je li medicina zaista u službi ljudske osobe, njenog dostojanstva, onoga u čemu je jedinstvena i nadnaravna – ili se medicina shvaća na prvom mjestu kao društveno sredstvo u službi interesa zdravih, gdje briga za bolesne treba biti podložena.

Medicinska moralnost se uvijek definirala, još od Hipokratovih dana, kao poštivanje i zaštita ljudske osobe. Ovdje je riječ o nečemu što je više od sačuvanja stare deontologije, riječ je o poštivanju pojma medicine koji vrijedi za ljude svih vremena, koji čuva ljude sutrašnjice zahvaljujući vrijednosti koju pripisuje ljudskoj osobi sa svojim pravima i obvezama, a nikada objektu koji treba koristiti za druge svrhe, čak ni za neko proglašeno društveno dobro.

Dopustit ćete mi da istaknem nekoliko, sa mog gledišta, važnih točaka. Uvjerenja koja pred vama svjedočim uvjerenja su Katoličke crkve, kojoj sam postavljen za glavnog Pastira. Za nas je čovjek stvoren prema slici Božjoj, otkupljen Kristom i pozvan na besmrtnu sudbinu. Ova uvjerenja prihvaćaju, nadam se, svi vjernici koji prihvaćaju Bibliju kao Riječ Božju. Ali jer nas vode do najvećeg poštivanja ljudskog bića, siguran sam da nalaze put do svih ljudi dobre volje koji razmišljaju o stanju čovjeka i koji su voljni da ga pod bilo koju cijenu spase od svega što mu ugrožava život, dostojanstvo i slobodu.

Na prvom mjestu, poštivanje života. Nema onoga, bio vjernik ili nevjernik, koji može odbiti poštivati ljudski život, dužnost braniti ga, spasiti ga, a pogotovo kada još nema glasa kojim će tražiti svoja prava. Neka bi svi liječnici bili vjerni Hipokratovim riječima kojima se zaklinju kada primaju svoju diplomu!

U tom je smislu Generalna skupština Svjetskog liječničkog udruženja u Ženevi 1948. usvojila oblik ove zakletve koji glasi: “Bezuvjetno ću poštivati ljudski život od trenutka njegovog začeća, čak i pod prijetnjama. Nikada neću dozvoliti da se moje medicinsko znanje koristi protiv zakona čovječnosti.”

Nadam se da će ova svečana obveza svakako nastaviti određivati način postupanja liječnika. Ulog je povjerenje koje zaslužuju. Ulog je njihova vlastita savjest, ma što dozvoljavali društveni zakoni u određenim slučajevima, kao što je npr. abortus ili eutanazija. Ono što se očekuje od vas jest da se suprotstavite bolesti, svemu što je suprotno životu, ali bez žrtvovanja samog života koji je najveće dobro i nad kojim nemamo vlasti.

Samo je Bog gospodar čovjekovog života i njegovog integriteta.

Druga točka koju želim naglasiti jest jedinstvo ljudskog bića. Važno je da ne izdvajamo tehnički problem postavljen liječenjem određene bolesti od pažnje prema osobi bolesniku u svim njenim pogledima. Dobro je prisjetiti se toga kada medicinska znanost teži prema specijalizaciji u svakoj disciplini. Doktor jučerašnjice je, prije svega, bio liječnik opće prakse. Njegova je pažnja, na prvom mjestu, bila usmjerena na cjelovitost tjelesnih organa i funkcija.

*Isključivo tera-
peutsko djelovanje
čiji je iskazani cilj li-
ječenje različitih bolesti
kakve su one koje nastaju iz
nedostataka u kromosomima,
u načelu se smatra poželjnim
ukoliko je usmjereno na stvar-
no poboljšanje osobnog čov-
jekovog dobra i ne utječe na
njegov integritet ili ne
pogoršava životne
uvjete.*

*U svojoj
neponovljivoj
posebnosti svaka
ljudska osoba sastoji se
ne samo od duha nego i
od tijela (corpore et anima
unus), tako da se u tijelu i preko
tijela osoba ostvaruje u svojoj
konkretnoj stvarnosti.*

Onda je, također, na drugome planu liječniku bilo lakše upoznati se sa bolesnikovom obitelji, njegovim okruženjem, cijelom njegovom medicinskom povijesti. Evolucija je neizbježna; ovisi o specijalizaciji izučavanja, i o posložavanju života u društvu. Vi biste trebali makar neprestano činiti napore da držite na umu duboko jedinstvo ljudskog bića u bjelodanom međudjelovanju svih njegovih tjelesnih funkcija, ali isto tako i u jedinstvu njegovih tjelesnih, osjećajnih, intelektualnih i duhovnih dimenzija.

Prošle godine, 30. listopada, potaknuo sam katoličke liječnike koji su se susreli u Rimu da zauzmu čvrsti stav u perspektivi obrane ljudske osobe i zahtjeva koji proizlaze iz njenog dostojanstva.

Ova perspektiva cjeline u kojoj je važno uvijek smjestiti konkretni medicinski problem može se isto tako shvatiti ne samo primijenjeno na pojedinca nego, u analoškom smislu, i na društvo gdje nam komplementarnost dopušta da pronademo određena rješenja za probleme koje nije moguće riješiti na pojedinačnoj razini. Dosta je da se sjetimo hendikepa neizlječive fizičke sterilnosti koje neke obitelji nadoknađuju usvajanjem ili privrženosti tuđoj djeci.

Treću mi je točku sugerirala vrlo važna tema sa vaše skupštine u Veneciji: prava ljudskog bića sučeljena sa određenim novim mogućnostima u medicini, posebno u slučaju "genetičke manipulacije", gdje se postavlja ozbiljno pitanje za moralnu savjest svakog pojedinca. Kako se, u stvari, može takva manipulacija pomiriti sa konceptom koji priznaje čovjeku unutarnje dostojanstvo i nedodirljivu autonomiju?

Isključivo terapijsko djelovanje čiji je iskazani cilj liječenje različitih bolesti kakve su one koje nastaju iz nedostataka u kromosomima, u načelu se smatra poželjnim ukoliko je usmjereno na stvarno poboljšanje osobnog čovjekovog dobra i ne utječe na njegov integritet ili ne pogoršava životne uvjete. Takvo bi djelovanje zaista bilo u skladu sa logikom kršćanske moralne tradicije, kako sam rekao u govoru Papinskoj akademiji znanosti 23. listopada 1982.

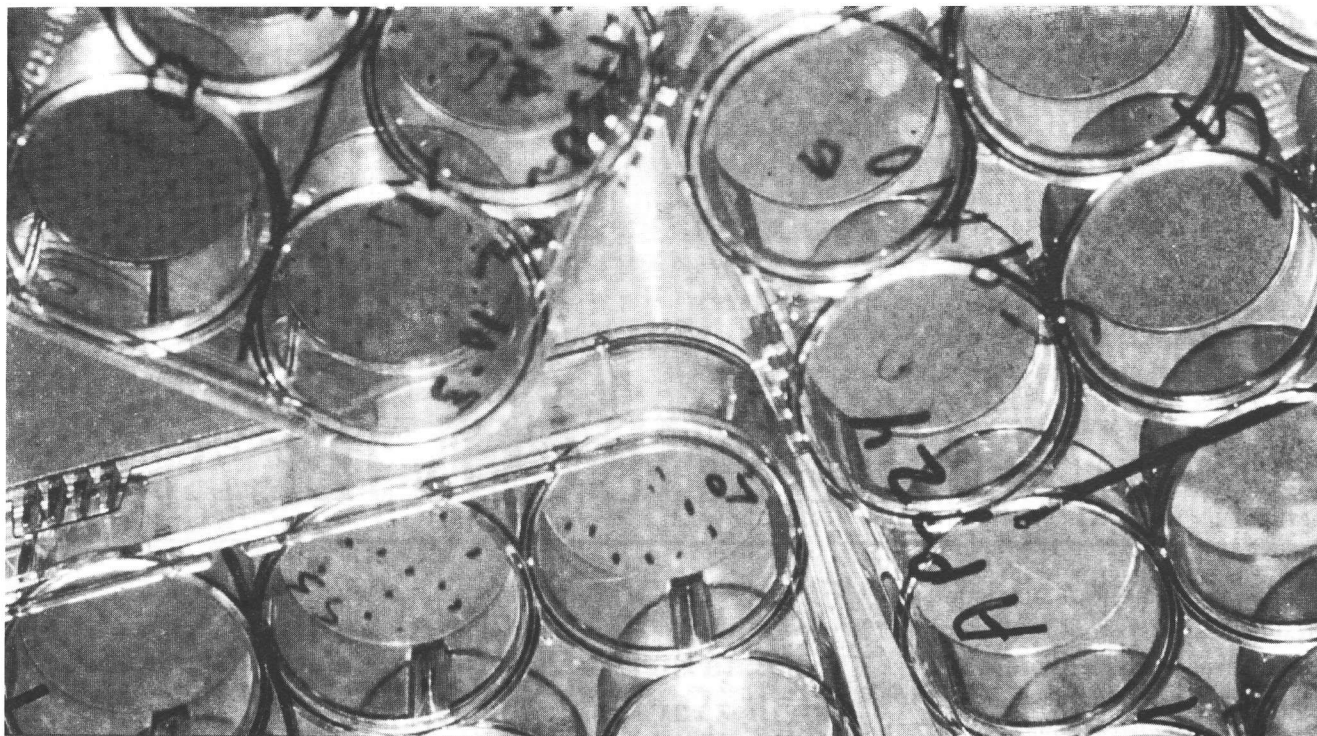
Ali ovdje se pitanje vraća. Zaista je od velikog interesa znati može li se smatrati moralno prihvatljivim djelovanje na genetsko nasljeđe koje prelazi granice terapijskog u doslovnom značenju riječi. Da bi se ovo provjerilo, potrebno je poštivati određene uvjete i prihvatiti određene premise. Dopustite mi istaknuti neke od njih.

Biološka narav svake osobe je nedodirljiva u smislu da je ona dio osobnog identiteta pojedinca tijekom čitave njegove povijesti. U svojoj neponovljivoj posebnosti svaka ljudska osoba sastoji se ne samo od duha nego i od tijela, tako da se u tijelu i preko tijela ostvaruje osoba u svojoj konkretnoj stvarnosti. Prema tome, poštivati ljudsko dostojanstvo znači uvažavati taj čovjekov identitet kojim je on dušom i tijelom jedan (*corpore et anima unus*), kako je potvrdio Drugi Vatikanski sabor (Konstitucija *Gaudium et spes*, br. 14,1).

Upravo na temelju te antropološke vizije moraju se pronaći temeljni kriterij koji su neophodni pri prosudbi o zahvatima što nisu strogo terapijske naravi, kao što su zahvati kojima se teži za poboljšanjem čovjekova biološkog položaja.

Konkretno, ovakva vrsta djelovanja ne smije povrijediti izvor ljudskoga života, odnosno rađanje povezano sa ne samo biološkim, nego i duhovnim

*Danas je više nego ikada potrebno
nadići podjelu između znanosti
i morala, te ponovo otkriti njihovo
duboko jedinstvo. Medicina
se bavi čovjekom, čovjekom
čije je dostojanstvo
područje koje
moral čuva.*

jedinstvom roditelja sjedinjenih vezom braka. Sukladno tome, mora poštivati temeljno čovjekovo dostojanstvo i opću biološku narav koja je u osnovi slobode, izbjegavajući manipulacije koje teže izmijeniti genetsko nasljeđe i stvoriti grupe različitih ljudi uz rizik stvaranja novih slučajeva društvene marginalizacije.

Štoviše, temeljne postavke koje nadahnjuju djelovanje o kojem govorimo ne bi smjele doći od rasističkog ili materijalističkog mentaliteta usmjerenog na ljudsko dobro, koje je u stvari redukcionističko. Čovjekovo dostojanstvo nadilazi njegovo biološko stanje.

Genetička manipulacija postaje arbitrarna i nepravedna kada život svodi na objekt, kada zaboravlja da ima posla sa ljudskim subjektima, sposobnim za inteligenciju i slobodu, vrijednim poštovanja bez obzira na moguća ograničenja; ili kada se prema osobi ponaša prema kriterijima neutemeljenim na cjelovitoj stvarnosti čovjekove osobe, uz rizik povrede njegovog dostojanstva. U tom slučaju izlaže pojedinca hiru drugih, uskraćujući mu tako njegovu autonomiju.

Znanstveni i tehnički napredak, ma kakav bio, mora održavati najveće poštivanje prema moralnim vrijednostima koje predstavljaju čuvara dostojanstva ljudske osobe. I zato što je u poretku medicinskih vrijednosti život vrhovno i krajnje čovjekovo dobro, mora postojati temeljno načelo: prvo se suprotstaviti svemu štetnom, onda istraživati i težiti dobru.

Da kažemo istinu, izraz "genetička manipulacija" ostaje nejasan i treba predstavljati predmet prave moralne prosudbe jer, u jednu ruku, pokriva avanturistička

nastojanja usmjerena na ne znam kakvog natčovjeka, a u drugu ruku, ona poželjna i korisna djelovanja usmjerena na ispravljanje anomalija kao što su neke nasljedne bolesti, da ne spomenemo blagotvorne primjene na područjima životinjske i biljne biologije koji pospješuju proizvodnju hrane. O ovim posljednjim slučajevima se počinje govoriti kao o "genetičkoj kirurgiji" da bi se jasnije pokazalo da medicina intervenira ne da bi mijenjala prirodu, nego da bi pospješila njen razvoj u samom njenom životu, onom stvaranja, kakva je bila Božja namjera.

Dok radi u ovom bjelodano delikatnom području, istraživač pristaje uz Božji dizajn. Bog je htio da čovjek bude kralj stvaranja. Vama kirurzima, specijalistima u laboratorijskom radu i vama, liječnici opće prakse, pripada zadaća suradnje svim snagama vaše inteligencije u radu stvaranja koje je počelo prvog dana svijeta. Ne možemo nego odati počast velikom napretku postignutom u ovom smislu u medicini u XIX. i XX. stoljeću.

Ali, kako ste i sami svjesni, više je nego ikada potrebno nadići podjelu između znanosti i morala, te ponovo otkriti njihovo duboko jedinstvo. Vi se bavite čovjekom, čovjekom čije je dostojanstvo područje koje moral čuva.

Zahvaljujući se na vašoj posjeti i povjerenju, i svjestan ozbiljnih odgovornosti koje su na vama, izražavam vam svoje najbolje želje za vaše aktivnosti i vaše svjedočenje u *Svjetskom liječničkom udruženju*, i zazivam blagoslov Boga, autora života, na svakoga od vas, na vaš rad, obitelji i prijatelje.

Prijevod s engleskog: S. V.

KLONIRANJE ČOVJEKA

U suvremenoj etičko-moralnoj raspravi istaknuto mjesto zauzima načelo odgovornosti. Bez posebnog razmišljanja pretpostavljamo i očekujemo da osoba, koja djeluje svjesno i slobodno, djeluje odgovorno. Odgovorno djeluje osoba ispravno formirane savjesti kad se odlučuje i zalaže za autentične moralne vrednote, promatrajući ih ne izdvojeno nego u cjelini.

Riječ je o cjelovitoj, holističkoj etici. U ekološkoj se etici, među inim, rabi i slogan: Djeluj lokalno, misli globalno, tj. holistički, promatraj cjelinu, pazi na svršetak.

Jedan od posljednjih kako razvikanih tako i potresnih čovjekovih zahvata u područje života, kloniranje, doziva i načelo i krepost odgovornosti. Kloniranje znači proizvodnju identičnog individua, bila bi to replika nekog bića. Primjer je klonirana ovca; jezgra jajne stanice ovce zamijenjena je jezgrom stanice odrasle ovce, i određenom tehnikom, izazvano dijeljenje stanica. Međutim, prijenosom jezgre ne dobiva se replika u cijelosti. Tako bi – kažu – klon od Hitlera mogao biti pobožni učitelj, a od Einsteina pljačkaš banke. Znanstveni vidik složenosti kloniranja obrađen je drugdje.¹

Izjave i dojmovi s moralnim prizvukom

Podignuta prašina oko kloniranja počašćena je simboličnim nazivom: "Ples oko zlatne ovce", što je trebalo, vjerojatno, asocirati moralnu problematiku biblijskog izvješća o plesu oko zlatnog teleta (*Izl 32, 1-8*). Poznati

Osvjetljujući etičko-moralnu stranu čovjekovih zahvata u područje života VALENTIN POZAIĆ (SJ), profesor moralne teologije, obrazlaže katoličko NE kloniranje čovjeka, te ukazuje na potrebitost kreposti mudrosti i odgovornosti u ljudskom djelovanju.

etičar **Hans Jonas** komentirao je želju pojedinca za vlastitom replikom: "Nijedna želja nije toliko perversna kao ona za autoreplikacijom".² Zanimljiva je i primjedba u časopisu *The Economist*, bez naznake autora: "Čak i bezbožnici nalaze nešto odbojno u ideji da bi čovjek jednog dana mogao izumiti sama sebe, umjesto da pronađe svoga stvoritelja."³

Na vijest o kloniranju ovce Europski parlament izjavljuje da "društvo apsolutno ne može opravdati ili tolerirati kloniranje ljudskih bića ukoliko ono predstavlja tešku povredu

temeljnih ljudskih prava, protivno je načelu jednakosti međuljudskim bićima jer dopušta eugenički i rasistički izbor ljudske vrste, vrijeđa dostojanstvo ljudskog bića i zahtijeva eksperimentiranje na čovjeku".⁴

Svjetska zdravstvena organizacija izjavljuje da "primjena kloniranja za reprodukciju ljudskih bića nije prihvatljiva na etičkom planu jer ono vrijeđa određena temeljna načela medicinski pomognute prokreacije. Ta načela poimence uključuju poštivanje dostojanstva ljudske osobe i zaštitu ljudskog genetskog materijala".⁵

Nisu izostala i suprotna mišljenja: Istraživanja treba nastaviti, znanost se ne može zaustaviti; treba misliti na buduće koristi za čovječanstvo; obustaviti taj proces bila bi ideologija, zaostalost, sektaštvo... Ako je vjerovati prenesenim izjavama, jedan od ruskih akademika, **Vladimir Strunjikov**, izjavljuje: "Kloniranje čovjeka preokrenulo bi našu cijelu predodžbu o prirodi, ali ja

*“Čak i bezbožnici nalaze
nešto odbojno u ideji
da bi čovjek
jednog dana
mogao izumiti sa-
ma sebe, umjesto da
pronađe svoga stvoritelja.”*

mislim da je ta ideja zanimljiva. Genija je malo i društvu bi bilo od koristi ako bi ih bilo više”.⁶ – Kao da su geniji bili uvijek izrazito moralni, društvu baš uvijek korisni, posebno u Rusiji.

Kod nas u novinama dipl.ing. molekularne biologije razmišljala je *Za*, među inim: “Razmislite i o tome biste li voljeli da postoji mogućnost kloniranja nekog faraona ili, pak, neandertalca, kojeg biste mogli promatrati i izučavati iz blizine, u ‘četiri oka’”.⁷ I ovo: “Naravno, u primjeni se mora postaviti granica, jer mislim da smo dovoljno svjesna i moralna bića da znamo prepoznati pravo zlo... Osim svega, ipak bi bio dosadan svijet i život u kojemu više uopće ne bi postojala potreba za muškarcima (i njihovim sjemenom)”. – Ako smo dovoljno svjesna i moralna bića tko će kome, i zašto, kojim autoritetom, određivati granice? Pogotovu ako bi kriterij mogao biti dosada ili radoznalost u svijetu.

Osebujan stav i razmišljanje iznosi američki biolog i etičar, rabin **Moses D. Tendler**. Premda zastupa kloniranje ljudi u posebnim slučajevima, kritizira prevrtljivost društvene etike i kaže: “Volja je društva nekoć bila da je pobačaj ubojstvo; nekoliko desetljeća poslije to je ustavno pravo svakog Amerikanca. To je dio šoka klona Dolly. Nije stvar u tome da je to ovca, nego što se mi ponašamo kao ovce”.⁸ I on također?

Niže vrste

Korisnost kloniranja na razini biljaka i životinja pokazuje se višestruko pod vidikom očuvanja pojedinih ugroženih vrsta i pod mnogovrsnim eksperimentalnim i terapijskim vidicima: korist za njih same i još više za čovjeka.

Mogućnost kloniranja u biljnom i životinjskom svijetu

ne treba načelno odbaciti kao nemoralnu. Dakako, trebalo bi bez ustručavanja i zaobilaženja dati jasan odgovor: zašto klonirati životinje? Životinje zacijelo nisu stvari, igračke u rukama čovjeka. Kao u cijelom stvorenom svijetu, tako i spram životinja, čovjek nije neograničeni gospodar, nego samo pastir, korisnik, koji će Gospodaru svega jednog dana polagati račun o svom načinu upravljanja povjerenim mu svijetom. Načelo iz ekologije *Dominium terrae – amor terrae* (*Vladanje zemljom – ljubav prema zemlji*) i ovdje ima svoje mjesto.

Čovjek

Klonirati čovjeka vjerojatno je pitanje samo usavršavanja tehnike, dakle, pitanje vremena. Jer, “ovca je izašla iz kutije i više se onamo neće vratiti”. Mogućnosti za futurističke spekulacije gotovo su beskonačne.⁹ Naveden je čitav niz razloga – od eugeničkih do egoističkih, od znanstvenih do utilitarističkih – kao povod i motiv za kloniranje čovjeka:

- ponoviti individue velike genijalnosti ili ljepote, ove ili one zvijezde;
- priskrbiti velike količine genetski istovjetnih subjekata radi znanstvenog proučavanja relativne važnosti urođene prirode i okoliša;
- sterilnom paru omogućiti dijete, barem kad bi to bio jedini način;
- ispuniti prazninu identičnim djetetom nakon smrti prvoga;

*Roditelji nemaju pravo na dijete,
jer dijete nije stvar posjedovanja
i raspolaganja; oni imaju pravo
na prirodne čine po kojima
mogu dobiti dijete. Dijete
sa svoje strane, u
svom dostojanstvu ljudske
osobe, kao nova osoba, ima
pravo biti začeto i rođeno od
svojih roditelja naravnim putem.*

Bizarnost na području ljudskog života počela je umjetnim osjemenjivanjem – u tijelu žene, na što se danas već gotovo zaboravilo. Bizarnost se nastavila umjetnom oplodnjom, tzv. asistiranom reprodukcijom – odijeljenom od bračnog čina, izvan tijela žene, tzv. raznim in vitro metodama.

- odrediti spol djeteta odabirom donora jezgre stanice;
- ponoviti zdrave individue da se izbjegne rizik nasljednih bolesti;
- jedna je žena poželjela klonirati svog oca, pa bi ga vjerojatno ona i nosila, rodila, odgajala;
- proizvesti identičnog nasljednika i tako se ovjekovječiti u identičnoj, ali mlađoj verziji sama sebe;
- samouvjereni i moćni mogli bi poželjeti usrećiti svijet svojim kopijama;
- oni tjeskobni da odgode svoju smrt mogli bi stvoriti tijelo dvojnika, za zalihu transplantacije;
- proizvesti ekipe identičnih subjekata za specijalne zadatke u miru i u ratu, špijune i superratnike;
- ljudska radoznalost, znanstvena strast ili želja igrati se Boga;
- *spiritus movens* u suvremenom društvu: pohlepa, lakomost, novac;
- umišljeno savršenstvo kao norma djelovanja, proizvodnje novih ljudskih bića;
- budući da je moguće, kloniranje treba primijeniti, prema dobro poznatoj – ali već i osvetničkoj u okolišu – paroli: *čovjek smije sve što može...*

Biblijska antropologija

Kroz crkveni nauk, na temelju biblijske antropologije, provlači se neko strahopoštovanje pred čovjekom i pred

prenošenjem ljudskog života. Pred čovjekom slikom Božjom (*Post 1,26*), jedinstvenim tjelesno-duhovnim bićem i samom svetom piscu Psalama kao da zastaje dah: "Što je čovjek da ga se spominješ, sin čovječji te ga pohodiš? Ti ga učini malo manjim od Boga, slavom i sjajem njega okruni" (*Ps 8,5-6*).

Već s biološkog, a pogotovo s teološkog gledišta ne može biti govora o *reprodukciji* ljudskog života, nego o prokreaciji: bračni par se ne *reproducira* u djeci; oni su suradnici, *pro-kreatori* – *su-stvaratelji* u prenošenju ljudskog života. Novi život nije nikakva *re-produkcija* nego novo remek-djelo (osim – djelomice – u slučaju kloniranja). Važno je napomenuti: Kod *in vitro* oplodnje ne može biti govora o nekakvoj *reprodukciji*. Međutim, upravo se u svezi s tom metodom uporno rabio izraz *reprodukcija*, kao da je bilo u planu ići dalje...

Ljudska spolnost svoj smisao i svoje opravdanje nalazi unutar braka. Darivanje novog života jedinstveni je kreativni čin dviju osoba u njihovoj cijelosti: na racionalnoj, afektivnoj i tjelesnoj razini; tu je spolni užitek, darivanje u ljubavi i želja za djetetom. Gledajući pod tim cjelovitim, holističkim vidikom, roditelji su služitelji i čuvari, ne gospodari života. Dijete se pojavljuje kao nova osoba, najveći dar roditeljima. Samo bračni par ima pravo na bračni čin i jedina sredina u kojoj novo ljudsko biće može

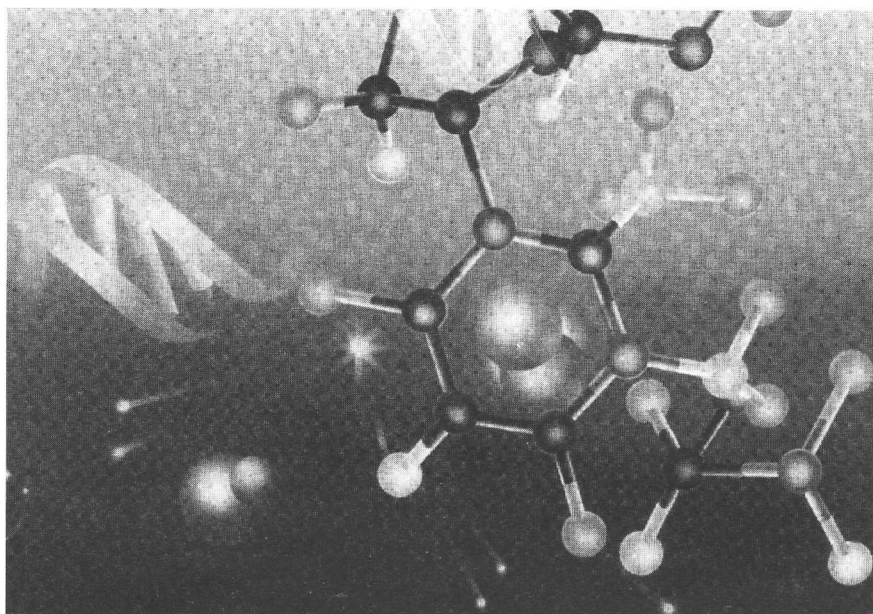
"Moraju se smatrati suprotnim moralu svi pokušaji ili nagađanja koja hoće dobiti ljudsko biće bez sveze sa spolnošću putem 'blizanačkog cijepanja', kloniranjem, partenogenezom, budući da su u suprotnosti i s dostojanstvom ljudskog rađanja i s dostojanstvom bračnog sjedinjenja"
(Donum vitae, br. I, 6).

doći odgovorno, u skladu s ljudskim dostojanstvom, na svijet – jest brak. A jedini put kojim novi život, novo dijete dolazi u postojanje – bračni je čin. Bit je ljubavi bračnog para u međusobnom darivanju koje po svojoj potpunosti i neopozivosti od njih dvoje stvara jedno tijelo. Unutar te stvarnosti oni postaju prikladni suradnici Božji za dar života novoj osobi. Iz tako ostvarenog jednog tijela roditelja izvire treće ljudsko biće, jedno drugo novo tijelo, tj. novi život djeteta. Roditelji nemaju pravo na dijete, jer dijete nije *stvar* posjedovanja i raspolaganja; oni imaju pravo na prirodne čine po kojima mogu dobiti dijete. Dijete sa svoje strane, u svom dostojanstvu ljudske osobe, kao nova osoba, ima pravo biti začeto i rođeno od svojih roditelja naravnim putem.

Iz jedinstvene tjelesno-duhovne, prolazne, ali za vječnost određene naravi čovjeka proizlaze naravne zakonitosti. Čovjek kao razumno biće kadar je otkriti te zakonitosti. Kao slobodno biće, čovjek može opsluživati ili kršiti zakonitosti svoje naravi, što ga onda karakterizira kao moralno odgovorno ili neodgovorno biće. Dakako, nisu svi zakoni iste razine. Zato se ne mogu opravdavati svi zahvati naprosto činjenicom da smo negdje već zahvaćali u neke zakonitosti ljudske naravi. Kad se govori o genetičkom inženjerstvu i zahvatima u ljudski organizam, dobro se razlikuju zahvati u somatske stanice od zahvata u germinalne. Zato će i u presađivanju dijelova tijela biti sasvim naročite procjene glede mogućnosti presađivanja npr. bubrega i njemu nasuprot jajnika ili testisa. To su organi sasvim naročitih i sasvim različitih funkcija i njihovih posljedica.

Crkveni dokumenti

Crkveni je nauk o prenošenju ljudskog života, dakle i o moralnom vrednovanju mogućnosti kloniranja, iznesen u brojnim dokumentima.¹⁰ Ovdje ćemo spomenuti samo neke dokumente vrlo bliske našoj temi. Godine 1961. **papa Ivan XXIII.** u enciklici *Mater et Magistra* piše: "Prenošenje života po naravi je povjereno osobnom i svjesnom činu i kao takvo podložno premudrim Božjim zakonima: te zakone, nepovredive i nepromjenljive, treba priznavati i opsluživati. Zato u ovome nije nikome slobodno služiti se metodama kojima se može prenositi život biljaka i životinja."¹¹

Već je godine 1949. **papa Pijo XII**, tvorac moderne medicinske etike, naglasio da se neke nove metode u prenošenju ljudskog života ne mogu odbaciti samo zato što su nove. Uvijek valja proučiti njihov odnos spram temeljnog stava, naime, da se biološki čin oplodnje i osobni čin ljubavi bračnog para ne smiju nasilno odvajati.¹² Tu je temelj teološkog protivljenja u kasnijim crkvenim dokumentima, dvama naoko sasvim oprečnim postupcima: (1) kontracepciji: koja *onemogućuje* nastanak novog života – neprirodnim zahvatima; (2) *in vitro* oplodnji: koja *omogućuje* nastanak novog života – neprirodnim zahvatima.¹³

Dokument *Donum vitae* – *Dar života*, još iz godine 1987, izričito spominje kloniranje kao moguću metodu prenošenja ljudskog života i utvrđuje: "Moraju se smatrati suprotnim moralu svi pokušaji ili nagađanja koja hoće dobiti ljudsko biće bez sveze sa spolnošću putem 'blizanačkog cijepanja', kloniranjem, partenogenezom, budući da su u suprotnosti i s dostojanstvom ljudskog rađanja i s dostojanstvom bračnog sjedinjenja".¹⁴

Ne spominjući izričito kloniranje već općenito eksperimente nad čovjekom, ali očigledno aludirajući i na kloniranje, **Ivan Pavao II.** podsjeća da je temeljni stav čovjeka spram čovjeka ljubav u istini, poštivanje ljudskog dostojanstva. Povod je bio poznata zgoda iz Evanđelja kad je Isus istjerao trgovce iz Hrama jer nisu poštivali svetost i dostojanstvo svetog mjesta, premda im je ta trgovina u to vrijeme od tadašnjih vlasti službeno bila dopuštena (pitanje odnosa zakona i morala). Čovjek je živi hram Božji. U nedjeljnom nagovoru, zvanom *Angelus*, na treću korizmenu nedjelju, 2. ožujka 1997, dakle, nakon vijesti o kloniranoj ovci, papa je rekao:

Papinska akademija za život

Ljudska prava i sloboda znanstvenog istraživanja

Na nivou ljudskih prava, mogućnost kloniranja ljudskih osoba predstavlja kršenje dva fundamentalna principa na kojima se zasnivaju sva ljudska prava: principa jednakosti među ljudskim bićima i principa ravnopravnosti.

Protivno onome što može izgledati na prvi pogled, princip jednakosti među ljudskim bićima krši se jednim mogućim oblikom vladanja jednog ljudskog bića nad drugim dok se princip ravnopravnosti krši preko cjelokupne selektivno-eugeničke dimenzije koja je prisutna u samom pojmu kloniranja. Rezolucija Europskog parlamenta od 12.03.1997. izričito govori o kršenju ova dva principa i snažno ističe važnost zabrane kloniranja ljudi i vrijednosti dostojanstva ljudske osobe. Od 1983. godine, Europski parlament i svi zakoni koji su legalizirali umjetnu oplodnju, čak i oni najliberalniji, uvijek su zabranjivali kloniranje ljudi. Treba se sjetiti da je crkveno učiteljstvo već 1987. godine u *Naputku o poštivanju ljudskog života u nastanku i o dostojanstvu rađanja – Donum vitae* osudilo mogućnost kloniranja ljudi, partenogeneze i 'blizanačkog cijepanja'. Osnovni razlozi zašto je kloniranje ljudi nehumanog karaktera nije u tome što je samo kloniranje krajnji oblik umjetne prokreacije u usporedbi s ostalim metodama koje su zakonom dopuštene, kao npr. *in vitro* oplodnja. Kao što smo već rekli, razlog neprihvatljivosti kloniranja ljudi leži u tome što kloniranje niječe dostojanstvo ljudske osobe koja se klonira i dostojanstvo ljudskog spolnog čina.

Izgleda da je sada najvažnija potreba ponovne uspostave harmonije između zahtjeva za znanstvenim istraživanjem i prijeke potrebe za ljudskim vrijednostima. Znanstvenik ne smije smatrati moralnu neprihvatljivost kloniranja kao poniženje; naprotiv, ova zabrana isključuje mogućnost demijurške degeneracije istraživanja

tako što vraća istraživanju njegovo dostojanstvo. A dostojanstvo znanstvenog istraživanja leži u činjenici da je ono jedno od najbogatijih izvora ljudske dobrobiti. Štoviše, ostaje prostora za znanstveno istraživanje, uključujući i samo kloniranje, u biljnom i životinjskom svijetu, gdje god odgovara potrebama i omogućava značajnu korist za čovjeka ili druga živa bića uzimajući u obzir da se pri istraživanju trebaju poštivati pravila koja štite samu životinju i prirodnu raznolikost vrsta koje se istražuju. Kada je znanstveno istraživanje u interesu čovjeka usmjereno na liječenje bolesti, olakšavanje patnji, rješavanje problema neishranjenosti, racionalnije korištenje prirodnih bogatstava, onda ono predstavlja nadu za čovječanstvo koja je povjerena darovitosti i naporima znanstvenika.

Da bi se omogućilo biomedicinskoj znanosti da uzdrži i ojača svoju vezu sa istinskom dobrobiti za čovjeka, neophodno je, kako kaže Sveti Otac u enciklici *Evangelium vitae*, njegovati "kontemplativni pogled" na samog čovjeka i svijet, sa viđenjem stvarnosti kao Božjeg djela i u kontekstu složenosti između znanosti, dobra osobe i dobra društva. "To je pogled onoga tko vidi život u njegovoj dubini, shvaćajući mu dimenziju milosnosti, ljepote, izazova slobode i odgovornosti. To je pogled onoga tko ne zahtijeva da sebi prisvoji stvarnost, nego je prihvaća kao dar, otkrivajući u svakoj stvari odsjaj Stvoritelja i u svakoj osobi njegovu živu sliku" (*Evangelium vitae*, br. 83).

Izvor: **Pontificia Academia pro Vita**: Reflections on Cloning, (službenim se smatra talijanski tekst: *Riflessioni sulla clonazione*, u: *L'Osservatore Romano* 25.VI.1997. str. 7)

Prijevod s engleskog: V. V.

“Kristov glas podiže se snažno također protiv ‘trgovaca u hramu’ našeg vremena, protiv onih koji čine trgovinu od svoje ‘religije’, sve dotle da gaze, u ime ‘boga-moći, boga-novca’ dostojanstvo ljudske osobe zlouporabama svake vrste. Mislimo, na primjer, na manjak poštivanja života koji je ponekad postao predmet opasnih eksperimenata...”¹⁵

Izjava **Papinske akademije za život**, razmatrajući etičke vidike kloniranja, među ostalim kaže: “U tijeku kloniranja izopačeni su temeljni odnosi ljudske osobe: sinovstvo, krvna srodnost, srodstvo, roditeljstvo. Jedna žena može biti sestra blizanka svoje majke, lišena biološkog oca i biti kćerka svoga djeda. Već je sa FIVET-om bila uvedena zbrka porijekla, ali u kloniranju se obistinjuje korjeniti lom takvih veza”.¹⁶

Time je katolički stav u pogledu kloniranja jasno izražen: laboratorijski put – bilo da se radi o stvaranju i seciranju embrija, bilo o prijenosu jezgre stanice odraslog organizma – **postvaruje** čovjeka, tj. reducira ga na puku stvar, te se stoga protivi njegovoj individualnoj jedinstvenosti i originalnosti, kao i dostojanstvu rađanja na naravni ljudski način.

Brojna otvorena pitanja

I kad bi se prihvatilo kloniranje ljudskih pojedinaca, opet ne bi nestala brojna pitanja, i ona etičko-moralne naravi.

Na *biološkoj razini*, klonirana stanica, sada individuum, na neki se način pomladila, sat života je vraćen unatrag, reaktivirana je totipotentnost stanice: što to znači za rast, razvoj, zdravlje, neplodnost, bolest i starenje novog organizma? Biolog **George C. Williams** je već prije upotrijebio usporedbu: nespolno razmnažanje je kao kopiranje vaše loto srećke; čak ako i imate dobitni broj, umnažanje primjeraka neće vam koristiti.

Na *izrazito humanoj razini*:

- hoće li klonirani biti smješteni na klasičnu povelju ljudskih prava – kako bi im pripadalo, ili će imati svoju, sebi vlastitu;

- klon će biti smatran, i tako će se s njim postupati, kao novi individuum, osoba, ili će pak samo biti kopija;

- jezgre za kloniranje bit će darovane, uzete s pristankom ili bez, pa i protiv pristanka, npr. za vrijeme operativnog zahvata;

- zacijelo, bit će i viška kloniranih embrija: koja će biti njihova sudbina i tko će o njima odlučivati;

- tko će se smatrati emocionalno, moralno i legalno odgovornim roditeljem, odgojiteljem klona;

- ako se klon ne sviđa svojim tzv. roditeljima – a takvih će primjeraka zacijelo biti mnogo iz mnogo razloga –

Katolički

stav u pogledu

kloniranja je jasan:

laboratorijski put – bilo

da se radi o stvaranju i se-

ciranju embrija, bilo o prijeno-

su jezgre stanice odraslog organiz-

ma – **postvaruje** čovjeka, tj. redu-

cira ga na puku stvar, te se stoga

protivi njegovoj individualnoj je-

dintvenosti i originalnosti, kao i

dostojanstvu rađanja na na-

ravni ljudski način.

hoće li ga se moći odreći i kome će pripasti;

- kako će se računati krvno srodstvo: tko će kome biti majka i otac, brat i sestra, ili više toga odjednom, i po kojem će se načinu određivati srodstvo u sklapanju braka;

- hoće li kloniranje utjecati na daljnje razaranje obiteljskog života i vrednota;

- hoće li naglašeno biranje jednog spola narušiti nužno ravnovjesje u društvu;

- hoće li se kloniranje primjenjivati samo iz visokih motiva, ili po prohtjevu, i tko će određivati visoke i ne visoke motive;

- hoće li se sklapati ugovori između naručitelja i drugih u igri o materijalnoj dobiti i o konačnom juridičkom posjedovanju klona, kako se to već pokazalo u nekim dobro poznatim i ponižavajućim slučajevima iz prakse određene *in vitro* metode;

- ako bi jednog dana tzv. roditelji bili nezadovoljni rastom i nezahvalnošću dobivenog klona, bi li mogli od njega ili od izvoditelja – zbog navodne povrede nekoga gena – tražiti odštetu?

Kloniranjem bi *Homo sapiens* postao proizvod tehnike. Barem prema dosadašnjem shvaćanju, prema postojećoj ideji, slici o čovjeku kao racionalnom i jedinstvenom biću, protivi se čovjekovu dostojanstvu da bude proizvod tehnike – roba proizvedena po nečijoj

“Naše pak doba,
više nego prošla stoljeća,
treba (...) mudrosti, kako bi
sve što čovjek novo otkriva postalo
humanije: u pogibelji je, naime,
budućnost svijeta ako ne bude
mudrijih ljudi” (Gaudium
et Spes, br. 15).

zamisli, prohtjevu. Takav individuum više ne bi bio jedinstven, originalan, nego re-produkt. Tim povodom francuski etičar upozorava: “Kloniranje stavlja u svijet jedan individuum bez istine u njegovu početku: u njemu ne govori ništa osim ludosti smrtnog narcističkog podrijetla njegova autora. Kloniranje dokrajčava razliku. Tamo gdje više nema razlike, više nema identiteta – nego dehumanizirajući pothvat i nasilje.”¹⁷

S toga gledišta, kako se izražava teolog **Johannes Reiter**, “kloniranje čovjeka ne bi, u prvom redu, bilo nemoralno jer se time ide nenaravnim putem u prenošenju ljudskog života, nego jer je na taj način čovjek planiran i korišten za jedan tuđi cilj ili jednu tuđu ideju.”¹⁸ Crkva će, govoreći o čovjeku kao neponovljivoj osobi stvorenoj na sliku Božju, snažno istaknuti da je čovjek u ovom svijetu “jedino stvorenje što ga je radi njega samoga Bog htio”.¹⁹ Svaki drugi pristup čovjeku, protivi se njegovu dostojanstvu.

Prema sadašnjem mentalitetu za produkte i reprodukte vrijedi pravilo: ako ne odgovaraju zamisli i ukusu proizvođača, naručitelja, ako nisu uporabivi, ako nisu za prodaju prikladni, odbacuju se, uništavaju ili recikliraju. Hoće li i klonirana čovjeka zapasti ista sudbina? U političkoj se povijesti upozorava na iskustvo: *Revolucija guta svoju djecu*. Isto se iskustvo danas ponavlja u okolišu: *Razvoj prijeti uništenjem*. Hoće li se isto dogoditi i s revolucijom u prenošenju ljudskog života?

Bizarnost na području ljudskog života počela je umjetnim osjemenjivanjem – u tijelu žene, na što se danas već gotovo zaboravilo. Bizarnost se nastavila umjetnom oplodnjom, tzv. asistiranom reprodukcijom – odijeljenom

od bračnog čina, izvan tijela žene, tzv. raznim *in vitro* metodama. Ponuda pred nama je: kloniranje – moguće i bez žene-majke, ili će ona samo biti više ili manje dobar inkubator.

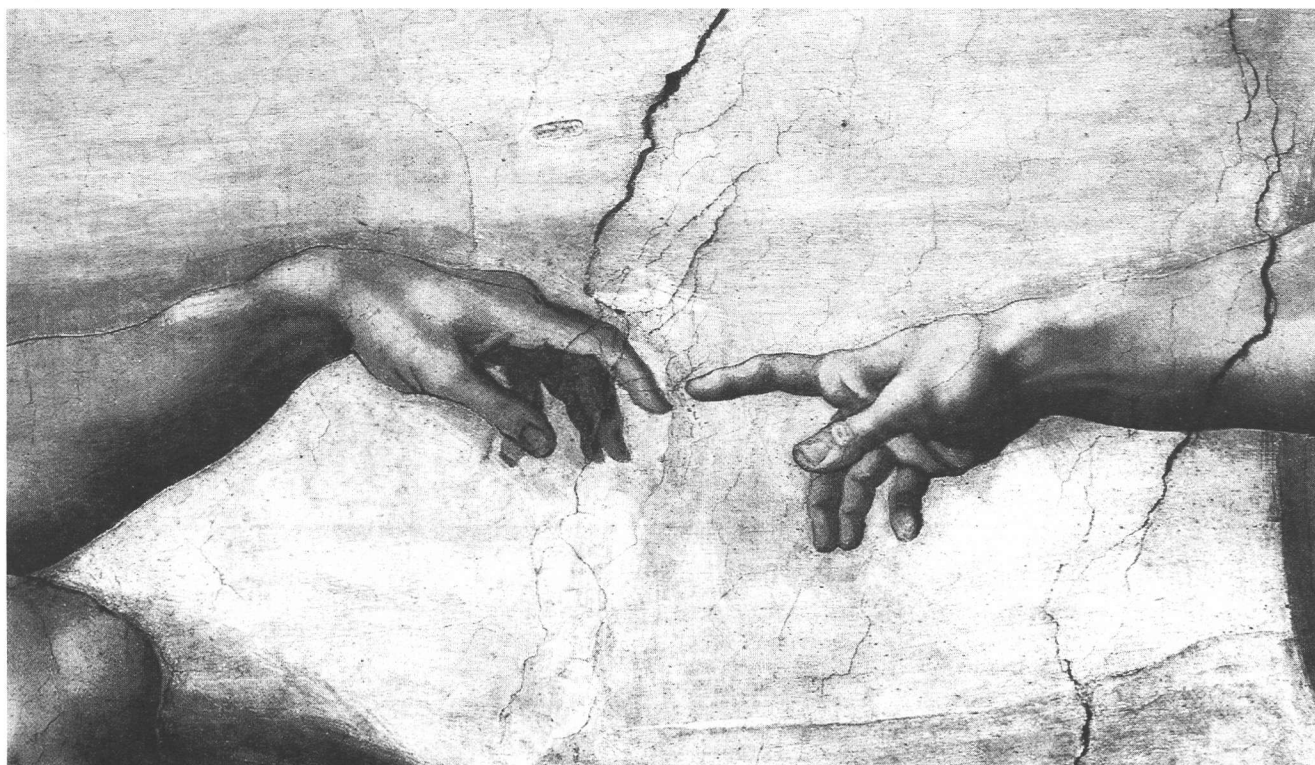
Iskustvo nije zanemarivo: najprije je zaniijekano jedinstveno jedinstvo bračne istine: unitivni i prokreativni vidik, tj. ljubav i rađanje su neodvojivi. Zatim je zaniijekano i samo roditeljstvo: klon, zapravo, i nema roditelje; u povijesti svoga nastanka on će poznavati i moći imenovati samo djelatnike...

Završna razmišljanja

Smisao je svega ljudskog domišljanja, nastojanja i djelovanja, bez sumnje, dobrobit čovjeka. Zato je od temeljnog značenja što mislimo o čovjeku, tko je za nas čovjek? O tome ovisi naš odnos spram čovjeka na svim njegovim razvojnim razinama: od začeca do smrti. Tek u svjetlu autentične antropologije moći ćemo autentično vrednovati naše odnose spram bića čovjek. Kako u cijeloj praksi medicinskog umijeća tako i ovdje: presudna je temeljna etička postavka. Od brojnih ponuđenih zasebno mjesto zauzima *personalistička etika*. Etika koja se temelji na osobi, kojoj je osoba u svojim dimenzijama imanencije i transcendencije polazište i cilj, povlašteno je mjesto za ispravno shvaćanje i tumačenje načela slobode i odgovornosti, prava i dužnosti na području zdravlja i bolesti, smrti i umiranja, tako i na području rađanja, prenošenja ljudskog života.

Je li suvremeni *Homo sapiens* napredovao u mudrosti i čestitosti pri prosudbi i primjeni svoje moći?

*Jedino združujući
kreposti odgovornosti i
mudrosti pusti će **modus vi-**
vendi (način življenja) moći
prerasti u **sapientia vivendi** (mu-
drost življenja), što je za čovjeka
jedini autentični **ars vivendi** (u-
mijeće življenja). A mudrost je
plod nastojanja i molitve.*

Michelangelo, Stvaranje čovjeka

Što čovjek više zna i može, to je veća njegova odgovornost, to mu je potrebna mudrost – *sapientia*. Jedino tako može opravdati svoj časn naslov: *Homo sapiens*. Knjiga o povijesti ljudskih zabluda upozorava: "Napredak mnogih zavisi od uspjeha onih riedkih mudrih."²⁰ Drugi Vatikanski sabor će reći: "Naše pak doba, više nego prošla stoljeća, treba takve mudrosti, kako bi sve što čovjek novo otkriva postalo humanije: u pogibelji je, naime, budućnost svijeta ako ne bude mudrijih ljudi".²¹ Uz krepost odgovornosti, tj. predviđanje sveukupnih posljedica djelovanja, neizostavno se zahtijeva i krepost mudrosti – duboko cjelokupno istinsko vrednovanje. Jedino združujući te dvije kreposti – odgovornost i mudrost – pusti će *modus vivendi* moći prerasti u *sapientia vivendi* (mudrost življenja), što je za čovjeka jedini autentični *ars vivendi* (umijeće življenja).

A mudrost je plod nastojanja i molitve.

- 1 ŠVAJGER A., *Kloniranje: pojmovi, zablude, obmana i strah*, u: *Glasnik HKLD* 2 (1997) 8-20.
- 2 Navod uzet iz: *Editoriale*, u: *Medicina e Morale* 2 (1997), str. 233.
- 3 *Hello, Dolly*, u: *The Economist*, March 1st, 1997, str. 15.
- 4 *Medicina e Morale* 2 (1997) 325-327.
- 5 *Declaration sur le clonage*: 18.03.1997, No 756-Cr/97, u: *Medicina e Morale* 2 (1997) 323-325.
- 6 LACMANOVIĆ B., *Kloniranje čovjeka sljedeći korak*, u: *Večernji list*, 5.05.1997, str. 48.
- 7 Milan IVKOŠIĆ - Maša KATIĆ, u: *Večernji list*, 2.03.1997, str. 37.

- 8 BILGER B., *Cell Block. Moral relativism and news of practical benefits are nudging human cloning toward public acceptance, even as the first laws are written to ban it*, *The Science*, Sept/Oct 1997, str. 19.
- 9 FIORI A. - SGRECCIA E., *Editoriale*, u: *Medicina e Morale* 2 (1997) 232-233.
- 10 POZAIĆ V., *Život prije rođenja. Etičko-moralni vidici*, FTI, Zagreb 1990, str. 137-141.
- 11 IVAN XXIII, *Mater et Magistra*, KS, Zagreb 1985, br. 193.
- 12 PIO XII, *Discorsi ai medici*, OM, Roma 1960, str. 119.
- 13 PAVAO VI, *Humanae vitae*, KS, Zagreb 1986, br. 12; IVAN PAVAO II, *Familiaris consortio - Obiteljska zajednica*, KS, Zagreb 1981, br. 28.
- 14 ZBOR ZA NAUK VJERE, *Donum vitae - Dar života. Naputak o poštivanju ljudskog života u nastanku i o dostojanstvu rađanja*, KS, Zagreb 1987, br. 1, 6.
- 15 GIOVANNI PAOLO II, *Pericolose sperimentazioni calpestando la dignità della persona*, u: *L'Osservatore Romano*, 3-4 Marzo 1997, str. 1.
- 16 PONTIFICIA ACADEMIA PRO VITA, *Riflessioni sulla clonazione*, Libreria Editrice Vaticana, 1997, str. 11. (izjava je objavljena na više jezika; službenim se smatra talijanski tekst, prvotno objavljen u: *L'Osservatore Romano* 25.VI.1997, str. 7: *Riflessioni sulla clonazione*).
- 17 MATRAY B., *Sur les experiences recentes de clonage des mammiferes*, u: *La Documentation catholique*, No 2159, 4 mai 1997, str. 443.
- 18 REITER J., *Bioethik: Wann kommt der geklonte Mensch?*, u: *Herder Korrespondenz* 4 (1997) 171.
- 19 *Gaudium et spes - Radost i nada*, br. 24.
- 20 JASTROW J., *Povijest ljudskih zabluda*, Kultura i priroda, Zagreb 1944, str. 11.
- 21 DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*, KS, Zagreb 1970, *Gaudium et Spes*, br. 15.

SAVJEST

I

UČITELJSTVO (II)

ODNOS UČITELJSTVA I VJERE

Postoji li neka napetost između učiteljstva i savjesti? Začudo, prvi dio odgovora naprosto glasi NE. Jer, ako je učiteljstvo od Boga, savjest kaže: "Slušaj!" A ako nije od Boga, savjest se i ne obazire na njega – ili čak upozorava da je neodgovorno slušati pseudoautoritete. Ponekad je važno iznijeti i opće-poznate stvari: prihvatanje, odnosno neprihvatanje učiteljstva usko je povezano s vjerom. O odnosu savjesti i po vjeri prihvaćenog učiteljstva veliki teolog savjesti, **J. H. Newman** kaže: "U istom trenutku u kojem Crkva zašuti, upravo tamo gdje ona govori (tj. tamo gdje Bog, koji kroz Crkvu govori, zacrta granicu njezinog nauka) nužno se uzdiže privatni sud. I to se ničim ne da spriječiti... Katolik žrtvuje svoje mišljenje riječi Božjoj, koja po Crkvi biva protumačena. Ipak, po prirodi stvari je jasno da katolika ništa ne priječi da ima svoje osobno mišljenje i da ga izriče – tako često dok Crkva, navjestiteljica Objave, ne govori."

Iako je stvar jasna, ipak ostaje pitanje. Naime, učiteljstvo Crkve nije instanca koja se smije apsolutno identificirati s "glasom Božjim", bez ikakvog ljudskog elementa. Učiteljsku službu, koja je u skladu s Božjom voljom i upravljana od Duha Svetoga, obnašaju ljudi – ljudima se obraća, ljudi je prečuju ili čak pogrešno razumiju! Iz toga slijedi da – prema nauku same Crkve – ima mnogo nijansiranih načina izražavanja učiteljstva, problema preciznog značenja pojmova u nekim izjavama,

Što je "posluh volje" autoritetu Crkve? Kakav je smisao tog posluha i na čemu se on temelji? Na ta pitanja odgovara, monsinjor dr. ANDREAS LAUN, u drugom, završnom dijelu svoga prikaza odnosa savjesti i učiteljstva Crkve, objavljenom u časopisu *KIRCHE heute*.

nepotpunih dogmi (koje u biti nisu krive nego ih je potrebno dopuniti). I povijest pokazuje da ima važnih područja života (npr. križarski ratovi) i vjere gdje učiteljstvo nažalost nije reklo ništa, ili pak nije govorilo pravovremeno ili dovoljno jasno. Današnji promatrač može to sve samo ojađeno i bespomoćno konstatirati, ali prošlost ne može promijeniti. Pored toga bilo je izjava učiteljstva koje su (kao npr. *Syllabus*) bile formulirane bez dovoljno psihološko-pastoralnog osjećaja i zato su postale povod teškim nesporazumima. Napetosti, dakle, ima. I one nastaju jer "crta" o kojoj Newman govori

nije uvijek samo crta nego ponekad i granična površina, vrlo neprecizno obilježena.

Stoga je, po prirodi stvari, nemoguće na konkretnim primjerima do u tančine razbistriti sve ove različite probleme. Načelno se moraju razlikovati sljedeći slučajevi:

1. učiteljstvo i pitanja vjere i morala
2. oblici suodnosa savjesti i učiteljstva.

1. Učiteljstvo i pitanja vjere i morala

Postoji razlika između pitanja vjere i pitanja morala. U području vjere ima misterija u pravom smislu riječi. Potrebno je razumjeti poruku koju ti misteriji daju vjerniku, ali oni će ostati ono što i jesu: misteriji. U moralu se postupa drugačije. Smisao moralnog imperativa ne mora,

doduše, već kod prvog promatranja biti posve jasan, ali su čudoredne norme načelno shvatljive i – što je vrlo važno – *trebaju* biti shvaćene. Isusove riječi o beženstvu poradi Kraljevstva Nebeskog: "Tko može shvatiti, neka shvati", daju se primijeniti na sve Božje zapovijedi. Ideal čudoredne poslušnosti uključuje shvaćanje vrijednosti o kojima je riječ. Slijepo pouzdanje da Bog već zna što zahtijeva nije nikakav ideal, nego se može dopustiti samo kao prolazni stadij u razvoju.

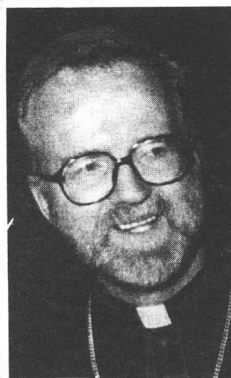
2. Oblici suodnosa savjesti i učiteljstva

Na temelju gore navedenih razmišljanja moguće je razlikovati samo sljedeća tri stanja.

a) Obostrano razumijevanje – normalan slučaj u kršćanstvu

Dobro je imati u vidu ponajprije normalnu i idealnu situaciju. To je slučaj kada učiteljstvo izloži neki nauk čija je ispravnost potpuno jasna onome koga se taj nauk tiče. Tada on to tumačenje učiteljstva može prihvatiti kao korisnu potvrdu, tj. kao pomoć za dublje razumijevanje i kao oslonac u trenucima napasti. Naime, u napastima mu poslušnost može biti teška – ali intelektualni problem neće nastati, jer glas savjesti ima potpuno pokriće u stavu učiteljstva. Još i više – učiteljstvo šuti na području morala u slučajevima gdje je smisao božanskih zapovijedi tako jasan i općeprihvaćen da ne postoji nikakva potreba za posebnom intervencijom učiteljstva.

*"Katolik žrtvuje
svoje mišljenje riječi Božjoj,
koja po Crkvi biva protumačena.
Ipak, po prirodi stvari je jasno da
katolika ništa ne priječi da ima
svoje osobno mišljenje i da ga
izriče – tako često dok Crkva,
navjestiteljica Objave,
ne govori."*

Msgr. Andreas LAUN
(r. 13.10.1942. u Beču)
zaređen je za svećenika
1967. godine. Od 1981.
god. profesor je moral-
ne teologije. Duhovnik
je katoličkih udruga u
Austriji. Godine 1995.
imenovan je pomoćnim
biskupom austrijske
biskupije Salzburg.

Autor je brojnih znanstvenih i stručnih članaka iz područja moralne teologije. Ističe se i teološkim i etičkim prosudbama nekih gibanja u Crkvi i suvremenom društvu (pitanje savjesti, "referendum" u Crkvi, prosudba seksualnosti, i dr). Na hrvatski jezik je prevedeno njegovo izvanredno djelo *Ljubav i partnerstvo (sa stajališta Katoličke crkve)*.

b) Sukob u slučaju neshvaćanja značenja koje utemeljuje objavljenu normu

Moguće je da netko čuje glas učiteljstva i da je čvrsto uvjeren u istinitost iznesenog nauka, ali da ipak (još uvijek) ne razumije smisao, odnosno značenje iznesenog nauka. On kaže: "Znam da tako glasi Božja zapovijed i da je Crkva u pravu, ali ja to ne razumijem – u najmanju ruku ne razumijem taj nauk s obzirom na konkretnu situaciju u kojoj se nalazim." Ni u takvoj, ponekad vrlo teškoj situaciji ne može se jednostavno govoriti o "sukobu savjesti". Jer, imperativ savjesti je jasan i jednoznačan: Slušaj zapovijed Božju, trudi se razumjeti je i – moli za ustrajnost. Samo je egzistencijalni konflikt onoga koga taj nauk dira bolniji zbog tog *ne-razumjeti (Nicht-Verstehen)* nego u prethodno spomenutom slučaju. Doduše, ovako djelomično slijepa poslušnost teško se živi na dulje staze, te – kao što je već rečeno – ne predstavlja idealan slučaj.

c) Istinski sukob: Neuočavanje ustvrđenih vrijednosti, povezano sa sumnjom u samo učiteljstvo

Istinska napetost između suda savjesti i onoga što kaže učiteljstvo javlja se svaki put kada se nerazumijevanju sadržaja kojeg naučava Crkva pridruži sumnja u njen autoritet. Ovo neuviđanje (*Nicht-Einsehen*) odnosi se, s jedne strane, na temelje nekog određenog nauka i, s druge strane, na prolazak već spomenute 'crte razgraničenja', koja razdvaja božanski garantiranu istinu od ljudske i previše ljudske riječi

*Učiteljstvo šuti na području mora-
la u slučajevima gdje je smisao
božanskih zapovijedi tako ja-
san i općeprihvaćen da ne
postoji nikakva potreba
za posebnom interven-
cijom učiteljstva.*

obnašatelja crkvene službe. Pitanje onda glasi: Leži li izneseni nauk u onom "svetom području", u kojem mi kroz glas Crkve govori sam Bog, ili pak taj nauk pripada onom ljudskom govoru, kojem je moguće otkazati poslušnost? Ovaj u prvom redu akademski konflikt dobija, naravno, svoju egzistencijalnu važnost ponajprije onda kada problem dira jedno tako osjetljivo životno područje kao što su bračni odnosi, i to kada je dotična osoba već stvorila svoj vlastiti sud, u kojem je podržana od mnogih drugih i prema kojem je, uostalom, uredila i svoj život. Upravo je to slučaj s brojnim kršćanima po pitanju nauka o sprečavanju začeca! Što onda kršćanin treba činiti?

Prije odgovaranja na ovo pitanje preporuča se da se izlaganje dobro potkrijepi različitim primjerima. Podrazumijevana "različitost" bi se trebala ticati prihvatljivosti od strane čitatelja. To znači da bi čitatelj trebao imati pred očima dva nauka Crkve – jedan s kojim on ima poteškoća i drugi, koji on drži istinitim i važnim, ali koji drugi osporavaju! Jedan primjer bi mogla biti enciklika "Humanae vitae", a drugi osuda rasizma u svim njegovim oblicima.

To, naime, znači sljedeće. U prvom slučaju ima mnogo kršćana koji odbacuju naučavanje i dokazivanje **Pavla VI.** (npr. poput teologa "Kölnske izjave" – *Kölner Erklärung*). Oni pozorno prate svaki govor o poslušnosti papi i povjerenju u vođenje Duha Svetoga, i vrebaju na najmanji nedostatak u argumentiranju kako bi za svoje neslaganje stvorili potreban prostor i željenu legitimnost. Ali, kao što je poznato, bilo je – a ima možda i danas – i antisemitistički ili općenito rasistički raspoloženih kršćana; pri čemu se ovdje neće raspravljati o tome može li se rasiste uopće nazvati "kršćanima". Bilo kako bilo – pred takvim ljudima se brzo i zapovjednički poziva na autoritet. I to s pravom, mora se priznati – čim se u sjećanje dozovu stravične posljedice rasizma u 20.

stoljeću. I što onda odgovoriti rasistu koji se – s formalno istim argumentima kakve mnogi teolozi navode protiv "Humanae vitae" – poziva na svoju "savjest"? Opće-važeci princip ipak mora – kao što i sam pojam kaže – vrijediti za ova dva, kao i za sva druga pitanja! Rijetko se nađe pristalica rasizma s tako jakim argumentima, ali je za našu diskusiju dobro učiniti ovaj problem ne samo ne lakim nego i teškim.

"RELIGIOZNI POSLUH" I DRUGI VATIKANSKI SABOR

Zapitajmo se još jednom kako treba postupiti kada se osobno mišljenje protivi izjavi učiteljstva, a kompetencija učiteljstva se dotičnoj osobi čini sumnjivom? Pri tom se pretpostavlja da ovo "mišljenje" nije usvojeno manje ili više bez razmišljanja i da ne proizlazi iz traženja ugone, niti iz antirinskog raspoloženja, nego da je u molitvi izneseno pred Boga, tj. da je dobro odvagnuto "u savjesti". Je li odgovor u takvom slučaju uistinu stav "religioznog posluha volje i razuma" kakav se traži u Konstituciji o Crkvi? I ako jest, što se time misli? Kako se kršćanin može i treba ponašati?

a) Pri preduvjet: Otvorenost za istinu

Prva zadaća kršćanina u ovakvom slučaju jest osloboditi srce od svih "interesa". Nakon toga kršćanin bi trebao poput vage izbalansirati svoje cijelo biće pred licem Božjim i još jednom pokušati – koliko je to moguće – privremeno suspendirati sve svoje već donesene sudove. To konkretno znači: on bi trebao moliti Boga da mu – ne mareći za njegove osobne želje i strahove – dâ da dođe do istine. Svoj "neka bude volja Tvoja" on bi trebao reći i onda kada predviđa da bi posljedice poslušnosti nekom određenom nauku mogle biti i "gorki kalež" – ukoliko se ta poslušnost pokazala u njegovoj

*Kršćanin bi
trebao moliti Boga
da mu – ne mareći za
njegove osobne želje i stra-
hove – dâ da dođe do istine.*

Pietro Perugino, Predaja ključeva

savjesti kao volja Božja. Neka bude naglašeno: pri tom treba biti jasno da ne treba apriori držati da Božjoj volji odgovara put koji je u smislu rigoroznosti najtrnovitiji. Bog želi samo ljubav i zapovijed ljubavi, a ne ono što nam teško pada! Tu je riječ o duhovnoj pripremi za traženje istine, i ništa više – ali ni manje.

*“Posluh razuma”
predstavlja, prije svega,
samo spremnost na razmiš-
ljanje. Ta spremnost uključuje i
volju da se nauk Crkve razmotri s
najvećom mogućom objektivnošću.*

b) Drugi preduvjet: Vjera u Duha Božjega u Crkvi

Za moguće razumijevanje tražene poslušnosti dobro je još jednom razjasniti: u ovoj situaciji savjest obvezuje samo prema mjerilu vjere. To znači: samo onaj koji u konkretnom slučaju vjeruje u Duha Svetoga u Crkvi preslušat će glas svoje savjesti pod vidikom poslušnosti. Bez ove vjere to bi bilo nemoguće. Poslušnost se duguje samo zboru biskupa i od Krista postavljenom papi Ivanu Pavlu II, a ne Karolu Wojtyli ili bilo kojem drugom čovjeku u Crkvi. Pitanje se postavlja samo onome koji vjeruje!

c) Treći preduvjet: Ispitivanje stručnih razloga i težine izjava učiteljstva

U slučaju sukobljavanja odluka učiteljstva i njegovih dotadašnjih stavova, kršćanin će morati iznova ispitati iznesene razloge i zapitati se uvjeravaju li ga oni ipak. Ako ga uvjeravaju, konflikt je riješen sam od sebe i preostaje još “samo” praksa. – Točan studij stručnih razloga je, uostalom, važan i stoga što se samo tako može spoznati istinsko značenje nauka i njegove granice.

Ukoliko razlozi pak nisu kadri dovesti ga do drugačijeg stava i kada je isključena svaka mogućnost nerazumijevanja razloga, kršćanin se mora pažljivo pitati o “težini”

*Nasuprot intelektualnom ne razumijem
stoji razumijem vjere.*

tj. važnosti dotičnog nauka. Sabor je na sljedeći način pobrojio kriterije ovakve važnosti: *ispitati*, i to na osnovi "vrste dokumenata, učestalosti iznošenja jednog te istog nauka, te načina izražavanja" – shvaćanje je i namjera učiteljstva pri naviještanju nekog nauka. Povik "Kölnske izjave" da se objasniti upravo time što Papa bira "način izražavanja" koji nauku o sprečavanju začeca daje izuzetno veliku težinu! Pri ovom ispitivanju kršćanina prati, naravno, njegova savjest, obvezujući ga na istinu, pravednost i odgovarajuću nepotkupljivost.

Ako kršćanin, koji na ovaj način traži istinu, dođe do spoznaje da se radi o autentičnom nauku Crkve, tada je on – uvijek prema iskazu Drugog vatikanskog sabora – obvezan na "religiozni posluš volje i razuma". Što se pod tim podrazumijeva? Kako je moguća takva pokornost?

d) "Religiozni posluš volje i razuma"

- "Posluš razuma"

Počnimo s "razumskom poslušnošću". Samo po sebi se razumije da nitko – pa makar bio i svetac – ne može sama sebe prisiliti da "u poslušnosti" spozna neki konkretan nauk i njegovo obrazloženje! Razumijevanje je neiznudivo, i upravo zbog toga publika se smije Shakespeareovoj oplemenjenoj Katarini iz "Ukroćene goropadnice", kada ona samo iz ljubavi, a protiv svakog razuma, "vidi" ono što bjelodano nije istina. Stoga i Böckle ima pravo kada kaže: "Poslušnost nije pojam spoznajne razine." Ali to znači da "posluš razuma" predstavlja, prije svega, samo spremnost na razmišljanje. Ta spremnost uključuje, uostalom, i volju da se nauk Crkve razmotri s najvećom mogućom objektivnošću. Suprotno stajalište od ovoga javlja se kod onih koji ne prostudiraju pravi nauk Crkve ili ga upravo zlonamjerno iskrivljuju i karikiraju, te ga time izlažu ismijavanju.

Religiozna razumska poslušnost uključuje i čin vjere. Sadržaj tog čina, s jedne strane, je vjerojatnost nauka ("Vjerojatno, vrlo vjerojatno, najvjerojatnije – ovisno o situaciji! – papa je u pravu"). S druge strane, sadržaj tog čina vjere smjera na legitimnost učiteljstva, uključujući i pravo na savjest.

- "Posluš volje"

"Posluš volje" znači, kao što i same riječi kazuju, da čovjek – u smislu crkvenog nauka – treba "htjeti". Temelje te poslušnosti nije razumijevanje uvjerljivosti razloga – koje upravo nedostaje u ovoj konfliktnoj situaciji – nego razumijevanje vjere u autoritet Crkve, kroz koju mu Isus govori. Iz toga proizlazi da se ovakva poslušnost ne može nazvati stvarno "sljepom". Apsolutno slijepa poslušnost bila bi uistinu nekršćanska i nemoralna. No, na takvu se ovdje i ne misli. Radi se prije o djelomično "sljepoj" poslušnosti, tj. o, kako Crkva uči, poslušnosti bez potpunog razumijevanja dotične doktrine i bez posljednje, formalne sigurnosti glede "nepogrešivosti" iznesenog nauka. (Parcijalnoj) sljepoći prethodi razumijevanje otajstva i legitimnosti autoriteta Crkve – razumijevanje koje kaže: "Bog želi da ja u ovom slučaju poslušam." Nasuprot intelektualnom *ne razumijem* stoji *razumijem* vjere.

Savjest ili papa? To je pogrešna alternativa. Jer, autoritet Crkve, a time i autoritet pape, temelji se na savjesti. Bez vjere nema pape, a bez savjesti ni papinog autoriteta. Papin autoritet stoji i pada zajedno s autoritetom savjesti. Pravo pitanje je vjeruje li se, i koliko teološki ispravno, u Crkvu. "Ispravno" ovdje znači: bez minimalističkih zakidanja, bez krivih tumačenja autoriteta Crkve (npr. reduciranje tog autoriteta na akademsku razinu) i isto tako bez pretjeranosti nekog papizma koji prešutno sugerira da je sve što papa kaže ili čak čini – "nepogrešivo". To je odlučujuće pitanje. Kada je ono riješeno, i ostalo se rješava samo od sebe – no ne bi sva pitanja bila riješena jednostavno i bezbolno!

Tko se u sukobu s Crkvom poziva na svoju savjest, trebao bi malo brižnije promotriti slučaj. Ukoliko se kod čitanja sljedeće rečenice ne zaboravi na sva, teološki po sebi jasna ograničenja glede ljudskog i previše ljudskog u Crkvi, može se reći: po pitanju savjesti i ispravnog tumačenja Kristova nauka i Božjih zapovijedi kršćanin će se ipak naći na strani Crkve, tako reći kao njen saveznik, i neće je doživljavati kao instancu koja mu omogućuje neslaganje po pitanju naučavanja. Stoga papa može spokojno slijediti poznati Newmanov poziv i pozivati se najprije na savjest, a tek potom na svoju službu (ukoliko mu je to još uopće pri srcu). Pri tom on ne mora glumiti lažnu prijaznost! Jer, ukoliko se savjest ne odazove njegovom pozivu, papa se poziva na vlastiti, papinski autoritet. Savjest je poput njegovog osobnog veleposlanika u svakom čovjeku koji vjeruje u Crkvu.

Izvor: Andreas Laun, *Gewissen und Lehramt*. Zweiter Teil/Schluss, In: *KIRCHE heute*, Nr. 6/96, pp. 23-25, Juni 1996
Prijevod: S. Č.

CRKVI JE POTREBNA SVETOST, A NE MENADŽMENT

Kriza, dakle. Ali gdje je, prema vašem mišljenju, glavna točka prekida; rascjepa koji, šireći se, prijeti čitavoj zgradi katoličke vjere?

Za kardinala Ratzingera ne postoji sumnja: alarm treba fokularizirati nadasve na krizu pojma Crkve, na ekleziologiju: "Ovdje je začetak dobrog dijela nesuglasica ili pravih pogrešaka koje vrebaju kako teologiju tako i opće katoličko mišljenje."

Pojašnjava: "Moj je dojam da se prešutno ide dalje gubeći, pak, autentičan katolički smisao stvarnosti koju nazivamo "Crkva", a da se to izričito ne kaže. Mnogi više ne vjeruju da se radi o stvarnosti koju je htio sam Gospodin. Čak i kod nekih teologa, Crkva se prikazuje kao ljudska tvorevina, oruđe od nas stvoreno te ga, dakle, mi možemo slobodno reorganizirati prema potrebama trenutka. Na mnogo se je načina katoličkoj misli, štoviše i katoličkoj teologiji, natuknuo pojam Crkve koji se ne može nazvati "protestantskim", u klasičnom smislu. Neke tekuće ekleziološke ideje prije su povezane s modelom određenih "slobodnih crkava" Sjeverne Amerike, gdje se utječu vjernici kako bi pobjegli od "represivnog modela" "državne crkve". Ovi prebjeglice, ne vjerujući više u Crkvu kao onu koju je Krist htio, a istodobno želeći pobjeći od državne crkve, stvaraju *svoju* crkvu, organizaciju strukturiranu prema vlastitim potrebama."

O uzrocima "krize" u Crkvi i potrebi "prave reforme" VITTORIO MESSORI, ugledni talijanski novinar, razgovarao je s kardinalom Josephom Ratzingerom. Donosimo izvadak iz knjige *Vittorio Messori: Razgovor o vjeri (Razgovor s kardinalom Ratzingerom)*, koja na jesen izlazi iz tiska u izdanju Nakladne kuće "Verbum" iz Splita.

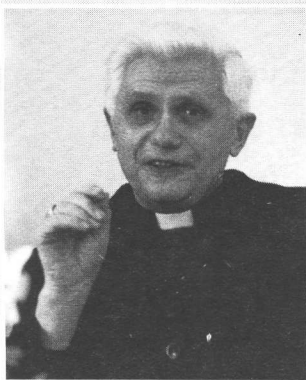
A, naprotiv, za katolike?

"Za katolike – objašnjava – Crkva je dakako sastavljena od ljudi koji joj organiziraju vanjski lik; ali, unutar ovoga, temeljne strukture su željene od samoga Boga te su stoga nedodirljive. Iza *ljudske* fasade krije se otajstvo *nadljudske* stvarnosti o kojoj ne može odlučivati nikakav reformator, sociolog ili organizator. Ako se Crkva gleda kao ljudska konstrukcija, kao naša tvorevina, tada čak i sadržaji vjere postaju podložni sudovima: vjera, doista, više ne posjeduje autentično oruđe po kojem se može izraziti. Tako, bez vizije otajstva Crkve koja bi bila *nad-naravna*, a ne samo *sociološka*, sama kristologija gubi svoj odnos s božanskim: jednoj čisto ljudskoj strukturi odgovara ljudski projekt.

Evandjelje postaje Isus-projekt, projekt socijalnog oslobođenja, ili drugi samo povijesni, imanentni projekti, koji se naizgled mogu činiti čak i religioznima, ali su u biti ateistični."

Za vrijeme II. vatikanskog sabora mnogo se je inzistiralo – u interventima pojedinih biskupa, u izlaganjima njihovih teoloških savjetnika, ali i u konačnim dokumentima – na pojmu Crkve kao "naroda Božjega". Pojam koji je, čini se, postao dominantan u post-koncilskoj ekleziologiji.

"Istina je, doista se je inzistiralo, ali je to poimanje, u koncilskim tekstovima, u ekvilibriju s ostalim poimanjima

Kardinal Joseph RATZINGER, rođen 1927. godine, bio je profesor katoličke teologije u Freisingu, Bonnu, Münsteru i Tübingenu. Nadbiskupom Münchena i Freisinga imenovan

je 1977, a predstojnikom Kongregacije za nauk vjere, središnjega tijela za tumačenje i obranu crkvenog učenja, 1981. godine. Zaslužan je, između ostalog, za odgovor Rima teologiji oslobođenja u Trećem svijetu i unutarcrkvenim kritičarima (Küng, Drewermann), te za redakciju *Katekizma Katoličke crkve*.

s kojima se nadopunjuje. Taj ekvilibrij mnogi su teolozi izgubili iz vida. Ipak, za razliku od onoga što se misli, na taj način doista se riskira povratak unatrag, umjesto hoda naprijed. Radi se o opasnosti da se napusti Novi kako bi se vratilo Starom zavjetu. 'Narod Božji' je, prema Pismu, Izrael u svojem odnosu molitve i vjernosti prema Gospodinu. No ograničiti se samo na ovaj izričaj, kako bi se definirala Crkva, znači ne uzeti u obzir cjelovitost poimanja kojeg ima prema Novom zavjetu. Doista, 'narod Božji' upućuje uvijek na starozavjetni element Crkve, na njezin kontinuitet s Izraelom. Ali svoj novozavjetni značaj Crkva očitije poprima u pojmu 'Tijela Kristova'. Crkva jest i u nju se ulazi ne preko sociološke pripadnosti, nego preko ucjepljenja, po krštenju i Euharistiji, u tijelo samoga Gospodina. Iza pojma Crkve samo kao 'naroda Božjega', a na kojem se danas tako inzistira, stoje ekleziološke sugestije koje se vraćaju na Stari zavjet, a možda se radi i o političkim, praktičkim i kolektivističkim sugestijama. U stvarnosti, ne postoji zaista novozavjetni, katolički pojam Crkve bez izravnog i životnog odnosa ne samo sa sociologijom, nego prije svega s kristologijom. Crkva se ne iscrpljuje u 'kolektivnom' vjernika: budući da je 'Tijelo Kristovo', ona je mnogo više doli jednostavan zbroj svih svojih članova."

Za prefekta težina situacije naglašena je činjenicom da se – na točki tako važnoj kao što je ekleziologija – čini nemogućim odlučno intervenirati putem dokumenata. Usprkos tome što ih nije nedostajalo, prema

njegovu mišljenju, bilo bi neophodno produbljivanje teme: "Potrebno je stvoriti autentično *katoličko* ozračje, nanovo pronaći smisao Crkve kao Gospodinove Crkve, kao prostora stvarne Božje prisutnosti u svijetu. Ono otajstvo o kojem govori II. vatikanski sabor kada piše one jako obvezujuće riječi, a koje uostalom odgovaraju cjelokupnoj katoličkoj tradiciji: 'Crkva, tj. Kristovo kraljevstvo već prisutno u otajstvu' (*Lumen Gentium*, br. 3)."

"Nije naša, nego Njegova"

Potvrđujući "kvalitativnu" razliku između Crkve i bilo koje ljudske organizacije, podsjeća da "samo Crkva, u ovom svijetu, u pravom smislu riječi nadilazi čak i neprijelaznu granicu: granicu smrti. Živi ili mrtvi, koji su članovi Crkve, žive povezani istim životom koji proizlazi ucjepljenjem svih u isto Tijelo Kristovo".

Realnost je, primjećujem, da je to katolička teologija uvijek zvala *comunio sanctorum*, zajedništvo "svetih"; gdje su "sveti" svi kršteni.

"Naravno – kaže. Ali ne smije se zaboraviti da latinski izričaj ne označava samo jedinstvo članova Crkve, bilo živih bilo pokojnih. *Comunio sanctorum* označava i zajedništvo 'svetih stvari', tj. sakramentalnu milost koja proizlazi od Krista mrtvog i uskrslog. I ova tajanstvena veza ipak je realna, i ovo jedinstvo u životu čini da Crkva nije naša Crkva, s kojom možemo raspolagati kako nam se sviđa; nego je naprotiv njegova Crkva. Sve ono što

*Crkva je dakako
sastavljena od ljudi koji joj
organiziraju vanjski lik; ali, u-
nutar ovoga, temeljne strukture
su željene od samoga Boga te su
stoga nedodirljive. Iza ljudske fa-
sade krije se otajstvo nadljudske
stvarnosti o kojoj ne može odlu-
čivati nikakav reformator;
sociolog ili organizator.*

Trg sv. Petra u Rimu

je naša Crkva nije Crkva u dubokom smislu, već odgovara našem ljudskom aspektu, dakle sporedna, prolazna.”

Nepažnja ili odbacivanje, aktualno u ovom katoličkom konceptu Crkve, pitam, povlači posljedice i u odnosu prema crkvenoj hijerarhiji?

*Kristova Crkva
nije partija, udruženje,
klub: Crkva je duboka i ne-
odstranjiva, nije **demokratska**
nego **sakramentalna**, dakle **hije-
rarhijska**: zato što se hijerarhija
osniva na apostolskom nasljeđu
te je nužna za postizanje
snage i stvarnosti
sakramenta.*

“Dakako. I to među najtežim. Ovdje je razlog pada istinskog koncepta ‘poslušnosti’, koja, po nekima, ne bi više bila niti kršćanska vrlina, već nasljeđe auktoritarne, dogmatske prošlosti, dakle, za nadići. Ako je Crkva u biti *naša*, te ako smo Crkva *samo mi*, ako njezine strukture nisu onakve kakve je želio Krist, onda se ne može više shvatiti postojanje hjerarhije kao službe za krštenike ustanovljene od samog Gospodina. Odbacuje se pojam autoriteta željenog od Boga, autoriteta koji ima svoje opravdanje u Bogu, a ne – kako se događa u javnim strukturama – u suglasnosti većine članova organizacije. Ali Kristova Crkva nije partija, udruženje, klub: Crkva je duboka i neodstranjiva, nije *demokratska* nego *sakramentalna*, dakle *hijerarhijska*: zato što se hijerarhija osniva na apostolskom nasljeđu te je nužna za postizanje snage i stvarnosti sakramenta. Autoritet se ovdje ne zasniva na izboru većine; temelji se na autoritetu samoga Krista, koji je želio da na njoj participiraju ljudi kao njegovi predstavnici do njegova konačna povratka. Samo ako budemo nanovo počeli s ovakvom vizijom, bit ćemo u mogućnosti ponovo otkriti nužnost i plodnost Katoličke crkve te poslušnost njezinoj zakonitoj hijerarhiji.”

Zapravu obnovu

Ipak, kažem, pored tradicionalnog izričaja *comunio*

*Prava 'reforma'
ne znači toliko truditi
se podići novi izgled, ali
(suprotno od onoga što misle
pojedine ekleziologije) prava 're-
forma' znači raditi uolikoj
mogućoj mjeri da nestane
sve naše tako da se
bolje pojavi ono što
je Njegovo,
Kristovo.*

sanctorum (u onom potpuno naglašenom značenju), postoji i jedna druga latinska fraza koja je uvijek imala pravo građanstva (određenu vrijednost) među katolicima: *Ecclesia semper reformanda*, Crkva je uvijek potrebna obnavljanja. Koncil je o ovome bio jasan: "Tako je Crkva snagom Duha Svetoga ostala vjerna Zaručnica svog Gospodina i nikada nije u svijetu prestala biti znakom spasenja, ona ipak dobro zna da je tijekom duge njezine povijesti među njezinim članovima, klericima i laicima, bilo i takvih koji su se iznevjerili Božjem Duhu. I u naše vrijeme Crkva dobro zna kolika je razlika između poruke koju naviješta i ljudske slabosti onih kojima je povjereno evanđelje. Što god povijest sudila o tim nedostacima, mi ih moramo biti svjesni i protiv njih se snažno boriti da ne nanose štetu širenju evanđelja" (GS, 43). Ipak, poštujući otajstvo, nismo li dakle pozvani na napor u promjeni Crkve?

"Naravno – odgovara – u svojoj ljudskoj strukturi Crkva je *semper reformanda*. Treba, pak, vidjeti na koji način i do koje točke. Navedeni tekst II. vatikanskog sabora daje nam precizno obilježje govoreći o 'vjernosti Kristove Zaručnice' koja nije stavljena u pitanje po nevjernosti njezinih članova. Ali kako bih se još bolje izrazio, poslužit ću se latinskom formulom koju je po rimskom obredu celebrant izgovarao u svakoj misi, na 'znak mira' koji prethodi pričesti. Govorio je, dakle, ovu molitvu: *Domine Jesu Christe (...), ne respicias peccata mea, sed fidem Ecclesiae tuae*, tj.:

'Gospodine Isuse Kriste, ne gledaj na moje grijehе nego na vjeru svoje Crkve.' Danas u mnogim prijevodima (kao i u obnovljenom latinskom tekstu) reda mise, formula je od *ja* prešla na *mi*: 'Ne gledaj na naše grijehе.' Ovaj pomak čini se nevažnim, ali je naprotiv od velike važnosti."

Zašto pridavati toliku važnost prelasku od *ja* na *mi*?

"Zato što je bitno da zaziv za oprostеnje bude izgovoren u prvom licu: to je poziv na nužnost *osobnog* primanja vlastite krivnje, nužnost *osobnog* obraćenja koja je danas često skrivena u anonimnom mnoštvu 'mi', skupine, 'sustava', čovječanstva; gdje svi griješe, a na kraju se čini da nitko ne griješi. Na ovaj način se pojedinca rješava osjećaja krivnje. Naravno, može se na ispravan način shvatiti nova verzija teksta jer se u grijehu uvijek susreću *ja* i *mi*. Bitno je da u novom naglašenju *mi*, *ja* ne nestane."

Ovo je, primjećujem, važno, vrijedilo bi se vratiti; ali za sada se vratimo tamo gdje smo stali: na vezu između aksioma *Ecclesia semper reformanda* i molitve osobnog oprosta od Krista.

"Slažem se, vratimo se onoj molitvi koju je mudrost liturgike stavila u najsvečaniji dio mise, koji prethodi fizičkom, intimnom sjedinjenju s Kristom pod prilikama kruha i vina. Crkva je smatrala da, tko god slavi Euharistiju, ima potrebu reći: '*Ja sam griješio; ne gledaj, Gospodine, na moje grijehе.*' Bio je to obvezatan zaziv svakog svećenika: biskupi, sam papa, sve do posljednjeg svećenika morali su ga izgovarati u svojoj svakodnevnoj misi. Također su i laici i svi drugi članovi Crkve bili pozvani sjediniti se u tom priznanju grijehа. Dakle, *svi* u Crkvi, bez ijedne iznimke, morali su se priznati grešnicima, moliti oprost, te tako biti na putu prave reforme. Ali ovo ne znači da bi Crkva kao takva bila grešnica. Crkva je – kako smo vidjeli – stvarnost koja otajstveno i neogra-

*Sveći su
obnovili Crkvu
ne pripremajući unaprijed
planove za nove strukture,
nego obnavljajući
sami sebe.*

Kupola bazilike Sv. Petra u Rimu

ničeno nadilazi skup svojih članova. Štoviše, da bi dobili oprost od Krista, ističe se *moj grijeh* nasuprot *vjeri njegove Crkve*.”

A danas?

“Danas se čini da su na ovo zaboravili mnogi teolozi, mnogi eklezijastici, mnogi laici. Nije se samo dogodio prijelaz od *ja u mi*, od osobne na kolektivnu odgovornost. Naprosto se ima dojam da pojedini, možda nesvjesno, preokreću zaziv, interpretirajući ga kao: ‘*ne gledaj na grijehe Crkve*, nego na *moju vjeru*’... Ako se ovo uistinu događa, posljedice su teške: grijesi pojedinaca postaju grijesi Crkve, a vjera je pretvorena u osobni čin, na *moj* način shvaćanja Boga i njegovih zahtjeva. Upravo se bojim da je ovo danas vrlo raširen način osjećanja i mišljenja: to je dodatni znak koliko se opća katolička svijest udaljila u mnogim točkama od ispravnog poimanja Crkve.”

Što, dakle, napraviti?

“Moramo ponovo reći Gospodinu: ‘Mi griješimo, a ne griješi Crkva koja je tvoja i koja je nositeljica nade.’ Vjera je odgovor Crkve Kristu; ona je Crkva u mjeri u kojoj je čin vjere. Vjera koja nije osobni čin, samotna odgovor pojedinca. Vjera znači vjerovati u zajednici sa cijelom Crkvom.”

Kamo upraviti one “reforme” koje smo, pak, pozvani donositi u naše zajednice vjernika koji žive u današnjem svijetu?

“Moramo uvijek imati na pameti da Crkva nije naša nego njegova. Dakle ‘reforme’ i ‘obnavljanje’ – premda uvijek neizostavni – ne mogu se razriješiti u našem marljivom radu po kojem bismo podigli nove, profinjene strukture. Najviše što se može ostvariti od sličnog posla je ‘naša’ Crkva, po našoj mjeri; ona čak može biti i zanimljiva, ali sama; nije po tome prava Crkva, ona koja nas podržava u vjeri i daje nam sakramentalni život. Želim reći da je ono što mi možemo učiniti beskonačno lošije od onoga što On čini. Dakle, prava ‘reforma’ ne znači toliko truditi se podići novi izgled, ali (suprotno od onoga što misle pojedine ekleziologije) prava ‘reforma’ znači raditi u tolikoj mogućoj mjeri da nestane sve naše tako da se bolje pojavi ono što je Njegovo, Kristovo. To je istina koju su dobro upoznali sveci: koji su, ustvari, obnovili Crkvu u dubinu ne pripremajući unaprijed planove za nove strukture, nego obnavljajući sami sebe. Već sam kazao, ali nikada se ne može dovoljno naglasiti: ne *menadžment*, nego svetost je potrebna Crkvi kako bi odgovorila potrebama čovjeka.”

“SLOBODNI LJUBITELJ CRKVE”

U predgovoru Vaše knjige intervju s kardinalom Ratzingerom priznajete da ste istupili iz Katoličke crkve.

Prije više od 20 godina istupio sam iz Katoličke crkve. Tada sam bio aktivan kao komunist u rodnom gradu Passau i više se nisam mogao sporazumijevati s Crkvom. Kao novinar ipak sam se i dalje brinuo za vjerska pitanja, te sam stoga nekako ostao blizak tim tematskim područjima.

Jeste li u tom vremenu Crkvu promatrali kao “neprijateljicu”?

Da, zasigurno. Svakako Crkvu kao organizaciju. U Passauu sam imao nekoliko svađa s mjesnom Crkvom, s generalnim vikarom i cijelim ustrojem. Doduše, to nije bio slučaj s Biskupom Passaua, koji bi me pri društvenim susretima uvijek izričito dobronamjerno pozdravljao, želeći diskutirati sa mnom. To što me Biskup nije pribrajaio istjeranima, bilo je za mene jedno važno iskustvo i tada mi je mnogo pomoglo.

Ali ipak je to bilo nešto više od tadašnjeg ponašanja biskupa, što Vas je sada opet vratilo u blizinu Crkve?

Svoje viđenje Crkve i odnos spram nje temeljito je promijenio ugledni njemački novinar, PETER SEEWALD. Urednik časopisa *Spiegel*, *Stern* i *Süddeutsche Zeitung*, koji je svjetsku slavu stekao upravo razgovorom s kardinalom Ratzingerom, pretočenim u knjigu “Sol zemlje”, vratio se nakon više od 20 godina u krilo Crkve. Prenosimo razgovor s njim koji je objavio KATHPRESS.

istupanja također se nisam brinuo oko vjerovanja i nisam više išao na misu. Bio je to već oproštaj od Crkve. Više me jednostavno nije zanimalo sudjelovanje u životu Crkve.

Je li Vam u tom vremenu nedostajala kršćanska vjera ?

Očigledno.

Tome su pomogle još dvije komponente. Prva je to što sam uvijek sačuvao veliki interes za religiju, a druga je da nisam bio jedan od onih mnogih “oštećenih” od strane Crkve. Pod tim podrazumijevam one koji od loših župnika ili iz internata sa sobom nose breme nemilih uspomena iz djetinjstva. Uopće nisam time opterećen.

Ali Vi ste bili katolički odgovajani?

Imao sam sreću doživjeti katoličko djetinjstvo na selu, gdje su običaji i vjerovanja bili razumljivi sami po sebi. To je nevjerovatno važan temelj za čitav život.

Kad je komunist Peter Seewald prije više od 20 godina napuštao Crkvu, jesu li ga na to potaknuli politički razlozi?

Točno, to nisu bili vjerski razlozi. Ali naravno, nakon mog

Jeste li toga onda bili svjesni?

Ne, dugo vremena toga nisam bio svjestan. Dakako, nekada bih ovdje u Münchenu opet znao otići u crkvu. Nakon toliko mnogo godina to mi je, s jedne strane, postalo strano, a s druge strane bilo mi je omogućeno obnavljanje sjećanja. Ali neizmjereno je teško ponovo se pojaviti i sudjelovati u molitvama i pjesmama. Čovjek, s usvojenom kritičkom svijesću, stoji pred kultom i osjeća se provociranim.

Do tada se Vi još niste bili vratili u Crkvu?

Ipak sam se sada vratio. Bilo je to 27. prosinca 1996. godine. Očigledno je to bio glas moga srca, koji je postajao sve glasniji dovodeći me do uvjerenja da je korak povratka ispravan.

Već prije toga postojalo je 300 stranica kao rezultat intervjua s kardinalom Ratzingerom. Kako je do toga došlo?

Prije otprilike tri godine, u časopisu "Süddeutsche Zeitung", po narudžbi redakcije, napisao sam portret **kardinala Ratzingera**. Smatrao sam velikim izazovom, postaviti se na odgovarajući i pravedan način prema tom čovjeku Crkve, koji je u njemačkim medijima gotovo općenito vrijedio kao tzv. "crvena krpa". Pri istraživanju sam mogao naslutiti da je sve ono što je Ratzinger na vrijeme iskazao, kritizirajući društvo i Crkvu, bilo opravdano. U Ratzingeru sam prepoznao onoga koji se

*Upravo u sadašnjem,
prijelomnom razdoblju, ka-
da postupno spoznajemo velike
gubitke moderne i kada još nis-
mo sigurni što nas očekuje, bitno
je spasiti nešto i za našu djecu.
Tko ima vlastitu djecu tim
prije je izložen pitanju
što im se to još može
omogućiti.*

*Imao sam
sreću doživjeti kato-
ličko djetinjstvo na selu,
gdje su običaji i vjerovanja
bili razumljivi sami po se-
bi. To je nevjerojatno
važan temelj za
čitav život.*

nepokolebljivo i odvažno suprotstavljao duhu vremena, obezvrjeđivanju istine i čovjekovom samopobožanstvenjenju. Iako portret koji sam napravio nije izazvao visoke pohvale, nakon toga sam, doduše s manje očekivanja, pristupio Ratzingeru s prijedlogom za knjigu intervjua. Pri tom mi se pružila prilika približiti se prefektu rimske Kongregacije za nauk vjere s pitanjima nekog tko stoji sa strane. Nisam bio poput jednog od onih koji su u Crkvi, a opterećeni su manjim nesporazumima, nego sam mogao postavljati svoja pitanja kao nazovimo to "slobodni ljubitelj Crkve", kao onaj koji je opet mogao vidjeti veličinu i značaj Crkve.

Jeste li se bojali da bi kardinal Ratzinger na Vaša pitanja mogao odgovarati u političkom stilu?

Na neki način jesam. Mnogo toga nije se pitalo po prvi put, tako da je tu često prisutna određena rutina. Iz navedenog proizlazi da jednom teologu i nije baš jednostavno prići na formalan, uobičajen način. Štoviše, on nije samo omiljeni čovjek Crkve, nego je i važna službena osoba. Odatle su došle i nedoumice, ali brzo su se raspršile. To je, prije svega, ležalo u velikoj sposobnosti Ratzingera da pojednostavljuje stvari i također ih oblikuje razumljivima za obične laike.

Dakle, on je svoje odgovore razumljivo formulirao. Ali je li također valjano odgovorio i na pitanja vremena? Ima li Crkva još uvijek adekvatne odgovore na postavljene probleme suvremenog čovjeka?

To je za mene bilo golemo iznenađenje. Općenito se smatra da Crkva kao zastarjela, nadidena institucija više

*Crkva bi
trebala samosvjesnije
nastupati. Danas više gotovo i
nema onog tko bi mogao
ponuditi usmjerenje
i putokaz.*

nema adekvatnih odgovora na suvremene probleme našeg društva. Ipak, Ratzinger može iz čitavog fonda kršćanske tradicije dati odgovore za današnjicu, on pokazuje da stoji u tom vremenu i da shvaća svijet. Ovdje nije uvedena nikakva služba koja se ogradila od nastavka prošlosti, već ispravno, čak i bolje zna gdje su društveni problemi prisutni, a gdje nisu. Distanciranost od svijeta pruža slobodan pregled problema kojih ljudi unutar njega uopće ne postaju svjesni.

Kako je primljena Vaša "knjiga o Ratzingeru"?

Trenutačno tiskamo šesto izdanje i već su zaključeni licencni ugovori za deset stranih jezika.

Godinama ste bili urednik ljevičarskih i liberalnih časopisa kao što su *Spiegel*, *Stern* i *Süddeutsche Zeitung*. Može li se reći da je tisak u Njemačkoj neprijateljski spram Crkve?

Mislim da bi se to moglo reći, iako je taj izraz možda preoštar. U našim medijima se ustalio neki "uopćeni trend razmišljanja", jedan određen suvremeni stav, koji bi čovjek trebao imati prema Crkvi. Po njemu je Crkva stara struktura, i ono što ona kaže više nam ne odgovara. Mediji su sebi tako olako uzeli to s Crkvom. Oni dalje ne ispituju, već ostaju na površini. Prilozi o Crkvi uvijek su iste "litanijske". Mi novinari, sa ustaljenim načinom izražavanja koji smo suprotstavljali Crkvi, više nismo bili pravedni prema toj tematici.

Je li se onda Crkva pravedno odnosi prema medijima i društvu?

Crkva bi trebala samosvjesnije nastupati. Danas više gotovo i nema onog tko bi mogao ponuditi usmjerenje i putokaz. Crkva se traži u ovom vremenu, u kojem su stvari očito nečasno izmiješane i proigrane. Taj čisto

sekularan pokušaj više nije dovoljan da bi se shvatilo svijet, on više ne uspijeva dati bitnu potporu u životu. To je razlog za pristupanje profanim naučavanjima i ezoteričkim navjestiteljima spasa. "Ako vjera izlazi na vrata, praznovjerje ulazi kroz prozor." Ovdje bi Crkva trebala samosvjesnije ponuditi svoje istine.

Već neko vrijeme ste slobodni novinar. Jeste li i Vi postali publicist protiv duha vremena?

Uvijek sam to i bio. Danas me prijatelji pitaju: što se s tobom dogodilo da si iznenada postao nekritički raspoložen? Ipak si ti bio ljevičar i protiv društvenog establishmenta. Ali ja sam sebi upravo u kritičkoj svijesti ostao vjeran. Samo su se izmijenile snage. Danas kritička svijest mora preispitati druge činjenice, koje se očituju u vidu novih tabua i postavki. S mog stajališta približavanja Crkvi postao sam kritičniji spram današnjice od većine današnjih kritičara koji se protiv Crkve izražavaju starim rječnikom. Kao komunist morao sam voditi mnoge kontroverzne rasprave. Ali to je bilo lakše nego danas u raspravi reći da se Crkva također može promatrati i drukčije od kritičkog gledišta i postavljanja.

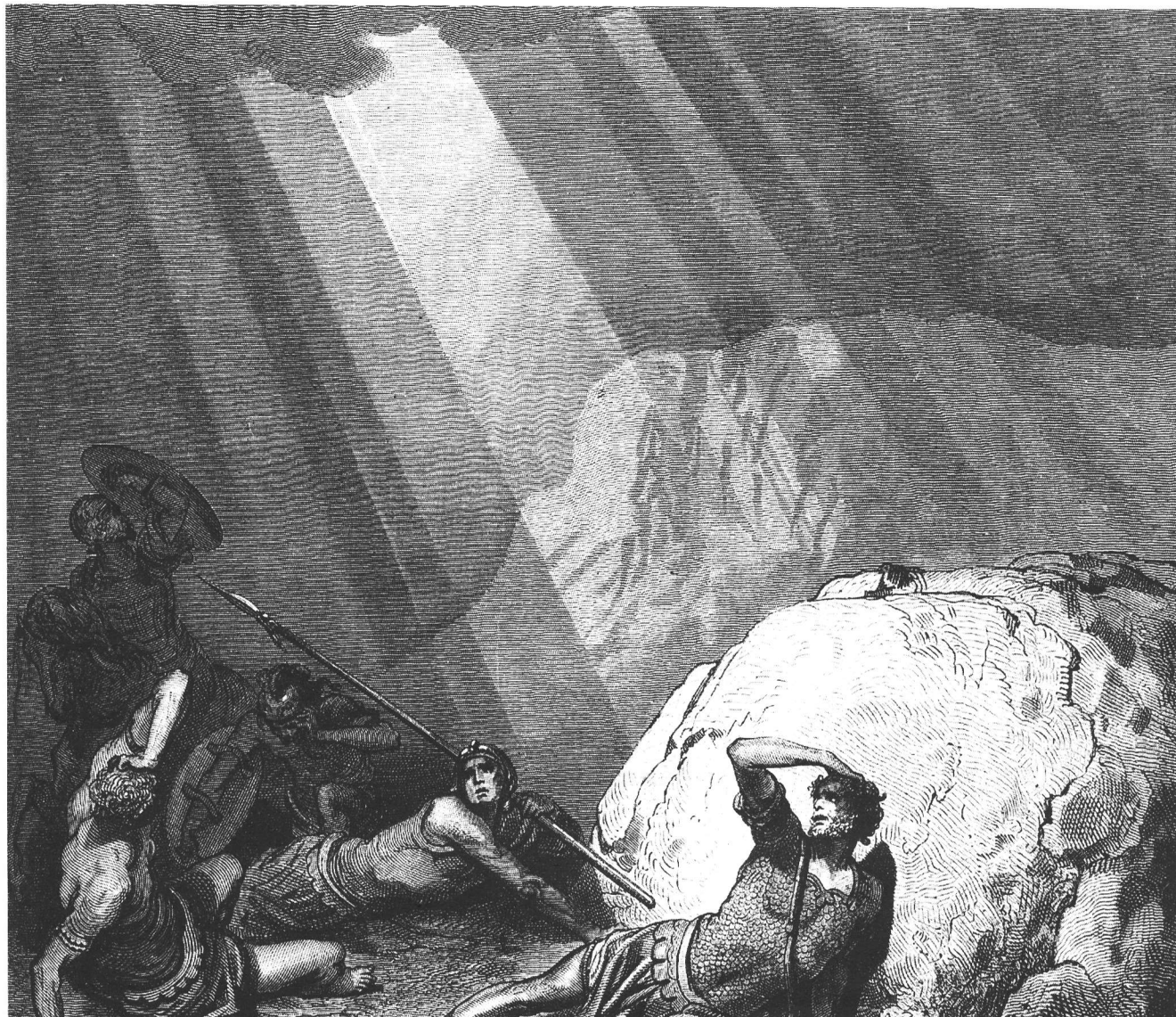
Imate li osobne uzore?

Ne, nemam. Mnogo toga vezanog uz znanje i tradiciju je izgubljeno. Ne poznajemo te uzore da bismo ih mogli imati. Primjerice, ljude poput **Stefana Andres**a koji je važio kao katolički publicist i kršćanski pisac, trebamo iznova otkriti. Takva kultura više nije prepoznatljiva.

Osjećate li se sretnijim otkad ste ponovo pronašli put k Crkvi? Isplati li se vratiti se Crkvi?

Nadam se da se isplati. Za mene je mnogo toga, što sada nalazim u Crkvi, vrlo zanimljivo i novo područje, i sretan sam što mogu poraditi na tome da opet pronađem svoje korijene i otkrijem novo mjerilo i novo središte.

*"Ako vjera
izlazi na vrata,
praznovjerje ulazi
kroz prozor."*

G. Doré, Pavlovo obraćenje

Kako ljudi ponovo mogu otkriti Crkvu?

Za to nije potrebna neka određena taktika ili određeni program, već se mora biti spreman provjeriti vlastita ograničenja i razviti nov način odnosa ljubavi prema Crkvi, kao što je to potrebno kod starijih bračnih parova, koji su dospjeli na ukočene puteve, s kojih više ne vide stvaran raspon i veličinu njihovog odnosa. Lijepe su riječi iz Markovog evanđelja koje kažu da trebamo vidjeti i spasiti ono što je bilo izgubljeno. Upravo u sadašnjem, prijelomnom razdoblju, kada postupno spoznajemo velike gubitke moderne i kada još nismo sigurni što nas očekuje, bitno je spasiti nešto i za našu djecu. Tko ima vlastitu djecu tim prije je izložen pitanju što im se to još može omogućiti. Ratzinger je sebi to postavio za zadatak i zbog toga dobiva "batine". Ali nadolazeće vrijeme pokazat će da je u Ratzingeru prisutan jedan veliki evropski lik koji nam pomaže sačuvati blago koje se spasiti može.

Zar to blago nije prezahtjevno za modernog čovjeka?

To je vjerojatno visok zahtjev Crkve, koji inače ne utjelovljuje nijedna institucija na ovoj planeti. Crkva zahtijeva izjednačenost svih ljudi, ravnopravnost, bratstvo i objavljuje, prije svega, ljubav i mir. Takav zahtjev, koji nadilazi svaku ograničenost i nacionalizam, velikom ljudskom društvu ne postavlja, inače, nitko osim Katoličke crkve s papom na čelu.

Time stavljate Papu u red najvećih kozmopolita? Apsolutno.

Izvor: *KATHPRESS-Info-Dienst*, Nr. 026, 02.02.1997, str. 13-15.

Prijevod: Marija Balta

KNJIGA BR: 123,1064

BIO SAM JEHOVIN SVJEDOK

Pazite da ne budete zavedeni, jer će mnogi doći i pod mojim imenom reći: "Ja sam" i "Došlo je vrijeme". Ne idite za njima! To su oni koji se na vašim agapama goste s vama bez stida, "vode same sebe na pašu", to su oblaci bez vode koje vjetrovi gone, бесплодна stabla u kasnoj jeseni, dvaput umrla, iz korijena iščupana, bijesni valovi morski što pjene svojim vlastitim sramotama, lutajuće zvijezde za koje je spremljena crna tama zauvijek (*Lk 21.8, Jd 12-13*).

Iskustvo koje slijedi nije u pravom smislu svjedočanstvo obraćenja, iako je odigralo ključnu ulogu u mom stavu prema Bogu i vjeri. Imajući, naime, u vidu svu dubinu i širinu koje ono (obraćenje) obuhvaća, a poslije svih mojih vrludanja, teško bih i sam mogao reći gdje se točno na tom putu potpunog predanja nalazim. Moje srce jest predano Bogu, no rane života i ožiljci grijeha još su duboki i nezarasli. Moja duša čezne za svjetlom odozgo, no i dalje je isuviše slaba, primitivna, grešna, pokvarena. Zato želim više govoriti o mraku lutanja nego o svjetlu povratka, o dubini sraza nego o svjetlu pobjede, jer baš taj sraz predstavlja upravo presudnu dionicu puta što će, čvrsto vjerujem, neizrecivom milošću Božjom koja mi je i do sada preobilno iskazana, završiti u toplini vječnog zagrljaja.

Teško da ću kod ljudi koji nikada nisu došli u iskušenje napustiti pradjedovsku vjeru naći razumijevanje za moje postupke, ali se zato svim srcem molim da ovo moje iskustvo dođe do srca onih koji zbog vlastitih mana i grešnosti ljudi oko sebe "utjehu" žele potražiti među raznim "istinskim kršćanima" svih provenijencija, što nam

O pristupanju sekti *Jehovini svjedoci*, o životu u tami sekte, te o svom povratku u Crkvu katoličku i svjedočanstvu za Krista piše DALIBOR DURDOV.

svakojako, a ponajviše remeteći mir vlastitog doma, rovale po savjesti nudeći "istinu i slobodu". Ako ovaj tekst posluži svrsi da i jednog od onih koji se kolebaju ili su već krenuli pogrešnim putem navede da se zamisli nad onim što čini, zahvaljujem Bogu što sam imao priliku proživjeti ovo iskustvo.

Lažni proroci

Živimo u vremenu kada se sotona tako intenzivno pretvara

u anđela svjetla da neupućen čovjek, bez prevelike milosti našeg Oca, ne bi uopće prepoznao Crkvu Kristovu u moru raznih "vjerskih" pokreta. Razne sljedbe naprosto haraju, baš kao ričući lavovi, tražeći žrtvu, a posebno im je milo na sotonin trofejni stup objesiti dušu nerazumnog katolika. Posljednjih je godina političkim i drugim slobodama i na naše prostore svoje otrovne strelice intenzivno počela ispaljivati sekta koja se naziva "Jehovini svjedoci", a sve u namjeri da duše ono malo neodlučnih izdanaka Petrove crkve proda đavlu. I koliko god je ta sekta u krajnjem omjeru marginalna, ona je iz dana u dan brojnija, što se nažalost ne bi moglo reći i za Crkvu. A budući da je duša svakog pojedinca u Božjim očima neprocjenjivo vrijedna, to bi i svaki nerazboriti kršćanin u raljama otpadnika morao biti bol u duši i rana na srcu svakog vjernika. Jer, nisu oni što nam dolaze na vrata uvijek onakvi kakvi nam se čine dok nas pokušavaju otrgnuti od stada. Nisu to, dok postoji i mrvica njihovog vlastitog bića u njima, ljudi željni veličine i osvete već upravo suprotno. Uglavnom su to jadnici što su na ovaj ili onaj način dospjeli u dolinu suza, patnji i neshvaćanja,

mržnje i neprijateljstva, tek korak od konačnog kraha. I kad im netko tako slomljenima ponudi raj, a tko ga ne bi prihvatio? A kad, i ako, ikad shvate da je njihov raj zapravo tek prečica do pakla, uglavnom je već prekasno. Uglavnom, ali ne i uvijek. Vjerujem da sam i sam dokaz tome.

Neka zato ovo moje svjedočanstvo bude upozorenje onima koji "traže više", da "tamo" više ima jedino suza, lanaca i okova, boli i tiranije, a onima koji su već tamo da nas SAMO MILOST VJEČNOG OCA može izvesti iz svih mračnih labirinta naših grijeha i da nikad nije kasno izaći vani.

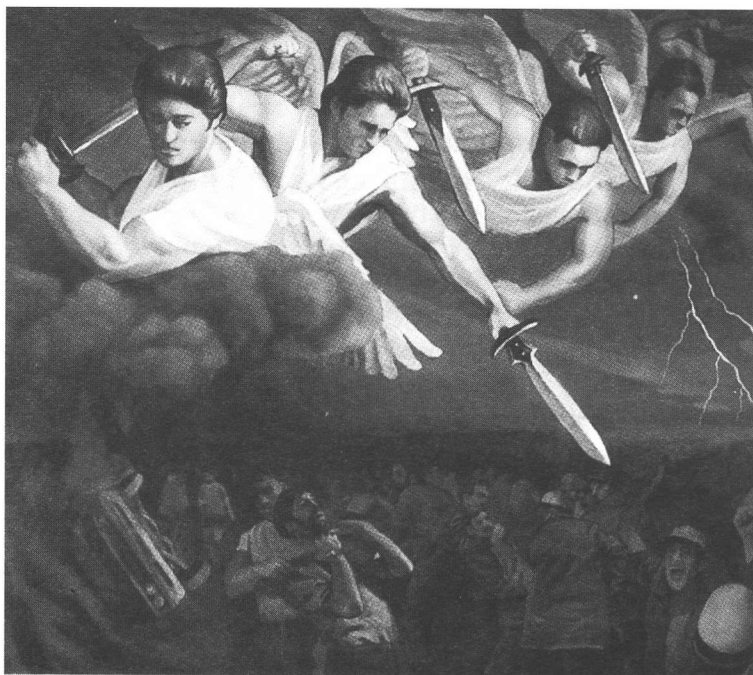
Iako nemam namjeru opravdavati svoje postupke, moram – da bi se koliko-toliko razumjelo što me na to navelo – navesti nekoliko skica iz svog života, a koje nisu nevažne u svezi s mojim lutanjem.

Rođen sam u radničkoj i, mogu slobodno reći, "nazovikatoličkoj" obitelji u Dalmatinskoj zagori. Odgojen sam u okolini koja je (što zbog političkog sustava, što zbog milijun drugih razloga) u Boga vjerovala, ali i sumnjala u Njegovu moć, objektivnost i postojanje. Većina je hinila da vjeruje, no i danas mislim da to s vjerom nije imalo mnogo zajedničkoga.

Praznovjerje se ispreplelo s vjerom i ponekad igralo daleko važniju ulogu. Kad netko u takvim prilikama želi pronaći smisao života velike su šanse da će nabasati na anđela tame... S druge strane i moje urođene sklonosti nisu me baš činile hramom u koji bi se rado uselio Duh Sveti. Da mnogo ne dužim, ne samo da sam odgojen bez osnovne kršćanske dimenzije nego sam, što zbog labavih roditeljskih uzdi, što zbog vlastite gotovo divljačke naravi, bio uglavnom problem društva i najuže okoline, sve više nego poželjan svuda, pa i u roditeljskom domu. Bog kojeg sam tek površno poznao (naime primio sam sakramente) nije bio onaj Bog ljubavi iz evanđelja. Bila je to prije nekakva sila željna osvete, što kipti gnjevom i udovoljava zlim kletvama, te u biti nije moćnija od zla. To je bio Bog mog djetinjstva.

Odlazak

U godinama kada sam postajao *teenager* roditeljska stega je sasvim popustila i ja sam se, napustivši školu, prepun dječjih fantazija, polupismen, uputio u život, ako se to životom može nazvati. Godine koje su slijedile donosile su ozbiljnost života i ipak sam premda sa zakašnjenjem, odrastao. U ranim dvadesetim nisam više bio onaj zlotvor već sam, manje više, "uredno" živio,

Jehovsko viđenje bitke kod Harmagedona

zarađivao svoj kruh i nastojao sa svakim biti dobar i srdačan, očekujući i odgovarajuću reakciju. No ona je izostala. Grijesi djetinjstva i najranije mladosti nisu mi dali mira jer u očima okoline u kojoj sam živio na meni nije bilo ničeg novog. Bio sam uvijek onaj isti "problem". Vani, gdje me ljudi nisu poznavali od djetinjstva sve je "štimalo", prihvatili su me onakvog kakav sam bio, no doma ne! Nije to bilo nešto tek površno, već toliko intenzivno da sam bio stjeran u izolaciju, godinama vegetirajući uz prijateljstvo televizora i snove o boljem svijetu negdje iza oceana, "gdje ljudi nisu toliko zli".

Bilo je to vrijeme kad sam konačno počeo intenzivnije razmišljati o Bogu i o mom stavu prema Njemu, i uvidio sam kako taj Bog "i nije tako loš" no ljudi, sljedbenici tog Boga ne bijahu mi mili. Svašta sam od njih osjetio: mržnju, neprijateljstvo, odbojnost, izrugivanje, izbjegavanje, kritiku, nerazumijevanje, ali nikad ljubav, shvaćanje i odnos kao prema ljudskom biću. "Ako je Bog ljubav onda ovi ljudi nemaju ništa s njim" bio je moj stav u to vrijeme. Tako se, paradoksalno, u meni budila u laganim intervalima ljubav prema Bogu, a odbojnost prema njegovoj Crkvi. Bio sam već tada meta jehovizma. Događaji koji su uslijedili još su me više učvrstili u tom stavu: rat, uništen dom, izbjeglištvo, ponižavanje sa svih strana. Vrijeme je to u kojem se mnogo intenzivnije nego inače razmišlja o smislu svega, a to znači traženje odgovora odozgo. Nakon dvije godine sudjelovanja u ratu bio sam iscrpljen svim tim jadom i u skučenosti hotelske sobe dao sam se na čitanje svega i svačega što s religijom

*Neupućenom i donekle
primitivnom čovjeku nauk
jehovaca, potkrijepljen Biblijskim
stavcima, lako se učini ispravnim.
Naravno, mnogo kasnije kad sam
se, okrijepljen i nekim drugim
spoznajama, okrenuo izravno
Bibliji, uvidio sam herezu i
krivotvorenje.*

ima veze ne bih li pronašao odgovor na pitanje što to milijune ljudi, s okovima na nogama, drži na površini mora jada i nevolja. Iskreno govoreći, bila je znatiželja jača od žeđi za istinom u mojem redovitom čitanju "Kule stražare" i druge literature jehovaca. Iako nisam bio bez iskustva u manipuliranju ljudima praznim obećanjima, s vremenom sam se zatekao kako s oduševljenjem upijam svako slovo njihove literature fasciniran njihovom ljubavlju i jedinstvom, i ne pomišljajući kako je sve to obična propaganda. Oduševila me njihova nepokolebljivost u stavovima da ni pod cijenu smrti ili zatvora ne uzmu oružje u ruke. Takvo mirotvorstvo usred klaonice oko nas bilo je za mene svjetlo u tami. Još sam radosniji bio kad "spoznah" kako Bog nije onaj Bog popova, već da i ja imam ravnopravno mjesto u njegovoj ljubavi. Svjetlo istine konačno je doprlo i do mene, ma kako malen sam bio. Tako to reče *Kula stražara*, a dva "svjedoka" koja me posjetiše sa namjerom da mi do kraja pojašne putove Jehovine bili su kao odgovor na moja traženja. Radovao sam se životu na zemlji prepunoj šuma, potoka, miroljubivih ljudi i životinja i obasjanoj Božjom ljubavlju. Konačno sam pronašao sljedbenike pravog Boga koji su mi sve to rekli i spremno potkrijepili riječju Božjom, Biblijom koju su, činilo mi se, znali napamet. "Koliko duha su imali!"

Lanciropstva

Sada sam bio siguran da su svi oni koji su me godinama odbacivali bili doista sotonini vojnici. No, nisu

braća baš odmah bezobzirno napala Crkvu. Zapravo tih prvih dana nisam niti primijetio da imaju neprijateljski stav prema ikomu. Toliko se taktično pristupa tom pretpranju mozga skidajući prve naslage zdravog razuma. Za početak je bilo dovoljno znati da se Biblija ne može tumačiti bez Svetog Duha kojeg su prepuna braća iz vodećeg tijela i koja shodno tome tiskaju literaturu koja nam pomaže ispravno razumjeti Bibliju. U tu svrhu služi i knjižica "Spoznaja koja vodi do vječnog života", koju sam odmah počeo čitati, spremajući se na svoj ozbiljni biblijski studij sa bratom.

Neupućenom i donekle primitivnom čovjeku nauk jehovaca, potkrijepljen Biblijskim stavcima, lako se učini ispravnim. Naravno, mnogo kasnije kad sam se, okrijepljen i nekim drugim spoznajama, okrenuo izravno Bibliji, uvidio sam herezu i krivotvorenje. No tada sam bio potpuno nepismen u pogledu Božje riječi i "brat" mi je bez problema navukao nevidljivu omču oko vrata. Slijepo sam upijao nauk "knjige spoznaja", knjige koja služi da se slomi svaki otpor prije ispiranja mozga. Isto tako, slijepo uvjeren da ulazim u raj na velika vrata, radosno sam prihvatio poziv da budem nazočan sastanku u "dvorani kraljevstva" nekoliko dana poslije. Koliko tek ljubavi tamo vidjeh. Sada sam bio siguran da je sve što piše *Kula* – istina. I moja je duša, dotad nenavikla na prijateljstvo, radosno zaplivala u moru ljubavi ljudi koje sam prvi put vidio. Pred mojim, od suza radosnica vlažnim očima, stajala je zajednica iskrenih vjernika i složno, od najmlađeg do najstarijeg, otvorila mi grudi i ponudila živo i opipljivo srce prepuno ljubavi. Tada sam bio impresioniran, a s vremenom sam shvatio da je to tek dobar pokazatelj koliko se čovjek može istrenirati na demonstraciju ljubavi, jer unatoč svojoj onoj istinskoj ljubavi koja plamti u srcima tih zavedenih ljudi, *Kula stražara* s vremenom od njih učini tek slijepo poslušne robote što na pritisak dugmeta negdje u dubinama izmrcvarenog uma postaju sve što se od njih traži, i anđeli milosrđa i demoni mržnje. Mislim da znam što je ljubav i sigurno znam i što je mržnja i, kao što ljubav ne može tek tako iščeznuti, tako ni mržnja ne može tek tako iskrsnuti. Zato, ni nakon cijelog tog vremena koje sam proveo s njima, ne mogu shvatiti što se događa u dušama tih ljudi koji su mi tako obilno pokazivali ljubav, a danas me, nakon što sam ih ljubazno obavijestio o razlozima odlaska, ugledavši me na ulici gotovo javno proklinju očima punim mržnje.

I najveći stratezi psihopolitike mogu pozavidjeti *Kuli* na stvaranju živih strojeva. Treba mnogo vremena i Božje milosti da se to shvati. No tu sam večer bio pijan od njihove izmišljene ljubavi i lanciropstva polako su se stezali oko mene. Sotona je te noći zaslijepio još jedan razum, jer iako je na tom sastanku, kao i na svim drugim

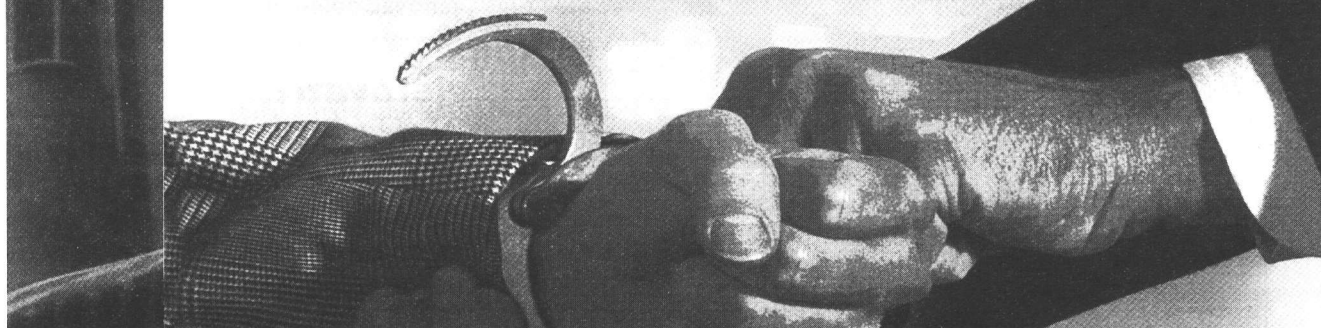
1. LIPNJA/JUNA 1994.

KULA STRAŽARA

OBJAVLJUJE JEHOVINO KRALJEVSTVO

Probudite se!

8. veljače/februara 1996.

Standardna ulična ponuda jehovaca

sastancima bujala mržnja prema vanjskom svijetu, najviše prema katoličanstvu, ja ne vidjeh u tome nikakve kontradikcije, već sam čak odobravao napade na Crkvu. Bilo je to jednostavno stoga što je svaka otrovna strelica bila zapravo kap ulja na iskru sumnje, pa i mržnje u mom vlastitom srcu. Nitko tko nije bio zaveden ne zna do kraja o mržnji u vlastitom srcu. Nitko tko nije bio zaveden do kraja ne zna o čemu govorim. Jehovizam se tako strogo kontrolira da se unutar njega stvara takav istreniran stav prema novaku da čovjek, čak ako je došao samo ubiti vrijeme, već te iste prve večeri postane dijelom zajednice.

Te prve večeri i ja sam bio DIO skupštine Trogir i već mi je vanjski svijet bio pomalo stran, a tek nekoliko sastanaka poslije i neprijateljski. No zato je u društvu *Kule* postajalo sve toplije. To je suština jehovske zamke. Svijet je prepun naivnih ljudi koji žive na margini svakog života. Nakon 120 godina rada *Kula* je tako dobro usavršila metode da žrtvu pogodi točno u žicu, dovede je na sastanak, tamo je svi dirigirano salete i tako striktno obrade da jadniku još danima u grudima plamti plamen ljubavi. Još ga nekoliko puta dovedu i već počinje dolaziti sam, jer eto konačno je našao obitelj i topli kutak. Biti voljen bilo je za mene kao i za većinu jehovaca potpuno

novi osjećaj. Intenzivno druženje skoro isključivo unutar sekte – i vanjski svijet postaje sve hladniji. Naposljetku se nađeš potpuno razgolićen usred polarne zime i jedino je utočište skupština. Tako se osjeća svaki jehovac, tako sam se osjećao i ja. Iz dana u dan bivao sam sve sretniji u svojoj zajednici, a vanjski me svijet sve više plašio. Bio sam dio Božjeg naroda, spašen usred hladne pustinje. Da to nisam doživio nikad ne bih mogao razumjeti što to tjera čovjeka isključenog iz sekte (koji uz to ne smije komunicirati s vlastitom djecom i suprugom, također članovima sekte) da godinama liže prljave pragove skupština da bi bio primljen natrag u tamnicu. Ali u to vrijeme bila mi je ta tamnica jedino utočište.

Godinama sam izoliran bježao od stvarnosti sanjajući nerealne snove o boljem svijetu i svjetlijoj budućnosti. I onda sam se jednostavno sudario s tom stvarnošću i uvidio da je budućnost već stigla i nije nimalo lijepa. Moj se život raspadao ne ostavljajući traga, osim porušenih nada. I onda mi se pred očima pojavilo svjetlo zablude. Negdje u daljini vidio sam svijetli lik koji mi je pružao ruku i pozivao u vječno blaženstvo i ja ga, uvjeren da je sam Bog, počeh slijediti. Koraćao sam putem među zvijezdama slijepo slijedeći ponuđeni pravac bez da sam ijednom zavirio dolje u tamne ponore vlastite duše, gdje

je stajao jedan mali čovječuljak i uživao u vlastitoj veličini.

Tumarajući tako kroz jehovske zablude dugo sam, gotovo paraliziran, slijepo slijedio instrukcije *Kule stražare*, prihvaćajući donekle i najapsurdnije tvrdnje uz argument kako za "nove u istini" i nije dobro previše umovati o tvrdoj hrani Božje riječi, već se tu u potpunosti treba s pouzdanjem dati voditi od "darova u ljudima" tj. starješina. Drugačije bismo mogli potpasti pod Kristovu osudu. Krist, naime, reče da se hula protiv Duha Svetoga neće oprostiti, a sumnjati u vodstvo "Duhom pomazanih" bilo bi baš to. Tu je spadala i znanost kao tabu tema. Svaki pokušaj da se znanstveno analizira nauk društva bila bi pobuna protiv Duha Svetoga. Znamo li koliko je nauk *Kule* znanstveno neodrživ, nije ni čudo da se jehovcima skoro zabranjuje pohađanje škola viših od osnovne, a sve da se ne bi zavodili "idolom znanosti" jer je i to sotonino maslo. Trajalo je to tako mjesecima prije nego sam u sebi otkrio nekakav osjećaj nelagode, sličan strahu.

Pogled ka svjetlosti

Nekako mi se, iz dana u dan, činilo kako je i previše kozmetike u toj jehovskoj pobožnosti i revnosti. Vanjski se svijet, postajalo je sve očiglednije, gledao sa mržnjom nimalo svojstvenom stadu milostivog Oca Jehove. Bile

*Ako unutar
skupštine postoji
makar i dirigirana ljubav,
prema vani ona apsolutno ne
postoji. Prema vani postoji jedi-
no INTERES. Interes da se upiše
što više sati službe, što više raz-
govora, što više uručenih časo-
pisa, što više "biblijskih stu-
dija", što više bodova u
mjesečnom izvješću.*

su to moje prve sumnje i nedoumice. S druge strane, moj se život usprkos toj izoliranosti unutar sekte dosta stabilizirao, a bilo je tu i "dobrih plodova". Na sebi svojstven, sirov način jehovizam zna čovjeka potaknuti i na pozitivne promjene. Tako sam i ja nakon nekog vremena ostavio dva poroka koja su mi do tada zagorčavala život, cigarete i kockanje. Sada sam mnogo bolje raspolagao i sa svojim materijalnim sredstvima i općenito više živio za budućnost, a ne tek od danas do sutra kao prije. Bilo je tu još pozitivnih promjena, pa se sve to skupa pomalo i pobrkalo. Jedan dio mene pod dojmom pozitivnih promjena i dalje je želio slijepo naprijed, dok se drugi, uočavajući sve ono heretičko i nekršćansko u "Božjoj skupštini", počeo preispitivati i opirati, pomišljajući i na bijeg vani. No tada sam u skupštini već bio "brat", jehovac oplemenjen "spoznajom". Moj je studij bio završen i već sam dugo aktivno propovijedao "radosnu vijest", izazivajući pri tom brojne konflikte, još jedan sotonski plod jehovizma. Bilo je slučajeva u mojoj skupštini da je uslijed upornog prozelitiranja dolazilo i do žestokih fizičkih razračunavanja unutar podijeljene obitelji. Jedan od najprisniji mi "braće" bio je jedan od tih. No, nije ni sa mnom išlo mnogo bolje. Neprestano odbijanje obitelji i okoline da prihvati istinu počelo me toliko iritirati da sam na sve oko sebe počeo gledati s gađenjem i mržnjom, tješeći se skorim uništenjem takvih. Ni jednu od najvećih zapovijedi Božjih više nisam do kraja poštivao, jer "kako poštivati roditelje koji ne prihvaćaju istinu?" Tako se zbog prekinutih spona, što je opet vješto isplanirano, moje druženje sada već svelo skoro isključivo na ono unutar sekte i nije to opet prošlo bez dodatnih previranja. Svakog su dana okovi na meni bili teži i brojniji.

Jedan je dio mene po uzoru na "Duhom vođene" bezočno napadao svoj narod i Crkvu, a onaj drugi, nikad do kraja svladan, isplivao bi ponekad na površinu i suprotstavio se tom ludilu. Doista, drugim se terminom i ne može nazvati sva ona rijeka ataka na Crkvu katoličku do ludilom. Babilon veliki, kurva, bludnica, čovjek bezakonja, sin pogibelji, sotonina sinagoga, zmijsko leglo, samo su neki od epiteta koji se "časti" Petrova Crkva. Za sve što ne valja u svijetu kriva je opet ona i samo ona. Tako podli napadi na Crkvu, kojoj sam pa makar i tek nominalno pripadao, te na državu i narod za koji sam u rat išao, izazivali su u meni sve veći unutarnji otpor. Kad se npr. u jednom broju *Kule* navodi "podatak" da su "Ustaše uz blagoslov Vatikana poklale stotine tisuća Srba i Židova", a ni riječju se ne spominju divljanja srba u Srebrenici u to vrijeme (1993. i 1994. godina), onda netko tko je i sam žrtva srpske ekspanzije ne može toliko savinuti kičmu i jednostavno to progutati. Jedan komadić

No, sad je već bilo vrijeme da se "javno očituje predanje Jehovi" novih i ja sam se iznenada, zajedno s još troje kandidata, još jednom, pokazalo se po posljednji put, našao u središtu pažnje cijele skupštine. Bili smo opet, još i više nego na početku, i maženi i paženi. Tolike smo ponude za zajedničku službu, druženja, večere i slično dobivali da smo morali napraviti "listu čekanja"! Pa iako sam već dugo u sebi debelo sumnjao i pasivno se opirao sve očiglednijoj herezi, nisu ovi novi "naleti ljubavi" ostali u potpunosti bez rezultata. Godio je nekako taj osjećaj da si glavni i da se svi nekako trude oko tebe. Nije mi, iskreno govoreći, uopće bilo teško odlučiti se na taj posljednji korak, krštenje, i to ponajprije stoga što njihovo krštenje nema drugog značenja osim onog simboličkog, pa se samim činom ništa osobito ne bi trebalo promijeniti. Tako sam barem ja mislio. Skupštinske su glave očigledno bile uvjerene kako sam dovoljno obrađen, te nije bilo sumnje u moju lojalnost. Tako su nakon formalnog ispitivanja, na kojem su se uvjerili da prihvaćam nauk *Kule* te da sam ga osposobljen braniti, donijeli konačnu odluku. Uslijedilo je nekoliko zadnjih opomena: Ukratko, *Dalibor Durdov umire zaricanjem u vodu, a izranja novi vojnik "suverenog Gospodina Jehove"*, a to znači odgovornost i obveze. Propovijedanje je smisao života i zato se svjedočiti mora uvijek i svuda: u kući, na poslu, na ulici, u autobusu, u gostima. Svjedočiti znači i živjeti uzornim životom. Uvijek treba biti uredan (kravata je obvezna), točan, radišan, pošten i ono najvažnije, uvijek to povezivati i javno demonstrirati kao plod pripadnosti Božjoj vidljivoj organizaciji. Da bi se moglo pristupiti krštenju, mora se i formalno pismenim putem prekinuti sve veze s "Katoličkom bludnicom": Služiti Jehovi znači ne služiti

*Postajalo mi
je sve jasnije da ne
smijem ostati u organizaciji
koja tako okrutno gazi ljudsko
dostojanstvo i širi nesnošljivi
mržnju prema svemu
što nije njezino.*

ni jednoj drugoj organizaciji. To znači odbiti ne samo služenje vojnog roka, već i bilo kakav posao u državnim ili javnim službama, čak i sudjelovanje u radu kućnog savjeta. Pozdraviti zastavu bilo koje države ili organizacije znači isto što i pokloniti se križu, tom poganskom idolu. Ne propisuje se određena svota ili desetina, ali se Božja organizacija mora podupirati sa 100% svojih mogućnosti, jer "Jehova sve vidi". Jedini jamac spasa u dan "velike nevolje" jest pripadnost jehovskoj skupštini i, ma što se dogodilo, ostati unutra!

Nakon ovih napomena morao sam potpisati dokument kojim ne dopuštam da mi se daje transfuzija krvi, čak i po cijenu života! Sada više ništa nije stajalo između mene i "vječne sreće". Nekoliko dana poslije ispred 800 "delegata" na pokrajinskom kongresu i ja sam bio jedan od krštenih. Nije tog dana bilo u meni mnogo onog straha i otpora koji je inače bujao zadnjih mjeseci. Bilo se sve to rastopilo u onom silnom čestitanju, ljubljenju, oduševljenju. Činilo mi se na trenutke da su sve moje sumnje možda i neopravdane i da je Bog zaista s tim narodom, a bila je tu i trunka tvrdoglavog ponosa. No, oduševljenje je kratko potrajalo. Stare sumnje počele su se tek nekoliko dana poslije pojavljivati ispod površine otupjele savjesti. Događaji koji su uslijedili konačno su me potpuno otrijeznili. Paradoksalno, samo nekoliko tjedana nakon krštenja počela je moja konačna borba protiv *Kule stražare*.

U potpunosti uvjereno kako je svaki otpor u meni već mrtav, vodstvo skupštine započelo je s odveć smjelim zahvatima, želeći "za vruće rane" u potpunosti uzeti stvar u svoje ruke. To je u meni izazvalo logičnu kontrareakciju.

Sad sam konačno bio "brat" i nije više bilo razloga za taktičnost. Morao sam postati svjestan da sam sad tek korisno oruđe u rukama "Duhom pomazanih". Kontrola se pokazala mnogo rigoroznijom nego sam mogao i zamisliti i ulazila je u sve pore života. Svaki sat koji nisam proveo u službi, a po mišljenju starješina sam mogao, morao sam opravdati. Komunicirati s "poganima", osim u svrhu njihova privođenja, je skoro zabranjeno. Ako u sadašnjim uvjetima nisi nikoga "priveo istini", onda je nužno promijeniti uvjete, a to znači posao i boravište, jer "loše društvo kvari korisne navike". Jehova se uvijek brine za one koji mu služe sa 100% mogućnosti, pa se stoga novi u sekti kale na način da ostave redovni posao, nađu ili ne nađu onaj sa skraćenim radnim vremenom, te upišu "pionirsku službu" koja obvezuje na 1.000 sati službe po kućama svake godine. Tako npr. nekadašnji pilot *Adria Airways*-a danas radi povremeno poslove NKV radnika, a uspješni inženjer prodaje sjemenke na sajmovima automobila. Pokazalo se da ni moj povratak u tek obnovljeni rodni dom, nakon 7 godina prognostva, nije nešto o čemu odlučujem ja

NAŠA SLUŽBA ZA KRALJEVSTVO

Srpanj 1993.

(km-C)

Za Hrvatsku (za internu upotrebu)

God. 36, br. 7

Nuditi brošure da bismo pronašli zainteresirane

¹ Brošure su moćna sredstva. Na samo 32 stranice, brošura može čvrsto utemeljiti istine Pisma i oboriti mudrovanja i učenja koja su u suprotnosti sa spoznajom Boga (2. Kor. 10:5).

² Nakon čitanja brošure *Jehovini svjedoci — ujedinjeno izvršavaju Božju volju širom svijeta* jedan je čovjek bio potaknut napisati: "Nikad nisam vidio takvu organizaciju. Zadivljujuće je vidjeti da u ovo vrijeme velikog religioznog licemjerstva ima ljudi koji vršenje Božje volje shvaćaju ozbiljno." Vrač iz Afrike studirao je brošuru *Raduj se zauvijek životu na zemlji!* Kako je to djelovalo na njega? Prestao je sa svojom vračarskom praksom i otpustio sve žene s kojima je živio, osim najstarije. Nakon toga se zakonski vjenčao s njom.

³ Brošura *Trebaš li vjerovati u Trojstvo?* dobro je dokumentirano, razumno i djelotvorno sredstvo istine. Novinar koji piše o religioznim temama za jamajkanski časopis *The Sunday Gleaner*

komentirajući brošuru rekao je: "Objavlivanje brošure (...) jest majstorski potez Svjedoka, i sada nijedan trinitarijanac — ili binitarijanac — nije više siguran. U brošuri su navedeni mnogi citati iz povijesnih i teoloških izvora, da bi se pokazalo kako nauka o Trojstvu nije biblijska nauka. (...) Meni, koji pišem o religiji, izuzetno je teško predočiti kako bi prosječni — ili čak natprosječni — polaznik crkve mogao pobiti uvjerljive i izrazite dokaze Svjedoka protiv gledišta da je Isus Bog."

⁴ **Dobro ih upotrebljavaj!** Da bi bila djelotvorna, ova privlačna i autoritativna sredstva moraju se dati ljudima koji će ih čitati. Budući da imamo razne brošure, od kojih se svaka bavi drugačijom temom, trebamo nastojati ponuditi onu za koju prosudimo da je najprikladnija za pojedinca kojem svjedočimo. Imajući razne brošure pri ruci, i poznavajući njihov sadržaj, bit će nam lakše dobro ih upotrebljavati, bilo u službi propovijedanja, kod kuće ili drugdje.

⁵ Naprimjer, koju ćeš brošuru upotrijebiti ako razgovaraš s nekim tko je zbunjen doktrinom nazovikršćanstva o Trojstvu ili koji možda misli da je Isus Bog? Ako osoba pita zašto bi Bog ljubavi dopustio toliko mnogo patnje ili ako izražava zabrinutost zbog potrebe za vladavinom koja će djelovati u korist ljudi, koja brošura može biti prikladna za nju?

⁶ Osim što trebaš znati koju brošuru upotrijebiti, trudi se da otvoriš apetit osobe za njen sadržaj. Ako okolnosti dozvoljavaju, istakni komentar ili ilustraciju koja može potaknuti njen interes za čitanje gradiva. Ili možeš s osobom pročitati odlomak ili dva, potražiti navedene biblijske retke i razmotriti gradivo. Na ovaj način započeti su mnogi izvrsni biblijski studiji.

⁷ Naše brošure pružaju biblijske odgovore i usađuju nadu u one koji uzdišu i ridaju zbog odvratnih stvari koje se čine u svijetu. (Usporedi Ezehiel 9:4.) Ovcama slične osobe odgovorit će na poruku koju sadrži takva literatura. Dok tražimo zainteresirane, imamo prednost dobro upotrebljavati brošure u svim vidovima naše službe.

Faksimil naslovne stranice jehovske publikacije za internu uporabu

nego skupština, već prema potrebama organizacije. Naravno nije riječ o ultimativnom zahtjevu, već o posrednom pritisku, jer netko tko bi samostalno donosio takve odluke "ne bi bio dobar Jehovin svjedok", a to znači da ne bi bio "blagoslovljen njegovim svetim duhom". Takozvani dobrovoljni rad, izleti, druženja, kao i službeni sastanci su obveza koja se ne smije propustiti, itd. Ukratko, isuviše jak pritisak na svim poljima.

Na putu povratka

Sve me više kopkala još jedna očita činjenica: što sam god duže bio na jehovskim sastancima, to je na njima Bog bio manje cijenjen i slavljen. Bio je On, doduše, "predmet našeg interesa" na razne načine. O Njemu smo učili, razmišljali, razmatrali Njegovu riječ. Jehovsko obožavanje, međutim, uopće ne uključuje molitvu kao most do Boga, osim one jednominutne na početku sastanka. Sve ostalo je trening zavođenja. Tako smo se Jehove bojali, divili mu se, služili mu, no nismo ga poznavali, a još manje smo ga voljeli. Bio sam svjestan

da je to tako, no nisam znao zašto. Nisam znao ni kako je moguće tražiti ga, a ne naći ga, kad sam Gospodin kaže: "Tražite i naći ćete". Ako bih se danas usudio pogađati trenutak kad mi je Svemogući taknuo srce, bilo bi to u vrijeme spomenutih preispitivanja. Kao da je jedna zraka svjetla odozgo doprla do mene i kroz maglu mi obasjala prve metre puta vani. Konačno, ni moje molitve nisu bile tek suhoparne činjenice za napredak skupštine već sam se onako kako sam znao počeo, ponekad i sa suzama u očima, moliti za bolji duhovni vid. Bili su to trenuci kad mi se činilo kako iza predodžbe o strogom gromovniku nazirem blago lice Oca punog ljubavi.

Vraćao sam se pomalo i na čitanje zabranjene literature koju nisu tiskali jehovci i proučavajući Bibliju, iz dana u dan, jasnije vidio krivotvorenje Božje riječi. Postalo mi je jasno zbog čega se sekta tako slijepo drži prastarog prijevoda *Daničić-Karadžić*, nakon što sam se više puta i sam uvjerio koliko je teško prodati jehovske varke s ispravnim prijevodom Biblije u ruci. Po tom sam se pitanju počeo i "razilaziti" s braćom starješinama, uvidjevši kako ta divna braća imaju neko drugo, do tad

skriveno lice, lice tiranije i bijesa. Kad sam jednom prilikom, u najboljoj namjeri, ukazao kako se krivo prevodi riječ *stijena* u Matejevu Evandjelju (Mt 16,16) i na taj način niječe uloga Svetog Oca, grubo sam prekinut uz primjedbu kako i Biblija u izdanju "Kršćanske sadašnjosti" predstavlja "otpadničku" literaturu. Još sam gore prošao kad sam ukazao na nelogičnost tvrdnje da će Bog uništiti svu djecu osim jehovske. Tada mi je po prvi put dano do znanja da se za takve provokacije može izletjeti van, u vječno uništenje.

I tako iz dana u dan. Bivalo mi je sve jasnije koliko duboko tonem. Govorili su mi da sam spašen, a znao sam da nisam. Govorili su mi da smo superiorniji, a vidio sam tek glupost i mizeriju fanatizma. Postajalo mi je sve jasnije da ne smijem ostati u organizaciji koja tako okrutno gazi ljudsko dostojanstvo i širi nesnošljivu mržnju prema svemu što nije njezino. Iz dana u dan i moje su molitve postajale pravi izljevi tuge, boli i straha iz mog srca te sve jače i iskrena čežnja za ljubavlju Vječnoga Oca. Odgovor nije izostao. Svaki sam danom jasnije nazirao konture onog svijetlog lika što me dugo vodio jednosmjernom ulicom jehovizma. Konačno sam imao snage i poniznosti priznati: NIJE BOG BIO ONO ŠTO SAM OD POČETKA TRAŽIO, PA NIJE BIO NI ONO ŠTO SAM NAŠAO U JEHOVIZMU! Sada sam u oči gledao u bit svoje zablude: ISKRIVLJENO OGLEDALO U RUKAMA ANĐELA TAME. Tražeći nepoznato Božanstvo, bez mrvice poniznosti u srcu i priprostem dušom, moj se primitivni duh opio vlastitom

*Vodeći krepostan
život, život vjere, sva-
ki će od nas biti čvrsta sti-
jena kojoj ne mogu nauditi
bijesni valovi, a svjetlost naše
neporočnosti u stanju je obasjati i
one što čuče u najmrkljijem mra-
ku otpada. Bolji način za bor-
bu protiv sektaštva svakog
od nas pojedinačno
ne vidim.*

*Ako ovaj tekst posluži
svrsi da i jednog od onih koji
se kolebaju ili su već krenuli po-
grešnim putem navede da se za-
misli nad onim što čini, zahva-
ljujem Bogu što sam imao prili-
ku proživjeti ovo iskustvo.*

veličinom. Jehovizam je pronašao i moju "žicu": osjećaj vrijednosti i superiornosti, čak i dok sam padao u najdublji glib. Zadovoljan svojim novim statusom postavio sam vlastiti ego u središte i potpuno izgubio kompas do Boga. Ružan neprijatelj pokazao se u svoj svojoj gadosti. I težak i oslobađajući bio je trenutak spoznaje. Sve što sam činio bilo je promašeno i isprazno. Našao sam se još jednom izgubljen i udaljen od cilja. Svijet u kojem sam živio zadnjih godina pokazao se iluzijom, a onaj stvarni bio je još isuviše negostoljubiv, osobito iz moje perspektive. Jehovizam je ostavio duboki trag u meni i morala je proći još skoro godina prije nego sam imao snage iskoračiti van, u "hladnu pustinju".

Sjaj istine

Iako sam unutar sekte Jehovinih svjedoka bio relativno kratko, bilo je to dovoljno dugo za osjetiti sve ono što prolazi zavedeni i odbačeni jehovac kad se probudi. Ponajprije nesigurnost i nepovjerenje prema svemu vani, posebno prema Crkvi koju je nazivao tako odvratnim imenima. Dok sam napuštao jehovizam, želio sam se potpuno predati Ocu u ruke, no nikad nisam pomislio da ću više ikada aktivno pripadati ijednoj crkvi. Strah od povratka preko porušenih mostova najteži je neprijatelj. Trajalo bi to moje lutanje i neodlučnost tko zna koliko da me milostivi Bog nije uputio u svoju Crkvu. U jednoj relativno maloj zajednici u crkvi Sv. Filipa Neria pronašao sam sve ono što sam ikada tražio. Pronašao sam skupinu iskrenih mladih ljudi koji u svijetu u kojem žive NASTOJE ŠIRITI SVJETLO EVANĐELJA. Vjerovati iskreno i ponizno, težiti svetosti – nešto je o čemu pojma nisam imao i tek se učim u životu. Potrebno je neopisivo mnogo ljubavi i strpljivosti da se iz zavedene glave izbije sva ona hereza i da se pri tom sačuva kao

posuda za istinu i ljubav.

I ljubav i strpljivost i čvrsto vodstvo pronašao sam u osobi duhovnika navedene zajednice. Bez njegova vodstva daleko bi teže zarastale rane jehovizma. Bez njegove blagosti i strpljivosti teško bi se u moje srce uselile sve one davno odbačene vrline kršćanskog života i vjere. Na ovaj način želim mu i javno zahvaliti na svemu što je učinio za mene, tim više jer mu, zapravo, nikad do sad nisam rekao ono jednostavno HVALA. Izraze moje zahvalnosti želim uputiti i svim onim ljudima koji su mi možda čak i nesvjesno osvijetlili put povratka i nisu me "obilježili". Među njih spadaju svi redoviti posjetioci crkve Sv. Filipa.

Na kraju još nekoliko zaključnih misli.

Organizacija jehovinih svjedoka unatoč svoj svojoj izvanjskoj pobožnosti, moralu, čistoći i redu, predstavlja lažne proroke i krive đavolske nauke na koje nas Sveto Pismo i te kako upozorava. Čitavo njihovo učenje je Hereza: Krist nije Bog, čak niti posrednik; čovjek nema besmrtnu dušu; na nebo ide samo 144.000 jehovaca; pakao je izmišljotina pogana kao i Presveto Trojstvo; Blažena Djevica Marija je tek infiltracija poganskog kulta u kršćanstvo; Sveti Duh nije Bog, čak ni osoba, nego tek "energija"; sve kršćanske crkve su sotonske; Božić, Uskrs i ostali blagdani su poganski; križ je poganski simbol i idol... Ovo je samo mali dio jehovskog krivovjerja koje se članstvu utupljuje fašističkim metodama. Kao kršćani dužni smo dati obol borbi svjetla protiv tame, a to znači i protiv raznih sekta, pa i Jehovinih svjedoka. No uvijek vodeći računa čiji rat vodimo, moramo pažljivo birati sredstva.

Vrlo često naime, vjerujem u najiskrenijoj nakani da obrane Kristovu Crkvu, revni kršćani znaju na jehovce "ispaliti" sve što im dođe pod ruku, pa tako znaju pogoditi i prilično nisko, dižući prašinu u vlastite oči ili im se čak poneki bumerang vrati u potiljak. Mislim tu prvenstveno na razne priče o orgijanjima na jehovskim sastancima ili o tomu kako se nove plaća da se krste, a poslije se od njih traži da ostave imovinu društvu. Iako *Kula stražara* članstvo iscrpljuje na razne načine, toliko daleko ipak ne ide. Jehovini svjedoci nisu bludnici, no zato njihovo vodstvo bludniči sa sotonom dok im otima ono najvrednije – DUŠU. Niti plaćaju, niti traže (bar ne obvezno) imetak od svog članstva, no zato plaćaju porez nečastivom šireći mržnju prema Kristovoj Crkvi. Kuće i materijalna dobra tek su im usputan plijen na putu do glavnog cilja, naše vječnosti. Nekada davno Rimljani su na sličan način klevetali prve kršćane, pa zar se onda treba čuditi što jehovci tu činjenicu debelo koriste dok upiru prstom u nas govoreći: "Eto, ništa se nije promijenilo, pogani i dalje kleveću kršćane!" Borba protiv jehovaca jest donekle stvar svakog od nas, no ne otupjelim kopljima

Jehovska vizija Kristovog drugog dolaska

dezinformacija, već vjerno slijedeći učiteljstvo Crkve, naoružani VJEROM. "Držite se dakle! Opašite bedra istinom, obucite oklop pravednosti, potpašite noge spremnošću za evanđelje mira! U svemu imajte uza se štit vjere: njime ćete moći ugasiti ognjene strijele Zloga" (Ef 6, 14-16).

Doista smatram da nisam mjerodavan davati savjete bilo komu nakon svih mojih padova, no iz iskustva znam koliko je snažan magnet zajednica iskrenih vjernika. Vodeći krepostan život, život vjere, svaki će od nas biti čvrsta stijena kojoj ne mogu nauditi bijesni valovi, a svjetlost naše neporočnosti u stanju je obasjati i one što čuče u najmrkljem mraku otpada. Ne vidim bolji način na koji bi se svatko od nas pojedinačno borio protiv sektaštva, a za ono drugo bojno polje Crkva će već naći odgovor. ■

ČUVAJ SE “KOTRLJAJUĆEG KAMENJA”!

Od vremena nastanka sastava **The Rolling Stones**, u ranim šezdesetim, pa do naših dana, u razdoblju od gotovo četrdeset godina, slava i stanovita legendarnost još im i rastu. Ploče im se prodaju izvrsno, a turneje redovito izazivaju izuzetno zanimanje javnosti i obično obaraju sve rekorde kad su posjećenost i zarada u pitanju. Sa stanovišta statistike i komercijalnih kriterija nimalo se ne pretjeruje kad se njihov nastup proglašava najvećim rock spektaklom, a njih samim utjelov-

ljenjem rock'n'rola. Fraze utemeljene na spomenutoj reputaciji neumorno eksploatiraju i organizatori njihovog hrvatskog nastupa. Prvi plakati s najavom njihovog dolaska pojavili su se još krajem prošle godine. Dok pišu o gostovanju Rolling Stonesa, naši mediji su puni oduševljenja što se hrvatske pozornice ponovo integriraju u poprišta najvećih svjetskih rock predstava. Stalno se potiče jagma za ulaznicama koje omogućuju pristup u krug povlaštenih sretnika koji će svoje veličine i legende moći vidjeti uživo. Za početak je tiskano sto tisuća ulaznica, a organizator se nada i znatno većoj potražnji. Objektivno gledano računica nije neutemeljena. Status spektakla i atrakcije im nije upitan, a to su argumenti kojima moderni čovjek već duže vrijeme ne može odoljeti.

Umijeće trajanja u prolaznom

Nepobitno je da su Rolling Stonesi jedini sastav iz ranih šezdesetih koji ne samo da se održao do danas

Najavljeno zagrebačko gostovanje rock sastava *The Rolling Stones*, pokušaj objašnjenja njihove velike popularnosti koja, usprkos godinama, nimalo ne jenjava, te vjernička prosudba tog fenomena povod su napisu BRANKA MILOŠA.

nego je i cijelo vrijeme svog trajanja u samom svjetskom vrhu popularnosti. Tu se nameće pitanje u čemu je tajna dugovječnosti jednog rock sastava u mediju čije je glavno obilježje prolaznost? U čemu je tajna njihovog opstanka među zvijezdama u mediju koji se održava tako što ujutro ustoliči zvijezde, a onda ih navečer ruši i zamjenjuje novima? Rolling Stonesi traju i u vremenu kad se svakoj novoj generaciji stvaraju ne samo nove zvijezde nego i čitav novi mehanizam iden-

tifikacije; jedan slojevit kompleks obilježja koji ima za cilj očitovati i inače neumjerena uvjerenja mlađih naraštaja o njihovoj posebnosti.

Osporavati članovima ove rock grupe glazbenu nadarenost i inteligenciju bilo bi tendenciozno i nepošteno, ali bi isto tako bilo površno i odveć nekritično proglasiti ih glazbenim genijalcima. Nisu oni opstali tako što su stvarali “besmrtna” djela i tako pobijedili vrijeme; takav ih podvig, uostalom, nikad i nije zanimao. Oni su postali to što jesu upravo na suprotan način, tj. tako što su se srodili s vremenom i to u negativnom smislu te riječi.

Rock'n'roll je vrlo rano evoluirao iz nešto raskalašenije zabave za mlade u izričaj prosvjeda, u autentično svjedočanstvo njihovog svjetonazora. Svoj bljeskovit i potpun uspjeh ova vrsta glazbe duguje paradoksalnoj i gotovo suicidalnoj situaciji u koju je suvremeni čovjek doveo samoga sebe, pretpostavljajući materijalni napredak svojoj duhovnoj izgradnji. Riječ je o svojevrsnom htijenju čovjeka da se sam poništi i zanijeće.

*Nisu The Rolling
Stonesi opstali tako
što su stvarali "besmrtna"
djela i tako pobijedili vrijeme;
takav ih podvig, uostalom, nikad i
nije zanimao. Oni su postali to
što jesu upravo na suprotan
način, tj. tako što su se
srodili s vremenom i
to u negativnom
smislu te riječi.*

Riječ je o situaciji u kojoj čovjek, slikovito rečeno, ne želi biti čovjek jer ignorira i zanemaruje sve one principe koji su doprinosili njegovom čovječstvu. Ni građanin kao da ne želi biti građanin jer u vrijednosnom sustavu koji ga je iznjedrio gazi po svemu onome što od njega zahtijeva žrtvu, disciplinu i odgovornost, a upravo je na njima zasnivao svoje stoljetno napredovanje. I vjernik je sve manje dosljedan vjernik pa svoj identitet ne zasniva isključivo na konkretnom vjerskom sadržaju nego se sve više upušta u neobavezne eksperimente s neograničenim. I odrastao čovjek kao da izbjegava odgovornost, te se zadovoljava privremenim utočištima u infantilnosti i materijalističkom komoditetu. Dubljem interesu za stvarnost i angažmanu ka njenom poboljšanju pretpostavljeno je čovjekovo pravo na neograničenu zabavu.

U takvom ozračju počeo je prevladavati tip čovjeka koji je iz sebe ispraznio sav duhovni sadržaj. Relativizirao je ono apsolutno, a apsolutizirao ono relativno. Pogazio je većinu svojih ideala, a time je i sam izgubio pravi autoritet, i kao roditelj i kao šire shvaćeni uzor. U tom stanju općeg kaosa i dezorijentacije, uz presudan doprinos elektronskih medija, došlo je do generacijske homogenizacije mladeži. Do sredine našeg stoljeća homogenizacije su nastajale na političkoj, nacionalnoj, vjerskoj ili ekonomskoj osnovi. Ovo je prvi put da se neka vrsta globalnog zajedništva zasnjuje na dobnoj osnovi. U vrijeme duhovno ispražnjenih i moralno

dezorijentiranih individua konsenzus je postignut na temelju glorificiranja niza osjećaja koji počinju prožimati mladog čovjeka, a kojima je tradicionalni odgoj pristupao oprezno, nastojeći ih oplemeniti i usmjeriti. Mlade je uvijek karakteriziralo nestrpljenje, bunt, narcisoidnost i buđenje nagonskog. Ranije se na te pojave gledalo kao na elemente jedne neophodne energije koja će, pažljivo njegovana i pravilno usmjerena, dati zrelog i odvažnog obiteljskog čovjeka i građanina. Sad su ti elementi apsolutizirani i predstavljeni kao svrha samima sebi.

Mladi su svoja uvjerenja i stavove uspjeli najradikalnije artikulirati u glazbi koja je početkom pedesetih godina nazvana rock'n'roll. Rock'n'roll su od početka prožimala obilježja zabave, svojevrsne ideologije (posebno tijekom šezdesetih godina) i izrazito profitabilne industrije. Kao glazbeni izraz pojavio se u specifičnoj situaciji generacijskog sukoba kad su mladi počeli osjećati neskrivenu odbojnost spram svega što ih je asociralo na svijet odraslih, kojeg su poistovjećivali s krvavim iskustvima minulih svjetskih ratova i prijetvornim zagovaranjem moralnih vrijednosti, kojih se ni sama roditeljska generacija nije dosljedno pridržavala. No umjesto da svoje neslaganje sa stvarnošću iskoriste kao polazište za promjene u pozitivnom smjeru, mladi su se opredijelili za agresivan prosvjed koji je postupno prelazio u potpuno nijekanje svega onog što je naraštajima prije njih važilo kao uzor i vrednota. Rock je u mladom čovjeku poticao ono narcisoidno i razmetljivo, što je tek trebalo uobličiti u ljepotu, te veličao ono nagonско i hirovito, što je tek trebalo sazriti u životnu energiju. Rock industrija je rano spoznala kupovnu moć maloljetnika i izgradila primjerenu poslovnu strategiju. Povlašćivala je pubertetlijskim hirovima i frustracijama, opravdavala je njihovu agresivnost i umišljenost, te im laskala tretmanom punopravnih subjekata. Rock tekstovi puni hvalospjeva tjelesnoj ljubavi i puni neskrivenog prezira prema tradicionalnom osjećaju stida i prema roditeljskom autoritetu imali su gotovo pornografski učinak na svijest djece, još nespremne i nezrele za cjelovito poimanje ljubavi, braka i obitelji. Tako su bezbrojnim pravcima u koje se rock'n'roll od početka razgranao, neke od rijetkih zajedničkih crta bile: slobodno seksualno izražavanje, anarhizam, kopanje po podsvjesnom i nagovor na prepuštanje njegovoj klimi.

Najuvjerljiviji protagonisti takvih impulsa, raspoloženja i opće atmosfere bili su, svakako, **Mick Jagger** i njegovi The Rolling Stones. Oni su odmah shvatili kako diše njihovo vrijeme i sve podredili publicitetu držeći se gesla: "Nek se o nama piše, pa makar i loše." Uvjerljivo su prednjačili u svakoj od smjernica negativnog rockerskog identiteta. Prepoznali su destruktivnu tendenciju vremena i zabrinjavajuću privlačnost raskalašenosti, pri čemu su

se uvjerljivo kandidirali za ulogu predvodnika. Duhovno ispražnjenom i moralno dezorijentiranom čovjeku nudili su svoja rješenja, izigravali buntovnike i pozivali na izživljavanje poročnosti svake vrste. Vremenom su se javljali novi bizarni rock pokreti i nove agresivne rock zvijezde, ali Stonesi su za sve ostali uzor i istinski standard. Na planu okultnog usmjerenja bili su nenadmašni jer je Jagger, po potrebi, uvjerljivo glumio i samog Lucifera; na području seksualnih skandala prekoračili su sve zamislive granice; u sferi promidžbe narkotika gitarist **Keith Richard** činio je stvari koje graniče s nemogućim. S obzirom da je u rocku prevladala njegova negativna tendencija, to je i Rolling Stonesima u njemu pripalo "počasno" ili, rockerskom terminologijom rečeno, kulturno mjesto jer se svaki novi "prekoračivač granica", htio ili ne htio, smatrao njihovim svojevrsnim dužnikom. O ulozi Rolling Stonesa u svakom od nosivih stupova demonskog hrama rock'n'rolla potreban je i nešto argumentiraniji osvrt.

Okultizam u glazbi Rolling Stonesa

Ako se, što se obično čini, za utemeljivače okultnog rocka (odn. rock pravca obilježenog štovanjem sotone) uzima britanska grupa *Earth*, koja je 1969. godine promijenila naziv u **Black Sabbath** i otvoreno se izjasnila sotonističkom, onda se previđa višegodišnje flertovanje Rolling Stonesa sa sotonizmom. Album kojeg su Stonesi objavili 1967. godine nosi naslov "Their Satanic Majesties Request" (*Zahtjev njihovog sotoniskog veličanstva*). Naziv albuma je zbog svoje konkretnosti izazvao čuđenje kod tadašnjih kritičara, pa je Mick Jagger otklonio svaku zabunu izjavom da ih na taj album nije inspirirao nitko drugi do **Anton La Vey**, štovatelj sotone i osnivač prve službene sotonističke crkve u Americi. Riječ je o crkvi "First Church of Satan" u San Franciscu. Osnivač spomenute sotonističke crkve, Anton La Vey, srž vjere svojih sljedbenika izrazio je sljedećim riječima: "Mi preokrećemo molitvu *Oče naš* tako što u nju unosimo ime sotone i ubacujemo prostote, gazimo nogama križ ili ga okrećemo na glavu." Na njihovom narednom albumu "Beggars Banquet" (*Prosjačka gozba*) iz 1968. godine Stonesi donose i pjesmu *Sympathy for the Devil* (*Simpatija za đavla*) koja među američkim sotonistima odmah dobija status himne. **Tony Sanchez**, autor zapažene studije o Rolling Stonesima, dugo godina blizak samom sastavu, događa je na jednom njihovom koncertu popratio je sljedećim komentarom: "U jednom trenutku, za izvođenja pjesme *Sympathy for the Devil*, Jagger je sa sebe strgao drečavo crvenu majicu i otkrio veliki ružan istetovirani lik koji je predstavljao sotonu. Počeo sam se

Rock'n'roll
je vrlo rano evolu-
irao iz nešto raskalaše-
nije zabave za mlade u izri-
čaj prosvjeda, u autentično svje-
dočanstvo njihovog svjetonazora.
Svoj bljeskovit i potpun uspjeh ova
vrsta glazbe duguje paradoksal-
noj i gotovo suicidalnoj situaciji u
koju je suvremeni čovjek doveo
samoga sebe, pretpostavlja-
jući materijalni napredak
svojoj duhovnoj
izgradnji.

pitati ne bavi li se on crnom magijom znatno više i predanije negoli mi slutimo?"

Tijekom druge polovine šezdesetih godina Jagger je bio pod velikim utjecajem svog prijatelja, američkog glumca i redatelja **Kennetha Angera**. Anger, neskriveni štovatelj sotonista **Aleistera Crowleya**, još je kao mladić režirao kratke filmove provokativne tematike, čime je stekao ugled jednog od pokretača američkog underground filma. Ma koliko slovio kao neovisan i autentičan redatelj, K. Anger, koji je sam sebe nazivao magom ili čarobnjakom kina, u biti je sadržaje svojih filmova gradio na Crowleyevim shvaćanjima o magiji, seksualnosti i nasilju. Omiljene teme su mu bile: sadizam, mistični obredi, okultizam, neposredan utjecaj droga na ljudsku svijest, što je Anger držao pozitivnim te homoseksualizam, kojeg je izravno prikazivao, a i sam glumio. "Životna djela" su mu filmovi: "Invocation of my Demon Brother" (*Zazivanje mog brata demona*) i "Lucifer's Rising" (*Luciferovo ustajanje*). Oba filma prikazuju na platnu verzije Crowleyevih sotonističkih vizija. Kenneth Anger je u Micku Jaggeru vidio najpogodniju osobu kojoj bi se mogla ponuditi uloga

Lucifera. Njegov prethodnik u ovoj ulozi, također rock glazbenik, gitarist **Bobby Beausoleil** je iz neobjašnjivih razloga izvršio jedno sadističko ubojstvo; pokazujući znakove potpune opsjednutosti, krvlju žrtve na zidu je ispisivao simbole nejasnog značenja. Neopterećen ovim događajima Jagger je glumio Lucifera u filmu "Invocation...", i napisao dio glazbe. Filmski kritičari su ovaj film ocijenili kao "paklensku fantazmagoriju u kojoj Anger priziva demone, slavi svoju crnu misu i gomila tajnovite, mistične slike..."

Vjerojatno bi se suradnja Mick Jaggera s redateljem Kennethom Angerom nastavila i na filmu "Lucifer's Rising" da u međuvremenu nije došlo do jednog užasnog događaja koji je izazvao bijes javnosti. Bilo je to šestog prosinca 1969. godine na **Altamont Speedwayu**, zapuštenom autotrkalištu u blizini San Francisca. Rolling Stonesi su na tom mjestu na završetku svoje američke turneje priredili tobožnji besplatni rock festival "poklon kalifornijskim klincima", a zapravo su im trebali statisti i atraktivni snimci za film *Gimme Shelter* kao dokument uspješne američke turneje. Altamont je posjetilo oko 300 tisuća ljudi. U skladu s, koliko stvarnim toliko i afektiranim, negativnim imidžom Stonesa i sotonističkim aluzijama na pločama koje su u to vrijeme snimali, njihov menedžarski tim je kao redare na altamontskom rock festivalu angažirao ozloglašenu rockersku grupaciju znakovitog naziva *Hell's Angels* (*Anđeli pakla*).

"Anđeli" su od početka koncerta brutalno terorizirali publiku. Kad su na pozornicu izišli Rolling Stonesi, kao zvijezde večeri, izgredi su se pojačali. Dvoje mladih, potpuno golih ljudi, puzeći je krenulo prema pozornici, kao prema oltaru na kojem se održava crna misa, s namjerom da sebe ponude kao žrtvu pod udarcima sotoninih predstavnika, anđela pakla, pri čemu su bili brutalno premlaćeni. Pravi je kaos ipak nastupio u trenutku kad su Rolling Stonesi počeli svirati pjesmu *Sympathy for the Devil*. *Hell's Angelsi* su krenuli u opću tučnjavu s prisutnima, koncert je posve izmakao kontroli. Dok je Jagger na pozornici stilizirao Lucifera, "anđeli" su noževima izboli jednog osamnaestogodišnjeg mladića. No on nije bio jedina žrtva ovog koncerta. Jedan se vozač neočekivano, u punoj brzini, svojim autom zaletio u publiku i ubio dvoje ljudi. Neki se mladić utopio u kanalu, a kao pravi uzrok njegove smrti ustanovljena je prekomjerna doza LSD-a. Posljedice bi možda bile i teže da medicinska ekipa, koja se sastojala od devetnaest liječnika i šest psihijatara, nije, do iznemoglosti, pružala pomoć ozlijeđenima u publici. Najviše je bilo pretučenih i prekomjerno drogiranih, a bilo je i nekoliko slučajeva prijevremenih poroda. Stonesi nisu prekidali nastup, odsvirali su sve što su planirali, premda se nastavak koncerta odvijao u potpunom metežu.

Nakon ovih događaja Jagger se ipak odlučio na distanciranje od sotonističkog redatelja Kennetha

Angera, pri čemu je došlo i do prekida suradnje na filmu "Lucifer's Rising". Iako se Altamont obično uzima kao svojevrsna prekretnica u karijeri Rolling Stonesa i prekid iskazivanja simpatija prema Crowleyevoj magiji, ipak je i u njihovim kasnijim radovima bilo povremenih magijskih i sotonističkih aluzija. Tako su albumu snimljenom 1970. godine dali naslov "Get Yer Ya-Ya's Out", koji u sebi zapravo sadrži refren koji se često javlja u Woodoo kultovima. Dijelovi albuma "Goat's Head Soap" (*Juha od kozje glave*), nastalog 1973. godine, snimljeni su uživo za vrijeme nekog Woodoo rituala. Na albumu se mogu čuti i urlici jednog opsjednutog čovjeka. Unutarnji dio omota ovog albuma prikazuje odsječenu kozju glavu koja pliva u vrijućem loncu, a upravo je kozja glava klasičan sotonistički simbol.

Pored Mick Jaggera, u grupi Rolling Stones veliki interes za magiju pokazivao je i gitarist Keith Richard. On je američkom magazinu "Rolling Stone" od 19.08.1971. godine dao slijedeću izjavu: "Crna magija je nešto što bi svatko trebao isprobati. U njoj leže velike mogućnosti. Mnogi se ljudi njom bave, a svatko u sebi nosi dio nje. Woodoo kultovi se odbacuju kao praznovjerje, a nisu za potcjenjivanje... Neki iz kruga tih maga misle da smo mi tajni Luciferovi agenti, a drugi misle da smo Lucifer osobno..." Objašnjavajući proces nastajanja pjesama Rolling Stonesa, Richard je tvrdio da one često nastaju spontano, u atmosferi svojstvenoj spiritističkim seansama, kad se oni ponašaju kao jedan poslušan i otvoren medij.

Stav Rolling Stonesa prema seksualnosti

Strategiju kojom će se Rolling Stonesi poslužiti u svom pohodu prema slavi sažeo je njihov menadžer **Andrew Loog-Oldham** u tvrdnji: "**Rock glazba je u osnovi seks i to je ono čime treba mlađariju udariti posred lica.**" Za provedbu svojih planova raspolagao je "idealnom" ekipom glazbenika čiji se privatni životi nisu nimalo razlikovali od upadljivog imidža raskalašenih nimfomana. I Jagger i Richard su vrlo rano došli na glas seksualno nezasitnih i moralno potpuno neodgovornih osoba, a drugi gitarist, **Brian Jones**, ih je čak i nadmašio jer je u dobi dok još nije napunio ni šesnaest godina već bio otac dvoje izvanbračne djece. Gotovo da nema nijedne pjesme Rolling Stonesa kojoj tema nije seks. Svima njima, bilo da se radi o ranim snimcima poput *Little red Rooster* (*Mali crveni pijetao*), ili *Let spend the night together* (*Provedimo noć zajedno*), pa *Stray cat blues* (*Bluz zablude log mačeta*), gdje se veliča "umijeće" maloljetnice u tjelesnoj ljubavi, preko njihove, možda najuspješnije pjesme *Satisfaction* (*Zadovoljenje*) koja

*Ove bizarnosti
koje nalikuju senza-
cionalističkim pretjerivanji-
ma žutog tiska, nažalost, stva-
ran su sadržaj biografija Rolling
Stonesa. Zastrašujuće je da su te
osobe heroji kojima se velik dio
današnjeg svijeta tako slijepo
divi. Heroji, čiji je podvig
obično bludničenje.*

obiluje prostotama, pa sve do najnovijeg albuma *Bridges to Babilon*, zajedničko je slobodno seksualno izražavanje, anarhizam, zazivanje podsvjesnog i poticanje na avanture u tim pravcima. Scenski nastup Rolling Stonesa, posebno njihovog pjevača Mick Jaggera uvijek je bio mješavina agresivne seksualnosti, arogancije i narcisoidnosti. Sotonističkim kriterijima profilirani Kenneth Anger je kao "najvredniji" učinak njihovog naglašeno seksualnog nastupa izdvojio sljedeće: "**To je ono na što reagira djevojačka podsvijest, to je ono što oslobađa zvijer koja leži u njima.**"

Ono što su u pjesmama pjevali, u životu su prakticirali. Sotonist Aleister Crowley, pišući svoju protubibliju, zagovarao je načelo: "Radi ono što ti se prohtije." Mick Jagger je jednom prigodom ustvrdio: "Ja sam protiv svega što ograničava pojedinačnu slobodu. Kao nonkonformist ne smatram istinom ono što drugi ljudi smatraju." I Crowley i Jagger u biti tvrde isto – čovjek ima pravo na sve i u tome ga ništa ne smije sputavati.

Teoriju potpune proizvoljnosti i prava na sve Stonesi su dosljedno primijenili na planu seksualnosti. U životu bez ikakvog reda i obzira postojalo je samo jedno pravilo – promiskuitet. Uživali su u skandalima. Nabrajati ih bilo bi i besmisleno i neukusno. O svemu će dovoljno zorno svjedočiti i nekoliko sljedećih sličica. U drugoj polovini šezdesetih godina Mick Jagger je imao relativno trajniju vezu s pjevačicom **Marianne Faithfull**, mada je paralelno imao i bezbroj ljubavnica. Marianne je, sudeći po iskazima iz njene autobiografije, bila zaljubljena u Keitha Richarda. No, menadžer Stonesa nagovorio ju je na "ljubav" s Mickom jer je to bolje rješenje za grupu:

Michelangelo, *Hamonov čamac* (detalj suda)

“Ako pođeš s Keithom, uništiti ćeš Micka.” Gitarist Keith Richard nije ništa osjećao prema Marianni jer je žudio za **Anitom Pallenberg**, djevojkom kolege iz grupe, Briana Jonesa. Marianne i Anita, koje su vremenom postale prijateljice, odlučile su se na jednu bizarnu okladu – pobjednica je ona kojoj će uspjeti spavati s više članova Rolling Stonesa. Na kraju je ishod bio izjednačen, obje su spavale s po trojicom. Odnosi u grupi obilovali su perverzijama svake vrste. Tako je Mick Marianni za vrijeme njihovog spolnog odnosa priznao da mašta o odnosu s Keithom. Keith i Brianova djevojka Anita su se ljubili u autu kojim je upravljao Brian. Marianne je Micku tolerirala sve avanture dok nije došlo i do njegove veze s Brianovom djevojkom Anitom Pallenberg. Nakon toga je Marianne, koja je bila u sedmom mjesecu trudnoće, pobacila Mickovo dijete, a malo zatim pokušala i samoubojstvo. Sve dublje je tonula u tešku ovisnost o narkoticima. Bez velikih sentimentalnosti Mick Jagger je digao ruke od Marianne i uskoro stupio u kratki brak s nikaragvanskom ljepoticom **Biancom de Macias**. Usporedo s ovim događajima – i inače labilan – gitarist Brian Jones sve je manje vladao sobom. Teško je podnosio ljubavne veze “svoje” djevojke Anite Pallenberg s Mickom i Keithom, potpadao je pod sve veću ovisnost o drogama, pa je bio sve manje sposoban, a i voljan, sudjelovati u novim projektima grupe. Kad je trećeg srpnja 1969. godine pronađen mrtav u bazenu svoje kuće, već je bio bivši gitarist Rolling Stonesa.

Ovi događaji koji nalikuju senzacionalističkim pretjerivanjima žutog tiska, nažalost, stvaran su sadržaj njihovih biografija. Zastrašujuće je da su te osobe heroji kojima se velik dio današnjeg svijeta tako slijepo divi.

Heroji, čiji je podvig obično bludničenje.

Rolling Stonesi i droge

Kao jedan od najpoznatijih konzumenata narkotika na rock sceni dugo je slovio gitarist Stonesa Keith Richard. Iako ni ostali iz grupe nisu puno zaostajali, pa su vrlo česta bila uhićenja pojedinih članova grupe zbog posjedovanja droga, dovoljno je za ilustraciju ograničiti se na njegov primjer. Richard je 1978. godine bio uhićen prilikom prelaska američko-kanadske granice jer mu je u prtljagi pronađeno tri kilograma heroina. Na optužbu da je preprodavač Keith Richard je hladno uzvratilo da je sva droga samo za njegovu osobnu upotrebu. On se svojevremeno, zagovarajući slobodnu upotrebu droga, razbacivao izjavom da će prestati s drogiranjem jedino u slučaju da liječnici kažu kako mu je preostalo još samo šest mjeseci života. U vrijeme davanja spomenute izjave Keith Richard je dvaput godišnje u jednoj privatnoj klinici u blizini Ženeve mijenjao narkoticima zatrovanu krv. Ovakvo Richardovo “junačenje” dovoljno svjedoči o njegovoj površnosti i cinizmu. Glumio je neustrašivog prethodnika u područje zabranjenog, svoju je suludu i bolesnu ovisnost predstavljao kao misiju kidanja okova što sputavaju mladež na putu u bogatstvo snova; pozivao ih je da ga slijede u avanturu od čijih se drastičnih posljedica on unaprijed osigurao. Mnoštvo nesretnika koje je takvim izjavama i ponašanjem ohrabreno na posezanje za drogom nije moglo sebi priuštiti takav skupi medicinski tretman, pa tako ni odgoditi svojih posljednjih šest mjeseci.

Stonesi su se hvalili da im je album *Exile On Main*

*Pravi život je
nešto daleko stvarnije
od irealnih sanjarija po-
taknutih narkoticima i daleko
dostojanstvenije od prava
na zadovoljenje osnovnih
tjelesnih nagona.*

Street, snimljen 1972. godine, inspiriran isključivo drogama. Iste godine su tijekom svoje američke turneje snimali i film koji je dokumentirao njihova drogiranja i bizarna orgijanja. Zbog potpuno besramnog sadržaja film nije mogao ići u normalnu prodaju, ali su fanovi grupe redovito dobijali upute kako se "ilegalno" može doći do njega.

Scenski nastup Rolling Stonesa i njihovi istupi u javnosti redovito su bili svojevrstan zahtjev za legalizacijom poroka svake vrste, pa tako i narkotika. Ponašali su se ne samo kao da su izvan zakona, i moralnog i političkog, nego su ga i otvoreno prezirali, pa je tako isplaženi jezik, dugogodišnji vizualni simbol grupe, vjeran odraz njihovog poimanja i stava spram sakralnog, društvenih i moralnih vrijednosti i svake odgovornosti uopće. Dok im je to bilo oportuno i unosno, dok je koincidiralo s prosvjednom misijom rock'n'rolla, Mick Jagger i njegovi Rolling Stonesi izigravali su sulude demone, afirmirali sotonsko kao ljudskom duhu imanentan sadržaj, i tako nijekali uobičajena shvaćanja svetosti i pozitivnog. S reputacijom veterana iz bezbroj amoralnih skandala obraćali su se gomilama djece bodreći ih na seksualnu pomamu i zadovoljenje svake požude. Nisu bili opterećeni razmišljanjem o posljedicama koje će pri tom ostaviti na mlade ljude i njihovu sposobnost da se kasnije uključe u odgovoran i normalan život.

Sotonist **Aleister Crowley** je preporučivao tri praktične metode uz pomoć kojih čovjek prelazi u ekstazično stanje i izmiče stvarnosti. Preporučene metode su: glazba koja se temelji na ponavljanju motiva i snažnom ritmu, droge svake vrste i seksualnost shvaćena kao pravo na zadovoljenje svakog prohtjeva, uključujući i odnose s oba spola. Ako se proanalizira

dobitna strategija Rolling Stonesa, onda je uočljivo da su je temeljili na Crowleyevoj formuli.

Najveći rock spektakl na svijetu

Kad je rock'n'roll kao glazbeni pravac ušao u fazu u kojoj svoj smisao nije više nalazio u pobuni i izricanju prosvjeda protiv tradicionalnih vrijednosti, kad je težište svog interesa sveo na zabavlačku komponentu i njezine poslovne efekte, i nastup Rolling Stonesa je poprimio drugačiji karakter. Pri tom se, naravno, ne radi ni o kakvom moralnom zaokretu, već o spoznaji da se glazbeni proizvod bolje prodaje ako je ponuđen u formi zabave i spektakla. Već su tijekom sedamdesetih godina Stonesi postali neka vrsta putujućeg cirkusa. Njihovi konvoji kamiona s opremom počeli su obilaziti svijet. Kad je rock'n'roll postao multimilijunerski biznis, a glazbenici nova kasta bogataša, Rolling Stonesi su prestali igrati ulogu bijesnih buntovnika i počeli su se baviti pitanjem kako unaprijediti posao i privući mase potrošača u superarene i stadione gdje nastupaju. Svjedočeći opći trend metamorfoze rock'n'rolla organizator rock turneja, **Bill Graham**, je tvrdio: "Kad smo počeli 1965. godine, imali smo posla s glazbenicima, a danas su oni direktori

*Ako se pro-
analizira dobitna
strategija Rolling Stonesa,
onda je uočljivo da su je temelji-
li na Crowleyevoj formuli: glazba
koja se temelji na ponavljanju mo-
tiva i snažnom ritmu, droge sva-
ke vrste i seksualnost shvaćena
kao pravo na zadovoljenje
svakog prohtjeva, uklju-
čujući i odnose s
oba spola.*

*Jesu li dva sata
spektakla dovoljan razlog
zbog kojeg bi vjernik trebao
zanemariti svoje vrijednosti i do-
stojanstvo samo zato da bi, po-
taknut porukama agresivne
promidžbe, mogao ići
tamo gdje "svi
drugi idu"?*

i akcionari golemih koncerna koji se od šefova *General Motors* i *Coca-Cole* razlikuju samo po tome što nose duge kose i sviraju gitare..."

Suvremeni američki filozof **Alan Bloom** bavio se pitanjem utjecaja rock glazbe i rock kulture općenito na obrazovanje mladih. Zaključio je da je zapadnjačka misao, potaknuta Lockovom tezom da je čovjek prvotno praznina koja se postupno ispunja spoznajama njegovog iskustva i dodatno usmjerena Voltaireovim pozivom na rušenje bestidnice, brzo počela dovoditi u pitanje samu sebe. Nove je poticaje dobila u obećanju da će disciplinirani zapadnjak, iscrpljen ispunjavanjem svakodnevnih obveza i satrven teretom moralnih postulata, naći osvježanje u svom istinskom izvoru, u nagonskom i podsvjesnom. Sad kad su i ta tajnovita i obećavajuća prostranstva istražena i demistificirana, kad se ono što je dugo bilo potiskivano otvoreno izražava, kad je podsvjesno postalo "nadsvesnim," očito je da zaranjanje u "istinski izvor" nije donijelo nikakve stvaralačke poticaje niti spasonosnu energiju na kojoj će počivati budućnost. Samo egoizam, infantilnost i bezobzirnost, samo šljokice šou biznisa i grimase Micka Jaggera koji skače po pozornici, ispušta demonske krike i plazi jezik svima, kako onima kojima su još na srcu istinske vrijednosti tako i onima koji misle da su se zajedno s njim otnesli njihovih sputavajućih okova.

I našoj bi publici Rolling Stonesi trebali ponuditi svoj spektakl koji se zasniva na tri temeljna aduta: odama sotonizmu, drogama i seksu, mada ne uvijek s jednakim naglaskom. Sve bi to bilo, nedvojbeno, vrlo profesionalno,

upakirano u blještavu predstavu izvedenu na šezdesetak metara dugačkoj pozornici, s više desetaka tona opreme sastavljene od brojnih moćnih proizvođača decibela, mnoštvom reflektora koji rasipaju svjetlosti svih zamislivih boja i ogromnim ekranima koji prate svaki mig i sugestiju "nenadmašnih" rock idola.

Vjernici i "spektakl stoljeća"

Sigurno je da i među vjernicima ima mnogo ljubitelja rock glazbe. U kontekstu ranije navedenog logično je što se nameće pitanje kako se vjernik treba postaviti prema dolasku Rolling Stonesa. Drugim riječima: može li neutralno i ravnodušno uživati u njihovoj glazbi, umiren tvrdnjama da su oni samo naturalistički odraz svog vremena; da su kao sposobni poslovni ljudi i vješti manipulatori osjećajima veličali sotonizam samo dok im je to moglo poslužiti kao vješt reklamni trik i važna stepenica u izgradnji negativnog imidža; da su droge i nemoral ionako njihova privatna stvar, u svrhu publiciteta, možda malo i preuveličane. Jesu li dva sata spektakla dovoljan razlog zbog kojeg bi vjernik trebao zanemariti svoje vrijednosti i dostojanstvo samo zato da bi, potaknut porukama agresivne promidžbe, mogao ići tamo gdje "svi drugi idu"?

Vjernicima je prije dvije tisuće godina objavljeno kakav je pravi put, prava istina i život. Taj put je često trnovit, naporan i redovito vezan uz uspon, te je kao takav posve različit od puta kojim ide mnoštvo. Vjernicima je objavljena i prava istina, istina koja nema ničeg zajedničkog s vulgarnošću i cinizmom u pjesmama Rolling Stonesa. Vjernicima je, u isto vrijeme, objavljeno i što je to pravi život. Nešto daleko stvarnije od irealnih sanjarija potaknutih narkoticima i daleko dostojanstvenije od prava na zadovoljenje osnovnih tjelesnih nagona. Vjernike je još prije dvije tisuće godina obasjalo vječno svjetlo, otvorilo im oči i rasvijetlilo sva tajanstvena prostranstva, a sada se mase daju hipnotizirati bljeskovima spretno programiranih reflektora koji čovjeka zasljepljuju za svaki drugi prizor osim za nekoliko sračunato odabranih erotskih detalja. Vjernik bi na temelju tih objava morao znati da ne dolazi iz praznine, da ima svoju nepromjenjivu prirodu, vječnu bit, dostojanstvo i životni smisao, kao i put kojim ga može ostvariti.

Dana 11. rujna 1994. godine, na zagrebačkom hipodromu gotovo milijun Hrvata je bilo nazočno misi Kristovog zemaljskog namjesnika, **Svetog oca Pape**, a sada se očekuje da će na tom istom mjestu mase Hrvata "hodočastiti" skupini Luciferovih, najblaže rečeno, zagovornika. Zreo i odgovoran vjernik katolik morao bi osjećati da je nazočnost na oba ova skupa nespojiva. ■

KATOLIČKE WEB STRANICE

www.vatican.va

Na adresi <http://www.vatican.va> možete posjetiti službene internet stranice Svete Stolice. Prvi susret ostavlja odmah dojam da se radi o službenoj Web stranici, koja se odlikuje ozbiljošću i decentnošću, ali i profesionalnim grafičkim riješenjima koja koriste prepoznatljivo umjetničko blago Vatikana. Za pregledavanje stranica je moguće odabrati neki od šest svjetskih jezika (njemački, engleski, španjolski, francuski, talijanski, portugalski).

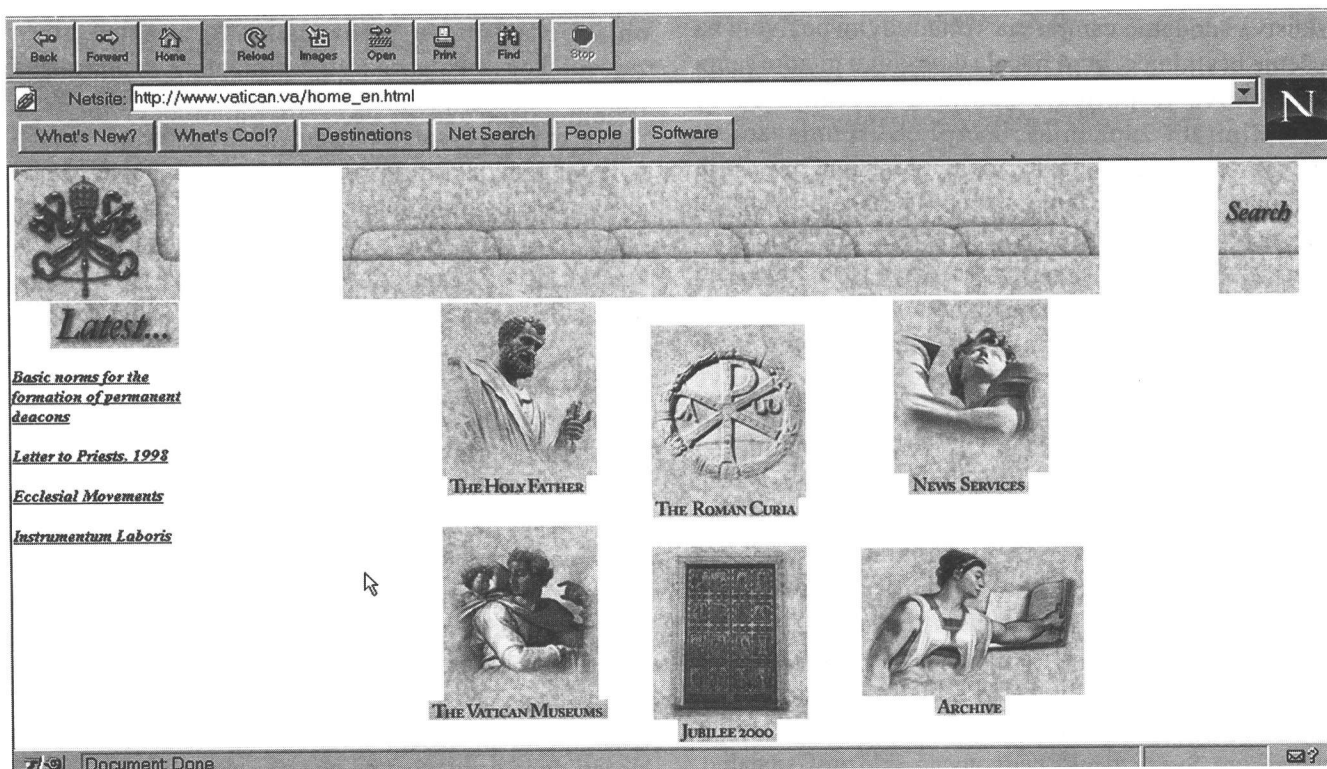
Na Webu se mogu pronaći informacije podijeljene u četiri odjeljka: o Svetom Ocu, Rimskoj kuriji, jubileju

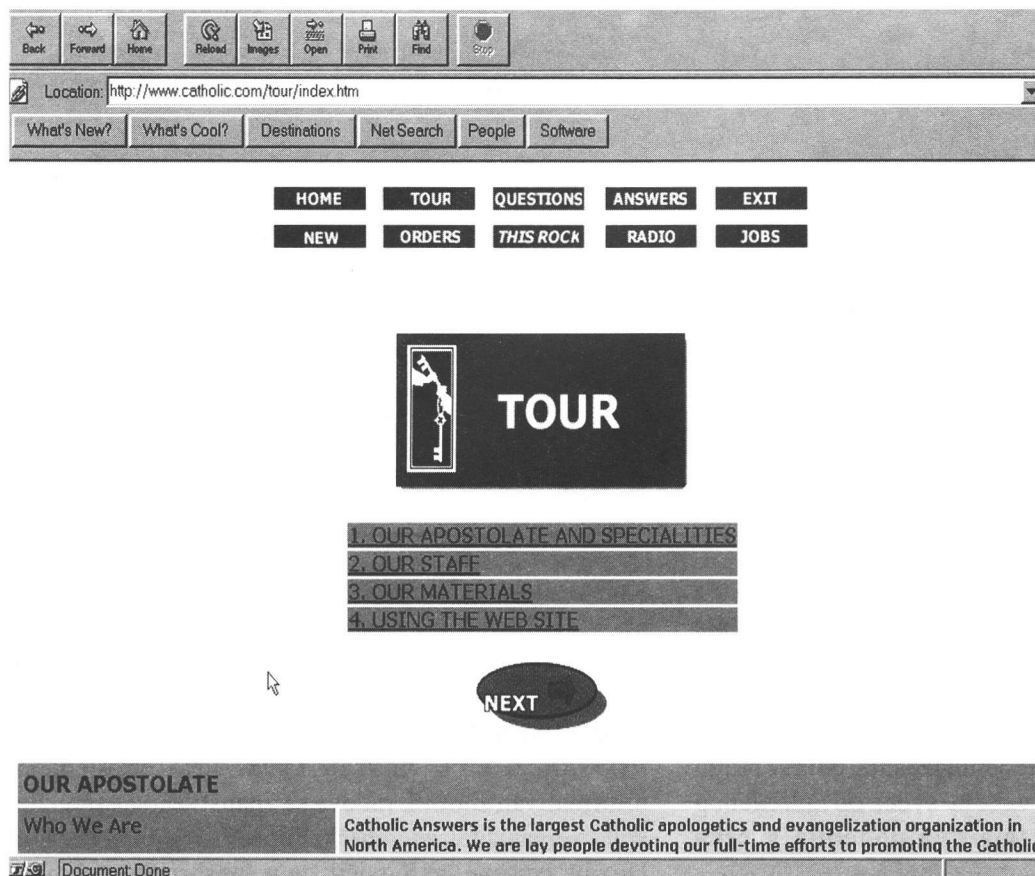
2000, Vatikanskom muzeju i o informacijskim servisima. U djelu o Rimskoj kuriji sadržane su informacije o različitim kongregacijama, zatim o švicarskoj gardi, državi Vatikan, itd.

Informacijski servis nudi prikaz vatikanskih medija i službi za informiranje, kao što su ured za tisak, radio i televizija.

Arhiv sadrži među ostalim Katekizam Katoličke crkve, Dokumente Drugog vatikanskog koncila, te Papino djelo *Prijeći prag nade*. Moguće je pronaći različite dokumente po vrstama, datumima i sl.

Službene vatikanske stranice sadrže i odsjek s

aktualnostima, koji upućuje na nova događanja ili dokumente u svezi s Vatikanom.

www.catholic.com

Web stranica koju vam predstavljamo djelo je udruge **Catholic Answers** (*Katolički odgovori*), udruge posvećene katoličkoj evangelizaciji i apostolatu, najveće takve vrste u Sjevernoj Americi. Isti urednički tim uređuje poznati časopis *This Rock* (Ova Stijena), a njihova djelatnost se proteže i na izdavanje knjiga, manjih publikacija i videovrpce katoličkog sadržaja uz redovito pojavljivanje u radio i televizijskim emisijama. Na stranicu ste možda i sami naišli prelistavajući po katoličkim Web stranicama ili ako vas je jednostavno zanimalo postoji li adresa imena <http://www.catholic.com>. Sadržaj same stranice posvećen je u potpunosti katoličkom apostolatu i apologetici. Iako, na prvi pogled, ne pruža veliku količinu informacija kao stranice slične tematike, to nadoknađuje pažljivim izborom pitanja i odgovorima koji su sažeti i informativni. Očito je da autori nisu namjeravali napraviti *Summu* katoličke apologetike, već napraviti jedno mjesto gdje se brzo može doći do odgovora na pitanja iz vjere na koja ne znamo ili nismo sigurni u odgovor. Stranica,

prema autorima, nije namijenjena samo onima koji su dobri katolici (ali, među ostalim, i njima, da postanu bolji), već ponajprije katolicima, koje kako sami kažu, treba dovesti "kući", i nekatolicima koji imaju kriva shvaćanja o Katoličkoj crkvi i njenom učenju. U cilju brzog pronalaženja informacija na raspolaganju je upitnik za pretraživanje koji pomoću upisanih riječi pretražuje indeks pojmova na stranici. Sadržaj je podijeljen na nekoliko temeljnih kršćanskih područja i može poslužiti ne samo u apologetske nego i u katehetske svrhe. Zanimljiv

sadržaj se nalazi pod odjeljkom *GROUPS* koji donosi informacije o aktualnim kršćanskim sektama i herezama. U njemu, osim opisa sekte i njezina vjerovanja odnosno njenih zabluda, nalazi se i priručnik *Kako se ponašati sa ...* tj. pripadnicima dotične sekte.

Catholic Answers nalazi se već 10 godina na Internetu, čime se teško može pohvaliti i koja veća informatička tvrtka. Boljim poznavacima Interneta poznato je da tada nije ni postojao Internet kakvim ga danas poznajemo već je to bila mreža ograničena na povezivanje vladinih i vojnih računala. Početi u tom i takvom okruženju pokazuje dalekovidnost i pobija one koji govore o sporosti i odbojnosti katolicizma prema novim tehnologijama.

Zanimljivo je pogledati i životopise djelatnika udruge: ima "radnika prvog i posljednjeg sata" – od potpunih ateista koji su se obratili, do ljudi koji su cijeli svoj dosadašnji život proveli u katoličkoj vjeri, a između ostalih veći je broj onih koji su prešli iz protestantskih sljedbi.

Na kraju, možemo pohvaliti cjelovitost ponuđenog sadržaja, koji može dobro poslužiti čovjeku koji se po prvi put susreće s katoličkom vjerom kao i iskusnom apologeti. Izložena pitanja su vrlo aktualna, i glede sadržaja koji iznose vrlo informativna, koncizna i točna. Stranicu preporučujemo svima koji žele saznati više o autentičnom katoličkom nauku. ■

KNJIŽARSKI IZLOG

■ **ANTOLOVIĆ, Josip, *Duhovni velikani I i II*, FTI, Zagreb, 1998.** Ono što je dugo očekivala hrvatska katolička javnost, pa i sam autor, konačno je ugledalo svjetlo dana: ponovno imamo dostupno izuzetno informativno i poticajno djelo o kršćanskim svecima i uzorima. Za razliku od prethodnih izdanja, gdje se radilo o dvanaest svezaka (u svakom sveci od određenog mjeseca), ovo izdanje ima dva podeblja sveska leksikonskog formata.

■ **ANTOLOVIĆ, Josip, *Primjeri i uzori*, FTI, Zagreb 1988.** Od istoga autora je izišlo i djelo u kojem možemo više saznati o uglednim i značajnim osobama iz crkvenog života, koji su obilježili naše vrijeme.

■ **EPPERSON, Ralph, *Novi svjetski poredak, Sion*, Zagreb 1997.** Poznati umjetnik i izdavač Miro Glavurtić u svojoj nakladnoj kući izdao je ovo intrigantno djelo koje će zasigurno naići na dobar odaziv čitatelja.

■ **GUITTON, Jean, *Moj mali Katekizam*, Đakovo 1995.** Djelo nije novo ali ga valja preporučiti jer su danas mnogi u potrazi za jasnim i konciznim objašnjenima o vjeri.

■ **Hebrejsko-hrvatski rječnik, KS, Zagreb 1977.** Ovaj vrlo koristan rječnik naći će svoju publiku među onima koji se ozbiljno bave biblijskom teologijom.

■ **JOU, Albert, *Rođen da se bori*, FTI, Zagreb 1998.** Ignacije Loyolski svakako je svetac koji može privući. Ovaj njegov životopis namijenjen je prvenstveno mladima.

■ **KOWALSKA, sestra Faustina Marija, *Dnevnik*, Crodux (Biblioteka dva srca), Zagreb 1998.** Duhovni dnevnik blažene Faustine Kowalske, poznate po pobožnosti milosrdnom Isusu koji je ona započela i proširila nakon objava koje je primila.

■ **LARRANAGA, Ignacio, *Marijina šutnja*, Marin Mandić (vlastita naklada), Zadar, 1996.**

Knjiga nije nova, niti je riječ o prvom hrvatskom izdanju, ali i ovo novo izdanje zaslužuje mjesto u našem knjižarskom izlogu. Malo koja knjiga govori o Gospi takvom toplinom, jednostavnošću i dubinom.

■ **NIKIĆ, Mijo (ured.) *Reinkarnacija ili uskrснуće*, FTI, Zagreb 1998.** Vrlo pregledan i informativan zbornik radova sa znanstvenog simpozija koji su organizirali zagrebački Filozofski fakultet i institut Družbe Isusove, te Sveučilište u Innsbrucku, a koji je održan u Zagrebu. U njemu su radovi eminentnih stručnjaka o reinkarnaciji i uskrснуću.

■ **NIKOLIĆ, Mirko, *Moliti – ali kako?*, FTI, Zagreb 1997.** Isusovac o. Nikolić, inače magistar novaka u isusovačkom noviciatu u Splitu, napisao je vrlo korisno djelo, koje predstavlja svojevrsnu školu molitve Ignacija Loyolskog.

■ **RIPABOTTONI, Alessandro da, *Otac Pio iz Pietrelcine*, Crodux (Biblioteka dva srca), Zagreb 1998.** Životopis ovog suvremenog katoličkog velikana pravo je osvježanje u knjižnoj ponudi s duhovnog područja.

■ **SKOT, Ivan Duns, *Rasprava o prvom principu*, Demetra, Zagreb 1997.** Konačno sada imamo i na hrvatskom nešto od čuvenog franjevačkog filozofa. Šteta što Demetra i dalje "nema milosti" kod određivanja tržišne cijene svojih knjiga.

■ **ŠKVORC, Mijo, *Isus - spasitelj*, FTI, Zagreb 1988.** Kako je kard. Kuharić u predgovoru istaknuo, ova knjiga pokojnog zagrebačkog biskupa daje "svjedočanstvo za Isusa Krista u ovom burnom vremenu sekularizacije, materijalizma, subjektivizma i upornog osporavanja svega što danas učiteljstvo Crkve, sa suvremenim Petrom na čelu, progovara i tumači za spasenje čovjeka i dobrobit ljudskog roda."

NOVA TRIBINA